

**УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ**

Наталка Позняк-Хоменко

БЕЗ РОТАЦІЇ

*Київ — Тернопіль
ДЖУРА
2021*

УДК
П 47

П 47 **Позняк-Хоменко Наталка**
Без ротації / Наталка Позняк-Хоменко, автор і упорядник текстів;
Український інститут національної пам'яті. — Тернопіль: Джура, 2021.
ISBN

Видання здійснене коштом
Українського інституту національної пам'яті
і не призначено для продажу

ISBN

© Наталка Позняк-Хоменко, 2021
© Український інститут національної пам'яті, 2021
© Видавництво «Джура», оригінал-макет, 2020

Почути Донбас. Повернути Донбас.

Усі ми живемо в інформатизованому суспільстві. Гігабайти інформації, які щодня вивалюються на нас, в більшості розраховані на емоційне сприйняття факту як істини, а не вмикання критичного мислення. Бо як же ж це все перевірити? На це і покладаються ідеологи гібридних воєн, у яких інформаційний простір займає одне з визначальних місць. Не випадково ж кажуть, що сучасні війни ведуться не стільки за території, скільки за душі людей.

Російсько-українська війна, яка вісім років триває на сході України — не виняток. Коли все тільки починалося, телеекрани і ЗМІ акцентували увагу на агресивних натовпах людей із плакатами «Услышьте Донбасс», «Путин, введи войска» чи «Крым — Россия» та «Донбасс — Россия». Людей, які перекривали шлях колонам української військової техніки. «Мирного жителя», який приніс на блокпост заміновану банку меду, чи жителів Волновахи, після відвідин яких відбувся розстріл бійців 51 ОМБр, які приїхали їх захищати. Мало хто тоді розумів, що відбувається, оскільки важко було навіть припустити, що серед так званого «місцевого населення» значна частина — завербовані і спеціально навчені провокатори чи просто завезені з-за поребрика люди, яким було поставлене завдання розхитування ситуації. Саме вони переважно потрапляли в об'єктив камери чи фотоапарата, вони стояли з плакатами, вони давали коментарі і «створювали картинку».

Це вже потім ми дізналися, ким була жінка, яка розповіла всьому світові про долю «распятого мальчика» у Слов'янську. Як і про авторів інших фейків, які журналісти ще з часів Майдану регулярно виявляли і спростовували. Утім, критичне мислення увімкнулося потім, коли з'явилося більше інформації. А спочатку в багатьох склалося стійке враження, що весь Донбас проти України, що всі там — зрадники і лише мріють про дешеву ковбасу з рук Росії. А тому — мав рацію Олесь Гончар, який ще в 1933 році писав у своєму щоденнику: «Донбас — це ракова пухлина, то відріжте його, киньте в пельку імперії, хай подавиться!». І це сприйняття Донбасу, на жаль, досі побутує в свідомості багатьох українців.

Утім, для того, щоб вирішувати, що робити з Донбасом, варто спочатку спитати думки тих, хто народився у тих краях, хто знає Донбас із середини і кому болить його доля. У кого на окупованих територіях лишилися домівки, рідні могили, втрачені перспективи і частинка душі. А тому, ще в 2014 році вони взяли до рук зброю і стали на захист своєї землі, щоб відновити справедливість і повернути все, що ворог зробив «тимчасово недоступним». Повернутися на територію, яку вони часто бачать в об'єктив армійського бінокля, і куди їм поки що дороги немає. Це їхня війна, яка закінчиться лише тоді, коли останній ворог залишить українську землю і біде відновлено кордон. А доти — їхнє місце на передовій, в окопах, під обстрілами, незважаючи на вік і наслідки від поранень. Ця війна — їхня, без ротації, з короткими перепочинками, щоб набратися сил.

Герої цієї книги — саме такі. Їхні розповіді дають можливість подивитися на ситуацію на Донбасі з середини, зрозуміти чому саме цей регіон став «слабкою ланкою» в екзистенційному протистоянні України і Росії, яке триває іще з часів завоювання Києва ростово-суздальським князем Андрієм Боголюбським? І усвідомити, що не лише Гіркін, який, за його власним зізнанням, «запалив сірник війни» на Донбасі, та регулярні російські війська під Іловайськом та Дебальцевим стали причиною окупації частини території України. А що все це — наслідки планомірної спецоперації з боку Росії, спрямованої на утримування України в орбіті своїх інтересів, яка тривала не одне десятиліття.

З іншого боку, ці історії — про український Донбас, який лишився вірним приязі і прагне відновити історичну справедливість. Більшість героїв книги до війни не мали бойового досвіду і навіть не уявляли, що колись доведеться брати зброю до рук. А зараз ця війна стала вже для них справою честі. І вони вірять, що перемога рано чи пізно буде.

А після цього почнеться копітка робота із реального повернення Донбасу в українські реалії. І в цій інформаційній війні вони так само будуть на передньому краю. Їм буде що і кому сказати.

Книга «Без ротації» стала продовженням серії видань Українського інституту національної пам'яті, розпочатої книгами «Дівчата зрізають коси» та «Капелани. На службі Богу й Україні» та «Волонтери: сила небайдужих».

*Наталка Позняк-Хоменко,
упорядниця книги*

Олександр Проскурін

(позивний «Лейтєоха»)

Батальйон «Донбас»,

93-тя окрема механізована бригада «Холодний Яр»

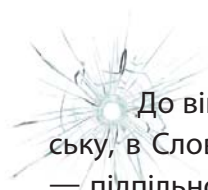
Війна всіх нас змінила. На війні людина проявляє своє справжнє обличчя. Там не можна кривити душею — все це вилізає з тебе протягом першого тижня. В першому ж бою ти скидаєш із себе маску і постаєш таким, яким ти є. Якщо казати про мене, то мені війна дала більше плюсів, як мінусів. Це — друзі, це — досвід, це — усвідомлення, хто я і на що здатний.

Я народився в Краматорську на Донеччині. До війни був цілком «радянською людиною», слухав радянську музику, носив футболки з написом ССРСР. Був, як і більшість тут, прихильником Радянського Союзу отого — сталінського типу, коли сильна рука, порядок і всіх перемагаєш. Звідки це? — З книжок, випущених в радянські часи, написаних радянськими маршалами і генералами, які я так любив. А інших у нас не було. Я тоді читав ті книжки і думав: «яка чудова країна, які героїчні люди?».

Зараз усі дивуються, чому тут усі були за Росію? А як інакше, якщо нам ще зі школи постійно розповідали, яка Росія класна, що Росія нам найближчий друг, лише з Росією ми будемо щасливі, а без неї ми ні на що не здатні. І це ж були вже роки незалежності, я вчився з 1996 по 2006 роки. України у нас практично не було. Навіть про Голодомор та інші страшні речі у нас до війни практично не говорили. В курсі Історії України це подавалося так, поверхово. Здається, один абзац у підручнику — і все. І жодних заходів у ці дні в нас не було, я цього не пам'ятаю. Може, на державному рівні щось і робилося, але на місцях була тиша.

Дехто каже, що між сходом і заходом — різниця менталітетів. Це міф. Це різниця не менталітетів, а інформації, яку всі ці роки вкладали нам в голову. І це тривало не один рік. Такий і результат: москалі вклали їм в мізки те, що їм було потрібно, і люди в це повірили. І то — не всі. Менша частина з самого початку бачила, куди воно все хилиться, і виступала проти. Дехто, як я, зрозумів, що це брехня ще на початку війни. А дехто досі сподівається на Росію і думає, що там краще, хоча самі там жодного разу не були. Тут взагалі будь-яка логіка відпочиває. Як в Криму: «Вернулись в родную гавань! Хоть камни с неба», а потім — «Дайте воду, хохлы».

І ця проблема зомбованості, проблема латентного сепаратизму досі існує, і від цього нікуди не дітися. Що робити з окупованими територіями — це складне питання. Там уже виросло покоління, виховане на ненависті до України і всього українського. А от, що робити з тими, хто пережив окупацію і досі дивиться в бік Росії — з ними вже нічого не зробиш. Просто має змінитися покоління. Ти не можеш змінити мізки 40-річного чоловіка, який сам не хоче думати й аналізувати, а живе в полоні стереотипів, який все життя вважав, що Росія — це добре, а СРСР — це найкраще, що було в його житті.

До війни я починав у 2008 році працювати круп'є в казино: у нас в Краматорську, в Слов'янську, в інших містах. Спочатку офіційно, потім, коли це заборонили — підпільно. І коли закрутилася оця «русская весна», мене в місті не було — якраз на початку весни 2014-го я поїхав у Білорусь працювати в казино. І там я регулярно дивився білоруське телебачення, яке розповідало про події на Донбасі. Найцікавіше, що це були не російські пропагандисти, а саме — Білоруське державне телебачення. Хоча, по-суті, це було одне й те ж: прибирай позначку Білорусь-1, став Росія24 чи ОРТ — і не відрізниш: картинка не міняється, і наратив теж.

І от, надивившись протягом трьох місяців оцих «новин», я кинув усе, кинув свою роботу і повернувся в Краматорськ — записуватися в ополчення, щоб захищати свій дім від «бандерівців» і «карателів». До речі, доїхав спокійно — узяв квиток з Орші до Донецька, а там пересів на маршрутку до Краматорська. Єдине, що по дорозі проїхали один їхній уже блокпост, але нас пропустили без питань.

В Краматорську теж було все спокійно. Принаймні, мені так здалося. Життя йшло своїм ходом. Хоча й почастишали випадки мародерства. Там навіть причин особливих не вигадували — просто приходили до багатих людей і казали: нам треба машина. Або просто забирали їх і вимагали викуп, а тоді відпускали. Я сам знаю про кілька таких випадків.

Я бачив кількох своїх знайомих серед «ополченців». Одного бачив уже зі зброєю в парку «Ювілейний» — там позаду закладу «Молодіжний» в «зеленці» стояло близько 18-20 осіб — хтось зі зброєю, хтось без зброї, хтось із розгрузкою, хтось із георгіївською стрічкою. І він з ними. Звернув увагу, що там були переважно місцеві. Ще один знайомий, знаю, стояв тоді на блок-постах — це було десь за 5-6 днів до того, як Краматорськ звільнили.

Але керівний центр усього цього дійства — це були кавказці: Бабай і біля нього чоловік п'ятнадцять в балаклавах і маскувальних халатах були постійно. Бабая я бачив особисто, коли приходив записуватися в «ополчення». Це було ядро так званої «оборони» міської ради. Я так розумію, що основні сили найманців та самих москалів тоді були зосереджені в Слов'янську та поблизу нього, бо там якраз точилися бої.

Повернувшись в Краматорськ, я тричі намагався вступити в «ополчення», але, як то кажуть, Бог відвів. Спочатку мені сказали, що немає зброї, потім не було бланків. А останній раз усе наче було, але мені сказали почекати півгодини, а в мене часу не було, і я вирішив, що зайду наступного дня.

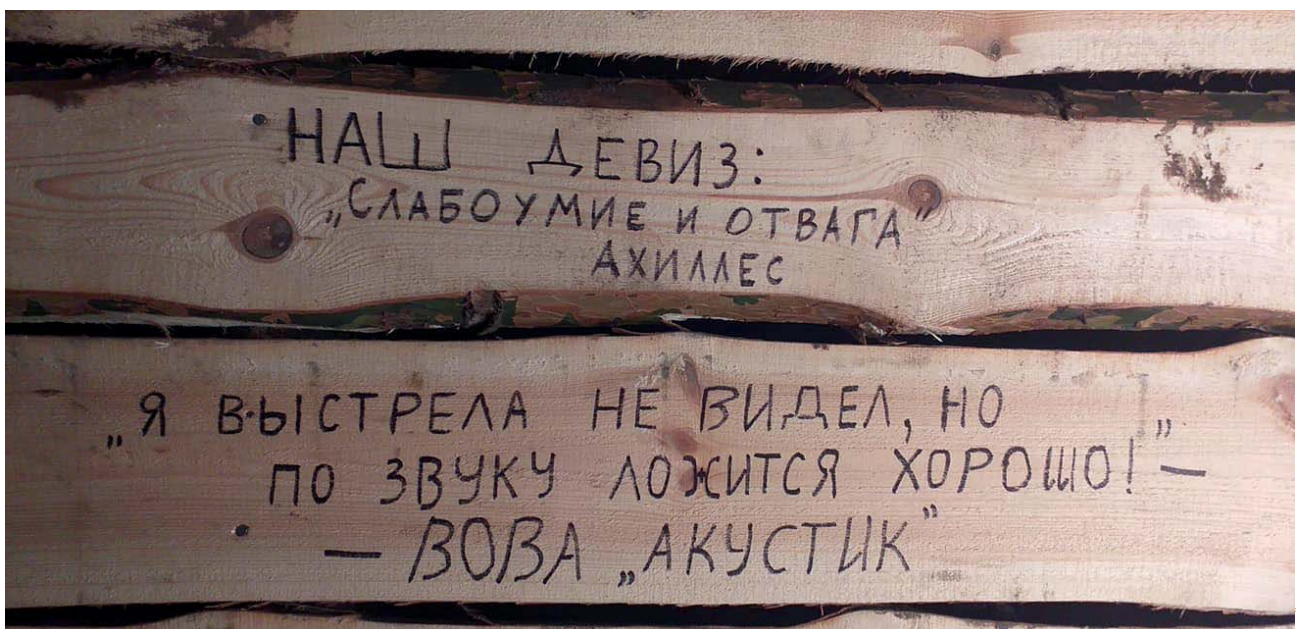
А наступного дня Краматорськ звільнили. І ми всі завмерли, бо ж наслухалися про «звірства карателів». А тут день-два проходить — і нічого не відбувається. Тижень проходить — теж нічого. І не лише на офіційному рівні, але й на рівні чуток.

Ніяких тобі показових розстрілів за російську мову, ніяких «расп'ятих мальчиків». І я почав замислюватися, що тут щось не так. Почав збирати інформацію, аналізувати, розмірковувати. Почав дивитися не лише російські канали, але й українське телебачення, читати дещо в інтернеті. І моя сліпа фанатична віра в свою правоту і в «дедывоевали» змінилася роздумами над тим, а що ж відбувається насправді і кому це потрібно?

Я тоді почав замислюватися над багатьма речами. І над історією Другої світової також. Я зрозумів, що все, що я знаю про ту війну — це інформація з художніх фільмів, з радянських книжок, де нам розказували, які погані були фашисти і які героїчні радянські солдати. А потім я на власні очі побачив, як перекручуються факти. Я бачив, як у нас містом їздила «ополченська» газелька з мінометом, і як вона стріляла в бік позицій ЗСУ, а потім виїжджала за місто і звідти накидувала по місту, начебто це українські військові. Місцеве населення вірило в це, але ж я бачив, що було насправді. І пізніше в мене з'явилася думка про те, що, якщо це відверта брехня, то, може і про Другу світову нам брехали? Може, німці не такі вже всі до одного звірі були? І, може, радянські солдати не такі всі були білі і пухнасті? Багато питань виникло тоді.

І за місяць прийшов додому і поставив маму перед фактом, що я записався в батальйон «Донбас». Мама спочатку не повірила. Коли я ходив і кричав «Росія, Росія!», вона дивилася на мене, як на дурня, але мовчала. А коли я почав збирати речі в «Донбас», вона підняла крик, спробувала мене зупинити. Але я їй кажу: «Давай міркувати раціонально. Мені 25 років, я прийняв рішення. Ти можеш його змінити? Ні. Єдиний спосіб мене зупинити — прикувати до батареї. Але чи є в цьому сенс?».

До речі, батько мій на той час працював в Росії. Він повернувся десь на початку 2015-го — я якраз після першого поранення приїхав додому. Він на мене подивився: «Я теж піду». Я сміюся: «Це не до мене, це — до мами. Якщо мама відпустить». І він

потім теж служив у нас в 93-й бригаді, але в іншому батальйоні. Отримав дві контузії, потім почалися ускладнення по здоров'ю і його комісували. Зараз він в Краматорську має свою майстерню, ремонтує взуття.

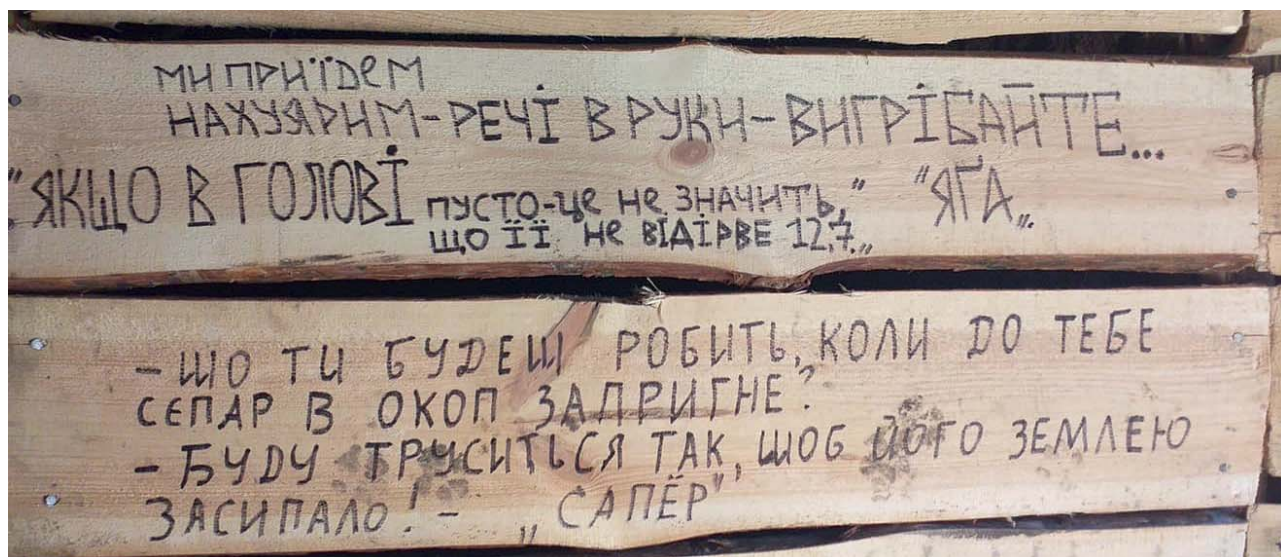

Я хотів спочатку одразу піти в ЗСУ, але мені у військкоматі сказали, що із звільнених міст вони людей не набирають. А в «Донбас» звернувся — і мені за кілька днів потелефонували і сказали, що викликають в район Курахово, де була база «Донбасу».

У «Донбасі» тоді зібралися різні люди. Це був такий собі зріз суспільства: були хлопці, щойно після інституту, були бізнесмени, були офісні працівники, були шахтарі, були кримінальники. Тобто, там зібралися люди, які в реальному житті може ніколи й не перетнулися б. Але всіх їх поєднала війна і бажання повернутися на свою землю, в свої домівки.

Ми застали початок Іловайська. Із 18 по 21 серпня нас набралось десь 100-120 осіб, і нас спочатку хотіли вже відправляти, потім затрималися. Ми так і не потрапили до Іловайська, але пізніше зустрічали тих, хто повернувся, хто був в оточенні, хто пережив полон. Наслухалися всього.

Нас же, тих, хто лишився, перекинули в перших числах вересня в Дніпро на гуртожитки інституту МВС. І так склалося, що в бойових діях у складі «Донбасу» я вже участі так і не брав. Частина хлопців почали возити на якісь мітинги в Київ, десь в 10-х числах серпня ми ще їздили провідувати в госпіталі Семена Семенченка. А 29 серпня він приїхав до нас — із паличкою після поранення, втирав якісь патріотичні речі. А за годину чи дві я випадково забрів у дальній кінець табору і побачив його, вже без палички, як він спокійно п'є каву, тримає чашку двома руками, спілкується з друзями. Вже тоді в мене почалися якісь «нестиковки».

І якраз тоді, в кінці вересня частина «Донбасу» була на полігоні з 93-ю бригадою і нас загітували перейти туди. І так нас хлопців 100-120 із батальйону «Донбас» підписали контракт і в жовтні 2014-го перейшли у 93-тю бригаду. На нашій базі сформувати 6-ту контрактну роту, оновили техніку, відремонтували майже з нуля. І після Різдва, в ніч із 13 на 14 січня 2015 року у нас була погрузка на ешелон. 15-го ми вже були в Очеретиному. Спочатку підрозділу ставили завдання: «рейдові дії в районі Горлівки». Але вже 16-го зранку була команда висуватися в бік ДАПу. Ми переночували біля Тоненького на фермі, і зранку виїхали на дорогу між Тоненьким і Водяним.

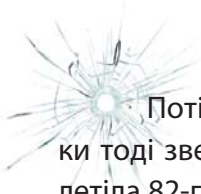

Бойове хрещення я отримав того ж 17 січня у ДАПі. Ми отримали задачу: виїхати, розділитися на дві групи і штурмувати монастир біля нового терміналу і закріпитися там. Задачу ставив Мікац і якийсь десантник із позивним Кремль. У нас було 7 БМП, 6 танків і одна МТЛБ, яка завозила десант із неробочих БМП.

Ми закрилися по-бойовому, виїхали на злітну смугу — і тут почався обстріл. Перша група пролетіла між пожежною частиною і диспетчерською вежею в бік монастиря. Ми ж мали обїхати біля диспетчерської вежі справа. Але тут почалася каша. Ми місцевості не знали, втратився зв'язок. МТЛБ чомусь десантувала бійців біля диспетчерської вежі, БПМ нашої групи теж десантувало піхоту, обстріл посилювався. Прилетіли перші міни, з'явилися перші важкі поранені.

Зв'язку не було, тому ми самі прийняли рішення вивозити поранених. Завантажилися, проїхали назад, проїхали метеовежу, заїхали в зеленку. Питаємося: «Куди далі? Хтось знає, де якийсь польовий шпиталь?» Ніхто не знає. Вертаємося назад, до метеовежі, знайшли там медиків. Питають: «Ви хто?» Кажемо: «ЗСУ, прийміть 300-х». Вигрузили поранених і поїхали за іншою партією.

Так мій екіпаж зробив чотири ходки. Ми забрали усіх поранених із диспетчерської вежі, іще можна було поїхати на пожежну, але морально екіпаж був зламанний. У всіх були думки: хоч би машина не завелась, щоб не їхати. Ми таки сіли, машина завелась, але тут прилетів пакет «градів». Я лежав у машині, люк був відкритий, і я бачив, як вони «пальмочками» розривалися неподалік. Хлопці після обстрілу сказали прямо: «Ми не можемо. Ні фізично, ні морально». І я не зміг їх змусити, бо і сам сил уже не мав.

Потім прийшов наказ повернутися до Опитного. Я доповів про все — і тільки тоді звернув увагу, що і сам поранений: ще, коли ми робили першу ходку, прилетіла 82-га міна і мене зачепило осколком в ногу. Я спочатку подумав, що то грудка

Підпис

землі чи бетону стукнула. Помітив уже тоді, коли ми везли третю чи четверту партію. З нами був медик, я попросив його подивитися, бо почав кульгати. Він роздер штанину — а там осколок, усе в крові. Ну, він вколов щось — і я далі побіг.

А тут, після того, як доповів, знову почав відчувати ногу. А я ж надивився радянських фільмів про війну, іду до медиків і кажу: «Видаліть мені цей осколок, і я пішов». А вони: «Куди, тобі в шпиталь треба». І мене забрали.

Приїхали в Покровськ, звідти — в Дніпро, там видалили осколок. Я 10 днів іще пролежав у шпиталі в Черкаську, там, де була наша військова частина. Ще 10 днів реабілітації — і повернувся до хлопців.

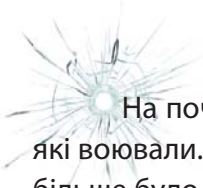
А потім почалося: Водяне, Піски — це було до червня 2015-го. Потім наш батальйон став від Красногорівки до Республіки Міст, там простояли до березня 2016-го. Вийшли з району на відновлення на «Широкий лан». А потім нас, як кращий батальйон, відправили на Новояворівський полігон на навчання з американцями. Американці були дуже задоволені цими навчаннями і тим, що ми демонстрували.

А потім ми повернулися на передову, уже на Луганщину: Кримське, Жолобок. Це був десь жовтень 2016-го. І десь буквально за місяць сталася біда — я наступив на протипіхотну міну. Прикра не обачність: покурити вийшов, зробив крок вбік — і травматична ампутація ноги. Лікувався в Харкові, в Києві, отримав протез, заново навчився ходити. Хотів по-

вернутися іще тоді, але мене волонтери відмовили: «куди тобі воювати на протезі»? І я взяв відношення в лицей Богуна. Хоча, доки тривав процес переведення я іще встиг виписатися і з січня по травень прослужити у своєму батальйоні на передовій. І я зрозумів, що я таки там можу і бігати, і стріляти, незважаючи на протез.

Я таки перевівся в лицей Богуна, але там не склалося. Знаєте, війна мене навчила відповідальності. І коли я взявся наводити дисципліну, мені почали говорити: «Та як так можна, це ж діти». А в мене принцип: діти — за парканом, у мирному житті, а тут — майбутні воїни, які не мають права на розхлябаність, бо цим вони підставляють інших. Також зіткнувся з фактами корупції, кумовства. Я намагався з цим боротися, але закінчилося все тим, що мене перевели назад у 93-тю бригаду.

З березня 2018-го по серпень 2020-го я служив у бригаді, на передовій. І все було чудово. А потім змінився комбриг, з яким ми не знайшли спільної мови. Було кілька конфліктів — і я зрозумів, що час іти. Тим більше, що триває перемир'я, активних бойових дій немає. І я перейшов у Міністерство у справах ветеранів, зараз працюю в експертній групі із фізкультурно-спортивної реабілітації: «Ігри героїв» і все, що з цим пов'язане.

На початку війни було дуже багато людей із Луганської і Донецької областей, які воювали. Принаймні там, де був я. Якщо взяти у відсотковому відношенні, то найбільше було саме із Південного Сходу, потім із Центральної України, а далі вже йшла Західна. Так що твердження, що Західна Україна воювала, а Східна відсиджувалася — це ще один міф, який намагалася нав'язати російська пропаганда, щоб натравити одних на інших. Воювали всі, а східняки — особливо затято, бо це був їхній дім, їхня земля. У них була своя мотивація: хтось десь бачив свавілля окупаційної влади, хтось від початку знав, що Україна — не Росія і ніколи нею не буде, у когось щось «віджали». У кожного в першу чергу було щось особисте. Державницький патріотизм — він приходив уже з часом. Але і тоді особисті речі лишалися на першому місці.

Що мене тримало на війні? Перша мотивація — спокутувати свою провину за те, що майже зрадив, ледь не перейшов на бік ворога. А коли пішли загиблі побратими — з'явилося бажання помсти. Хоча мотивація — це така справа. Якщо армія не воює, то й зникає мотивація там служити. Але коли почнуться активні дії, як в 2014-15 — я перший прибіжу туди, на будь-яку посаду, але буду на передовій. Це — моя справа.

Війна змінила усіх нас. І армія змінилася. Вона народжувалася з болем і втратами, потім пішли партнери, навчання за світовими стандартами, обмін досвідом, відправка наших офіцерів на навчання. І ми йшли до стандартів НАТО. Через корупцію, зради — але ми йшли. А зараз знову бюрократія бере гору, на посадах опиняються пристосуванці. Ми — наче жаба, яку потрохи варять, і не знаю, до чого це все призведе.

Нам потрібна перемога. Яюсь зараз затихло все, ти сам часом не розумієш, що відбувається. Якщо раніше ми на міжнародному рівні кричали за кожної можливості, що у нас війна, а Росія — агресор, то зараз про це мовчимо, шукаємо мир в чийось очах. А світ дивиться на нас: ну, якщо у них війни немає і все ок, то чого їм допомагати, самі справляться. А не справимося. Перемога — це політична справа і для цього потрібна воля, державницька позиція. Це — головне. Колись до цього дійдемо.

Євген Никітченко (Нікітос)

Батальйон «Донбас»,
4-та бригада швидкого реагування
Національної гвардії України

Все це може затягтися надовго, це треба розуміти. Росія не захоче просто так відпустити Донбас. Для Путіна це буде крах: як так, така величезна імперія програла невеличкій Україні. Але звільнення Донбасу буде.

Я сам із Макіївки, це практично передмістя Донецька. Хоча народився в Росії, у Владивостоці — батьки там працювали у пароплавстві. Але, коли мені був рік, вони переїхали в Макіївку і я виростав уже там.

Взагалі на Донбасі дуже мало корінного населення, отого, що з діда-прадіда. Мого діда пригнали із Молдови піднімати Донбас, коли за пактом Молотова-Ріббентропа була окупація Румунії. Бабуся в мене — з Росії, а мама — взагалі із Литви. А бабуся моєї дружини — із Фінляндії: їх після фінської війни депортували в табори в Сибір, а звідти після смерті Сталіна відправили на Донбас. Так що у нас там був такий собі дивний конгломерат.

До війни я був приватним бізнесменом, мав свою майстерню, ремонтував машини в Макіївці. У мене все розвивалося, були перспективи. Тоді, до 2014-го року взагалі все стрімко розвивалося, був нормальний такий підйом. А ще до цього, з 2002 до 2005 я був на заробітках в Європі — в Чехії та Австрії. І я бачив, як там люди живуть, і розумів, до чого нам треба прагнути.

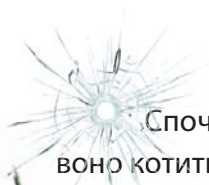
Можливо, в цьому і була головна проблема оцього світоглядного протистояння, на якому зіграла Росія. Бо в Європі у нас працювали одиниці. А в переважній більшості усі їздили на заробітки в Москву чи Пітер. І в них було уявлення, що вся Росія — це суцільна Москва чи Пітер. І коли почалася ця вся істерія, всі чомусь подумали, що ось зараз сюди прийде Росія — і ми всі будемо жити, як в Пітері чи Москві. Я розумів, що так не буде. Для мене Росія — це злиденність, розруха, застій. Це країна бидла. І це бидло на нас напало.

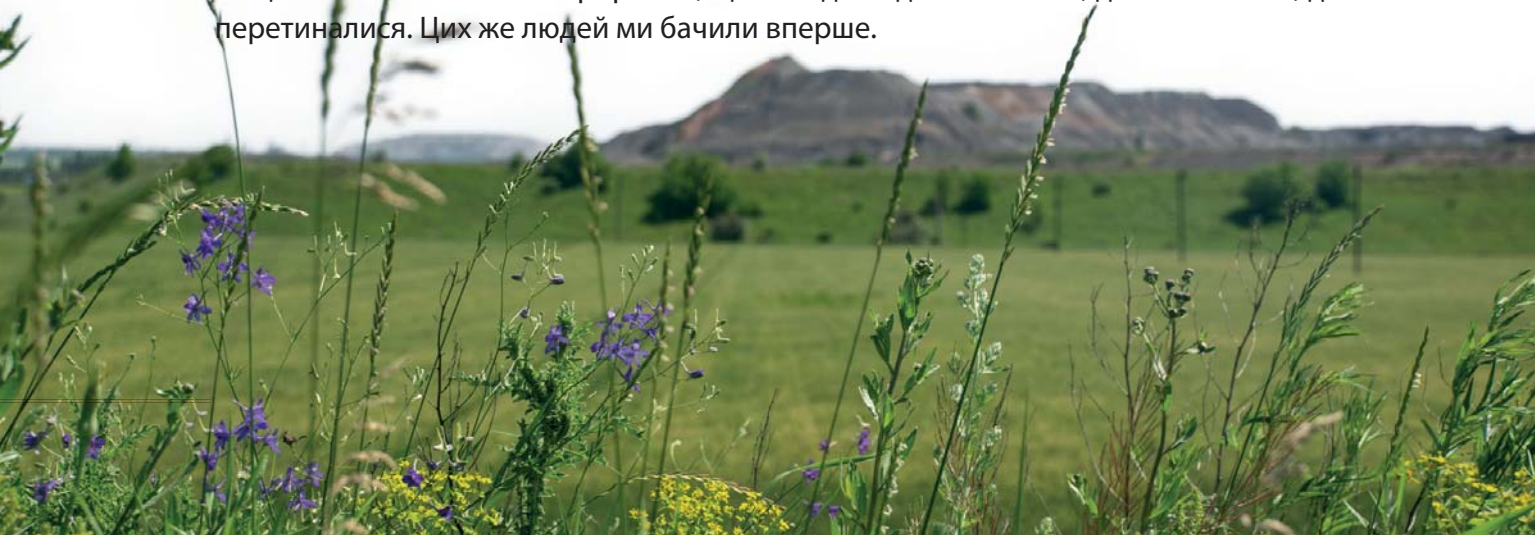
Коли почався Майдан, у нас основна маса була категорично проти. Усіх накручували, що прийдуть зараз бандерівці і нас тут усіх виріжуть. Раніше теж було, гуляло так в народі, що бандерівці у Львові тобі за російську мову щось зроблять. Я прекрасно розумів, що це дурниця, бо, коли працював у Чехії, у мене всі колеги були із Західної України: Івано-Франківськ, Львів, Закарпаття. І ми з ними прекрасно знаходили спільну мову: вони — українською, я — російською. У них ніколи не було претензій до Донецька — їм взагалі було паралельно, як ми живемо. А тоді, під час Майдану, реально почалася якась істерія. Я відчував, що нами маніпулюють, іде перекручування фактів, підміна понять. І вже тоді розумів, що добром це не закінчиться.

Зараз, коли всі пазли складаються в одну картинку, я розумію, що ця військова окупація з боку Росії готувалася давно, задовго до 2013-го року. Це було так хитро зроблено. От у нас в родині давно не було телевізора — був інтернет. А от батьки дивилися телевізор. І коли ми до них на вихідних приходили в гості, то постійно бачили, що по наших місцевих каналах транслювалися фільми про війну, сюжети про те, яка в Росії сучасна зброя, яка непереможна армія, йшли дискусії про якихось ворогів, які збираються на нас нападати. Мене ще тоді це дивувало. Нас наче готували до чогось. Був такий посил: ми маємо з кимось воювати. Має бути якийсь ворог, якого ми переможемо, щоб повторити подвиги дідів. Воювати — це почесно, бути героями — почесно, а воювати за Росію — це тричі почесно.

Я як міг, підтримував Майдан: і фінансово, і дещо туди відсилав із речей, намагався в інформаційному полі боротися з нашими ватниками, пояснював, перекопував. Сам до Києва поїхати я не міг: у мене на той час було двоє маленьких дітей, я один заробляв і просто не міг покинути родину.

Спочатку була якась така істерія, але ніхто не розумів, що відбувається і куди воно котиться. А коли я на власні очі побачив, як якісь незрозумілі люди захоплюють райвідділи міліції та СБУ — все стало на свої місця. Основна маса нападників була — чужі. Принаймні точно можу сказати, що на моєму районі райвідділ захоплювали не місцеві. У нас же такий мікрорайон, що всі одне одного знаємо, десь бачилися, десь перетиналися. Цих же людей ми бачили вперше.

Захоплення відбувалося практично без опору. Я так розумію, що до цього була інформаційна обробка і ментам (а інакше я не можу їх назвати) влили в голову, що якщо буде Росія, то у них заробітки будуть в 2-3 рази вищими — як в Росії. Там поліція однозначно заробляє більше, чим наша. І міліціонери відсотків на 95 вирішили: «А нащо нам ця Україна? Зараз тут буде Росія, будемо нормально заробляти — як в Криму». Вони в основній своїй масі продалися за обіцянку російських зарплат, хоча зараз вони отримують навіть менше, як наші. Така от іронія долі.

І на отому відомому мітингу в Донецьку 13 березня на мітингу, коли відбулося побиття проукраїнських активістів і загинули люди основна маса — це були так само завезені з Росії люди. Вони приїхали до Донецька з конкретною метою: бити і вбивати всіх, хто за Україну.

Взагалі вони все це розробили хитро: у них від початку всі командири — це були росіяни, деякі штурмові підрозділи — російські, вся зброя — звідти. У нас в 2014-му через Макіївку проходила колона танків. Звідки вони взялися, якщо в тій стороні ніколи не було військових частин? Усі ж розуміли, що це Росія. Але основна маса, гарматне м'ясо — це місцеві. Мовляв, ми ні до чого, це — громадянська війна.

А остаточно нам стало зрозуміло, що це окупація в квітні 2014-го. Тоді в Донецьку востаннє приїжджав виступати Олег Ляшко. На цьому мітингу зібралося дуже багато людей — а в цей же час донські козачки уже будували блокпост між Макіївкою і Донецьком. Озброєні люди з Росії перекидали дорогу, щоб не пустити автобуси з Макіївки в Донецьк, якщо люди раптом захочуть поїхати на той мітинг. Це був останній мирний мітинг в Донецьку.

Приблизно в цей же час виник батальйон «Донбас». Просто зібралася група людей, чоловік 20-30, і почали партизанити. Зброя була переважно своя, мисливська. І після кількох їхніх успішних рейдів на блокпости я зрозумів, що не можу більше сидіти на місці. Жінці сказав, що їду десь в сусідню область на заробітки, а сам — до хлопців. Тоді ж ніхто не знав, що все так затягнеться. Було відчуття, що ми тут зараз оцих приїжджих закошмаримо, порядок наведемо — і все стане на свої місця, будемо жити як раніше.

Я потрапив у «Донбас» в травні 2014 року. Якраз 17 травня у моєї доньки був день народження, я ще відсвяткував, а тоді зібрав речі — і поїхав. Думав раніше, але все таки вирішив побути з донькою — раптом це останній її день народження, який я застану. Досвіду бойового не було — я навіть в армії не служив. Не відмазувався — мене просто не взяли, бо помітили сколіоз і дали «білий білет».

В «Донбасі» люди були дуже різні. Починаючи від продавців у кіосках і закінчуючи солідними бізнесменами. Мій командир взводу, Сергій Шкарівський, «Шульц»,

мав до війни в Ірпені своє автотранспортне підприємство. Загинув на моїх очах. Марка Паславського я теж знав особисто. Він не був таким уже «командос», як його іноді змальовують. Він був простою людиною, якій це запекло і він прилетів з Америки захищати землю своїх предків — і загинув за неї. Із окупованих територій у нас було людей відсотків 10. Основна ж маса була з тих, хто зрозумів, чим це все загрожує, і взяв до рук зброю, щоб війна не прийшла до них у дім. Дуже багато було людей з Дніпропетровщини — бо це було поряд, наступні були вони.

А 23 травня був перший серйозний бій під Карлівкою, де шестеро наших бійців загинули і кілька були поранені. Ми тоді зрозуміли, що маємо справу із серйозним супротивником, і що муляжами автоматів чи страйкбольною зброєю їх не візьмеш. І нас відправили у військову частину в Нові Петрівці, де нас в екстремному порядку навчили базовим елементам ведення бою, дали бронжилети, зброю. І ми стали повноцінним бойовим підрозділом. Хоча й напівофіційним — нас не могли прийняти на військову службу, тому вважали резервістами. Так ми повернулися в «Донбас» і продовжили воювати.

Ми тоді вчилися воювати. Вчилися на власних помилках. Розвідки не було: щоб зібрати інформацію, ми перевдягалися в цивільне, сідали на машину і на свій страх і ризик їхали дивитися, де які ворожі блокпости стоять. Отака була розвідка. Дронів не було так само — все це з'явилося уже потім.

А потім був Іловайськ. Зараз вийшов фільм «Іловайськ-2014. Батальйон «Донбас» — я його так до кінця і не подивився. Просто дивно якось бачити своє життя — і на екрані. В житті, звичайно, все було трішки не так, але факт лишається фактом: від смерті нас врятувала 90-річна місцева жителька, у квартирі якої ми переховувалися.

Коли ми зайшли в місто, у мене якесь шосте чуття було, що щось станеться. Я навіть стояв зі своїм другом за рогом будинку і кажу йому: «Тут таке цікаве місце, що в разі чого, навіть, якщо тебе поранять, можна спокійно сховатися в якійсь квартирі і пересидіти». І буквально через 15 хвилин почався обстріл і мої слова стали реальністю.

Першим поранили Тараса Костанчука, «Бішута». Ми йшли у хвості колони, прикривали. Я почув чергу, повертаюся — Тарас лежить. Я до нього, підняв, бачу, що живий — і в цей момент мені в ногу потрапляє куля. Я з Тарасом на одній нозі дострибав до будинку, почав гукати про допомогу, але мене вже ніхто не чув — усі відійшли, та й стрілокотня така була, що й не почувеш. Я ще побачив, як кінець нашої колони завернув за будинки і зрозумів, що ми лишилися самі.

Спочатку була думка сховатися в люк. Але відсиджуватися двом поранилим у люці — це не вихід. Поряд був під'їзд, і ми заскочили туди. На вулиці лишатися було

небезпечно: кулі літали скрізь — ще одна мені кросівок роздерла, хоча й не зачепила, на перехресті я бачив, як літають трасери, як кулі відлітають від асфальту. Ми все ще сподівалися, що наші зараз повернуться і нас заберуть.

Діяли на автоматі. Я на адреналіні болю майже не відчував. Кажу: «Давай зараз зайдемо в якусь квартиру, хоч рани перев'яжемо». Почали шукати

квартиру. Знайшли неброньовані двері, ввалилися в квартиру і впали на підлогу. А коли обстріли припинилися, в кімнату зайшла Клавдія Іванівна. Їй тоді було 90 років і вона не мала сил спускатися у підвал, тому під час обстрілів ховалася у ванній кімнаті. Ми сказали, що ми свої і її не образимо. Виявилось, що вона в часи Другої Світової війни була санітаркою — і вона взялася нам допомагати перев'язувати наші рани.

Коли трішки прийшли до тями, зрозуміли, що ми в оточенні. Почали думати, як вибиратися. У мене був телефон, простенька Нокія. Але він розрядився, а світла в квартирі, як і в усьому місті, не було. Я згадав, що я автоелектрик, дістав із годинників, які знайшов у квартирі, батарейки, з'єднав їх дротами — і підключив телефон. І телефон ожив.

Першим ділом ми набрали наших. Це вже було за кілька днів, як ми лишилися. Кажем: так і так, ми поранені, в оточенні, де ви, як вас знайти? А нам... не повірили. Вирішили, що це якась пастка, що ми потрапили в полон, може нас катують чи завербували, і тепер ми хочемо вивідати координати основних сил, щоб накрити. І я їх розумію — тоді ми з Бішутом ще не знали ні про «зелений коридор», ні про ту м'ясорубку. Я б на їхньому місці, мабуть, теж так вчинив би.

І тоді я набрав одного знайомого з Ірпеня і йому розказав усю ситуацію. І він уже по своїх каналах передав інформацію і в СБУ, і в «Донбас», що ми такі живі. На той час вони нам допомогти вже не могли ніяк, бо Іловайськ був окупований росіянами. Але Тарасу тоді СБУ зробило паспорт із місцевою пропискою, із Харцизька — всі дані, навіть номер паспорта лишили той самий, щоб не заплутався, прізвище тільки поміняли. І нам цей паспорт передали — пізніше він згодився.

Далі я подзвонив своїй тітці, яка лишалася в Макіївці — а це ж поряд з Іловайськом! — попросив, щоб вона привезла нам продуктів і цивільний одяг. Щоб, якщо

Підпис

нас раптом застукують, то ми прикинулися місцевими: мовляв, гуляли по вулиці під час перестрілки, і нас підбило. Ми дали їй гроші — у нас із собою були, вона нам все купила і привезла. Потім ще разів три приїжджала на таксі, привозила, що ми просили.

Але треба було вибиратися з Іловайська. Вирішили їхати спочатку до мене, в Макіївку. Їхали по одному, щоб, якщо раптом накриють, то хоч хтось мав шанс вижити. Я поїхав першим — на тому ж таксі, разом із тіткою. Її на блок-постах уже знали, в мене був паспорт із місцевою пропискою — підозр наче бути не мало.

І тут на блокпосту між Іловайськом і Макіївкою (я взагалі не знаю, навіщо там блокпост, бо вони на той час уже все захопили, але ще поставили блокпости на своїх дорогах) я чую:

— Евгений Михайлович, выходите из машины.

У мене все всередині похололо. Нога прострелена, ходити нормально ще не можу. Я другою ногою виліз, сперся на машину, наче на расслабоні, і питаю:

— Есть проблемы?

А він дивиться в паспорт і питає:

— А что это вы, Евгений Михайлович, из Владивостока, а паспорт украинский? Что вы тут делаете?

— Ну я родился во Владивостоке, родители там работали, потом переехали сюда.

— Да? Ясно! Ну привет, земля! Я ведь тоже из Владивостока.

Мене трошки попустило. Але стою, намагаюся підтримати розмову:

— Ну как там Владик?

— Та нормально. Ладно, был бы другой день, я бы тебя еще забрал бы на подвал. А так — хрен с тобой, едь.

Я плюхнувся в машину, закрив за собою двері. А якраз перед цим, як ми підїжджали до блокпоста, мене таксист попередив, що тут усіх, хто поранений, забирають на підвал. Кажу: «Чого раніше не попередив?» — «Та я забув якось».

Пронесло. Підїжджаю додому — там на вулиці стоять два якихось незрозумілих кадри з автоматом. Я ще деякий час посидів у машині, а потім на одній нозі різко вистрибнув у двір — наче не помітили. Тільки в хаті я уже трохи розслабився.

А за кілька днів таким же чином виїхав і Тарас Костанчук. З підробним паспортом його пропустили спокійно, питань не було ніяких. Ми ще день-два відпочили в моїх батьків у Макіївці, перев'язали рани і почали думати, як вибиратися. З часу поранення пройшло уже тижнів два, моя нога почала заживати, я навіть трошки ступати на неї міг. Але лишатися було небезпечно.

Виїжджали ми через Донецьк. Той же таксист, що віз нас із Іловайська, відвіз на автовокзал. Думаю, він щось здогадувався, але нічого не сказав. Вийшли ми на автовокзалі — а квитків нема: люди валять, усі автобуси забиті. Ми на свій страх і ризик узяли стоячі квитки, бо виходу не було. І я всю дорогу їхав стоячи. Нога під кінець розболілася від тієї вібрації, що ледь стримувався. Ідемо ми, а в автобусі така гнітюча атмосфера, всі мовчать, одне на одного не дивляться. Проїхали один блокпост, другий. І тут:

— Все мужчины на выход!

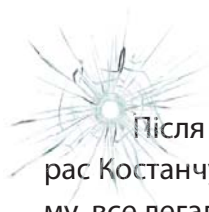
Перша думка: «Ну все, десь попалилися». Але робити нічого: виходимо всі, стали в ряд. І цей, що на блокпосту, з таким відвертим московським говором (ну ріже воно вухо, у нас так не говорять), каже до всіх:

— Доставайте паспорта, будем проверять.

Починає перевіряти, придивляється до всього, прискіпується. Підходить черга до нас — і раптом з неба різко падає рясний дощ, майже злива. Ми здалеку показали розкриті паспорти — і нам усім дозволили повернутися в автобус. На наступному блокпості стояв батальйон «Восток» — якісь дивні бородаті дядьки. Це одразу кидалося в око: у нас взагалі серед місцевих не прийнято було бороди носити. До речі, в Іловайську, коли ми переховувалися в квартирі, нам чітко було чути з вікна на вулиці чеченську розмову.

Підїжджаємо до наступного блокпоста, знову напруглися — а там український прапор. І весь автобус ожив, усі почали розмовляти, усміхатися. Зовсім інший настрій, аж дихати вільніше стало.

На українській території нас чекав знайомий, відвіз нас в Дніпро. Там мені з ногою зробили рентген, наклали гіпс. Хотіли покласти, але Тарас каже: «Поїхали в Київ». І ми того ж дня літаком уже були в Києві. Там я ліг уже в госпіталь МВС на Вишгородській, мені зробили операцію і, слава Богу, з ногою все тепер нормально.

Після одужання я деякий час працював в охоронній фірмі, яку організував Тарас Костанчук. Ми там зібралися всі, хто виліз звідти, переселенці — і створили фірму, все легально. І до карантину ми успішно працювали — по всій Україні.

А потім мене потягло назад. Я не знаю, як це пояснити, але мені захотілося знову туди, на війну. В цивільному житті мені раптом стало не цікаво. І в 2018-му я підписав контракт. Вибрав танкові війська: бо це цікаво, це престижно. І не кожен туди піде, бо досі чомусь існує підсвідомий страх, що танкісти в танках горять. Але, за статистикою, піхоти в бою гине набагато більше, ніж танкістів. Танк підбити насправді досить складно.

На передовій тепер буваю регулярно. Останні дев'ять місяців стояли під Бахмутом. Так, є наче Мінські угоди, але ж їм ті угоди до одного місця, вони якщо повалять, то їх треба буде зустрічати. Так що у нас там були свої внутрішні ротації, щоб розуміти, що відбувається.

Родина зараз зі мною. Виїхали всі, крім батька. Він уже літній, не захотів кидати хату, господарство.

З людьми, які лишилися там, я час від часу спілкуюся. Хоча говорити з ними дуже важко. У них позиція: «Це все влаштували політики, ми тут ні до чого». Всі тепер кажуть: «Звичайно, ми були проти, але що ми могли зробити?» Ну, ми ж щось робили! Я не полемізую з ватниками. Що ти можеш довести людям, які не розуміють, що, якщо вони на все заплющують очі — вони стають рабами, з якими можна зробити все, що захочеш. У них зараз в душі прокидається розуміння, що їх надули, але вони готові голову розбити, але не визнати свої помилки.

Зараз життя на окупованих територіях немає. Вся молодь намагається виїхати за першої можливості. Вони в інтернеті бачать, як живуть в них, і як живуть за кілька десятків кілометрів, в Україні, як живуть в Європі. Частина виїжджає в Росію — не без цього. Частина прагнуть виїхати в Україну чи Європу. Але всі розуміють, що там лишатися не варто, бо там — жопа.

Донбас поступово перетворюється в Абхазію. Зараз вони там закон прийняли «про націоналізацію майна» — хочуть покинути житло, магазини, підприємства «націоналізувати» і потім перепродувати його іншим. Тим самим росіянам, які їдуть сюди в надії пожитися. Майбутнього там немає.

Я часто спілкуюся на їхніх форумах. У мене є кілька лівих акаунтів, на яких я зареєстрований, як місцевий. І я бачу, як всі розчаровані. По телевізору їм кажуть про перемоги, але ж вони бачать, як було і як є. Всі вже все зрозуміли, але визнати це не хочуть.

Все це може затягтися надовго, це треба розуміти. Росія не захоче відпустити Донбас. Для Путіна це буде крах: як так, така величезна імперія прогнала невеличкій Україні. Але звільнення Донбасу буде. Швидше за все — військовим шляхом. Коли вони там в «ДНР» ослабнуть. І коли буде дипломатична підтримка, щоб стримати Росію.

Але починати все це потрібно буде тоді, коли будемо впевнені на всі сто в перемозі. Ми не маємо права розкидатися нашими людьми. Кожен боєць — це наш боєць, це людське життя, чиясь доля. Ця війна навчила нас цінувати людей понад усе.

Петро Моругін («Злий»)

Капітан
24-й окремий штурмовий батальйон «Айдар»
заступник командира батальйона

Я не знаю, коли це закінчиться. Але мотивація в мене одна. Я вже розумію, що там, в Луганську, я більше не зможу жити. Але там похований мій батько, на могилі якого я уже восьмий рік як не був. Там моє коріння і я туди однозначно повернуся. Я не хочу нікому нічого доводити — я просто хочу звільнити свій дім від окупантів.

До війни я був приватним підприємцем — мав невеличкий магазин і два кіоски на ринку, які торгували продуктами. А крім того в мене було хобі — я був активістом організації «Дорожній контроль». У нас в Луганську був свій окремих осередок, хоча ми контактували з колегами з усієї України.

Спочатку «Дорожній контроль» — це був самозахист від свавілля ДАІ та інших силових структур. Але з часом це вирросло в більш потужний проєкт із правової освіти: у нас був свій сайт, ми друкували газету, яка так і називалася «Дорожній контроль. Луганськ». Багато наших хлопців, почавши з нами працювати, пішли вчитися на юристів, щоб фахово захищати права: свої та інших людей. Бо в судах, коли ми намагалися захищатися самі, нас часто зупиняли: «А ви хто за фахом?» — і все, наші аргументи не бралися до уваги. Тому довелося перекваліфікуватися. Спочатку ми відстоювали права членів нашої організації, а потім, коли фахівців стало багато, почали допомагати й іншим людям.

Тому для мене справжня війна почалася десь із 2013 року. Ще задовго до Майдану. Але вже тоді наша боротьба з даїшниками досягла такого піку, що вони почали палити наші машини. Так, у двох наших журналістів уночі згоріли автівки, була спроба підпалити дім ще одного активіста, особисто по мені і по моїй машині стріляли. Тобто це була повноцінна війна не на життя, а на смерть.

І коли в Києві почався Майдан, ми, мабуть, одними з перших приїхали туди. Ми тоді були на двох Майданах: у Києві і в Луганську. Нам втрачати було нічого. Ми розуміли, що Янукович і його свора — це свавілля і беззаконня.

У Луганську свій Майдан з'явився після побиття студентів і початку подій у Києві. На початках він збирався раз на тиждень на недільне віче. А починаючи з 2014-го люди вже приходили щовечора. На вихідних віче були велелюднішими, іноді доходило до тисячі. Тобто казати, що в Луганську всі були за Росію — це брехня. Проукраїнськи налаштованих людей там теж було багато.

А коли Росія рейдернула Крим, для нас, як і для більшості, це був шок. Ми не розуміли, що відбувається, чому росіяни туди полізли, чому наші не стріляють? А коли це саме почалося у нас в Луганську, коли у нас з'явилися ці самі «зелені чоловічки», коли в квітні захопили СБУ в Луганську — тоді все стало очевидним. У повітрі замість весни запахло війною.

Ви ж розумієте, що та Революція Гідності, яка відбулася в Києві — це для нас був порятунок, бо на той час міліція душила нас жорстко. Крім того, що в мене стріляли, до мене в магазин приходили на тиждень по дві-три перевірки. Коли почався Майдан, то всі знали і мою проукраїнську позицію, і хлопців, які їздили до Києва. Нас кілька разів викликали співробітники СБУ, погрожували перекрити весь бізнес, якщо ще раз побачать на Майдані, тому в лютому ми не могли навіть виїхати до Києва, бо за нами було стеження і постійні перевірки — з податкової, пожежники. А хлопців, які працювали на державних підприємствах, навіть з роботи позвільняли. Тому, коли Янукович утік, ми видихнули — для нас це був порятунок.

На другий день після того, як дізналися, що Янукович утік, ми взяли шини і поїхали до Луганського ДАІ вимагати звільнення корумпованих діїшників. Сказали, що, якщо не звільняться, ми тут їм влаштуємо ще один Майдан. І один під тиском таки написав рапорт. Ми відчули свою силу і це була наша свобода, наше право почуватися людьми.

У нас під час Майдану було багато «тітушків». Були і луганчани, і звезені спеціально із Запоріжжя, з Харкова — та з усієї України. Я особисто знаю десятка зо два луганчан, які були на Антимайдані. Вони не приховували, що головною мотивацією для них були гроші. Координували це все профспілки на шахтах, які повністю контролювали Янукович із Єфремовим, а ті тиснули на шахтарів і виділяли гроші на підтримку Антимайдану. От така була арифметика: я свої гроші вкладав у Майдан, щоб бути людиною, а інші це своє право продавали за гроші, просто на цьому заробляли.

А ще всю цю колотнечу в місті, яку затіяла кучка місцевих люмпенів і маргіналів, підтримувала велика кількість приїжджих, зокрема — з Росії. Їх і раніше привозили на ці антимайданівські акції. Я сам бачив кучу автобусів із Воронезької області, з Ростова. І в інтернеті є купа нашого відео, де це все зазнято.

Я зараз так думаю: чому так сталося, що в Харкові вийшло протистояти цьому,

в Одесі — вийшло, а в нас — ні? Мені здається через те, що туди швидко змогли доїхати майданівці і підняти людей. А в Донецьк і в Луганськ вони просто не доїхали. А приказка «Моя хата скраю», на жаль, це — про нас, про Донбас. Переважній більшості до того, що відбувалося навколо, просто не було діла. Бігають з російськими прапорами? — та хай собі бігають. Захоплюють СБУ та інші органи влади? — а мені що до того? Думаю, за ці роки вони зрозуміли, яку помилку зробили, але оця рабська психологія досі з ними: «А що ми можемо зробити?». Та можете! Якби тоді всі вийшли б і почали відстоювати свою позицію — все було б інакше. Ми ж, добробати, змогли!

Я багато думав над тим, чому це сталося саме тут і саме так? Тут же жило багато українців. Я цікавився історією, своїм корінням: батько в мене із Воронізької області, селище Кам'янське, але коріння у нас українське — його батьків було вислано туди за Сталіна, і він там народився. А по маминій лінії маю родичів у Самборі на Львівщині.

Та й загалом Луганщина — це ж українські землі. Я не беру до уваги Луганськ та інші промислові центри: Краснодон, Сєвєродонецьк, Антрацит, Ровеньки, Красний Луч — там з радянських часів встановилася мода на російську мову, бо приїжджало багато людей з усіх кінців Радянського Союзу. А заїдь у будь-яке село поблизу — там усі розмовляють українською. Ця територія завжди була Україною, і такою й залишиться.

Хоча мій двоюрідний брат і два моїх племінники пішли в ополчення і воювали проти мене. Я про це дізнався уже в кінці 2014 року. Брат — колишній афганець, колишній міліціонер, був замначальника карного розшуку, потім начальником відділу по боротьбі з наркотиками. Він присягу давав Україні — і виявився зрадником. Вони досі там. Уже не воюють, але — там.

Ще одна причина — рабська психологія населення, тих же шахтарів. Ці два регіони, Донецьк і Луганськ, від самого початку були віддані на відкуп місцевим феодалам, Ахметову і Єфремову, Януковичу і всій цій донбасівській банді. Чому там весь час голосували за Януковича і за Партію Регіонів? Бо вони створили ілюзію, що вони там господарі.

Я сам за освітою гірничий інженер і я бачив це все з середини. У шахтарів усе життя підпорядковане роботі і звичкам. Шахтар іде на зміну (зміна там до 12 годин, від того, щоб спуститися, помитися, перевдягтися), а коли піднімається, то першим ділом іде в магазин і бере бокал пива. Залпом випиває перший — і йому тут же наливають другий, а він при цьому іще вибирає пляшку горілки — це у них «бутильок» називається. Після цього приїжджає додому — і йде спати. І так — два дні поспіль, потім — вихідний, коли є можливість відпочити: відіспатися, поїсти, подивитися телевізор із постійними шоу. Тобто простору для розвитку критичного мислення не було. Як і бажання щось змінювати. Для них виїхати в Бердянськ на Азовське море до війни дорівнювало тому, як для середнього киянина злітати в Туреччину.

Але мене вразило інше — безхребетність шахтарів. До приходу Рената Ахметова всі шахти були державними. І люди там заробляли пристойні гроші: ще в 2010-11 році середньостатистичний шахтар отримував на місяць тисяч по 16-18, а деякі дільниці мали і по 25-27 тисяч гривень. І коли наприкінці 2011 року Ахметов усе приватизував, то перше, що він зробив, — це всім встановив зарплату на рівні 8 тисяч. Шахтарі спочатку обурились, підняли бунт, почали погрожувати, що от зараз зберемося, касками постукаємо. За Партію Регіонів ніколи в житті більше голосувати не будемо, що ми, раби якісь, хай ДТЕК валить звідси. А за кілька місяців — парламентські вибори. Я після виборів до них підходжу питаю: «Ну що, за кого голосували?» — «Та, ми тут на бутильку посиділи, подумали і вирішили голосувати за «регіони». Вони ж наші, може, вони просто іще нічого не встигли зробити?». Я їм тоді прямо сказав: «Ви не люди, ви — раби».

До «Айдару» я потрапив ще в травні 2014-го. Після Майдану ми з «Дорожним контролем» ще проводили автопробіги «Луганськ – Україна»: каталися з українськими прапорами по місту і в інші міста. Навіть коли 6 квітня захопили СБУ, ми ще їздили.

Крайню акцію провели 26 квітня, на день пам'яті Чорнобиля. І в той же день мені подзвонив знайомий і сказав, що, якщо я не хочу, щоб моїй сім'ї було погано, то треба негайно тікати, бо до мене вже їдуть. А на той час то тут, то там уже з'являлася інформація, що затримують активістів, б'ють їх, катують. Одного побили так, що став інвалідом, зараз живе в Одесі. Іншого забили до смерті. Хлопець пішов, записався в батальйон Тимура Юлдашева. Але щось там сталося, він чи то ногу підвернув, чи зламав, і не зміг піти, лишився вдома. Так до нього приїхали бойовики, забрали, а на другий день привезли додому вже труп. І таких випадків було дуже багато: і по Луганську, і по області.

І я після цього дзвінка, як був, у шортах, в тапочках, сів на потяг і поїхав до Києва. У мене з Майдану були тут контакти, я тоді спілкувався із сотниками. Приїхавши до Києва, я постарався їм пояснити, що у нас в Луганську відбувається. Я хотів донести, що починається окупація, що це — війна. Але мене тоді не почули. Я не знаю, що на той час відбувалося в Києві, дерибанили посади чи як, але реакції на мою інформацію не було жодної.

А ще в квітні на одному з мітингів в Луганську я познайомився із Сергієм Меленчуком. Це був сотник, якого з Майдану послали курувати Луганську область. І від нього тоді я дізнався, що буде формуватися батальйон тероборони. Подзвонив, спитав, чи можна приєднатися? І от 11 травня я, не заїжджаючи в Луганськ, наздогнав їх у селищі Неньчине Сватівського району. І з того часу я залишився в «Айдарі».

Родина лишилася в Луганську. Слава Богу, їх не чіпали. Правда, у 2015-му в інтернет викинули списки з «Айдару» з усіма контактами, то трохи дошкуляли. А зараз дружина з дітьми зі мною — виїхали з Луганська останнім потягом після звільнення Щастя. А мама із сестрою досі лишаються там.

До приходу в «Айдар» у мене жодного військового досвіду не було. Свого часу я займався боксом, у мене були досить складні травми, струс мозку, і мене в армію не взяли за станом здоров'я. Пізніше я про це дуже пошкодував, коли прийшов у батальйон. Мене в перший же день спитали: «Служив?» — «Ні» — «Стріляти вмієш?» — «Ні» — «Тримай зброю». Довелося вчитися на ходу. В батальйоні таких як я, які не служили і вперше тримали в руках зброю, було десь відсотків 60, а то й 70. Були, звичайно, і колишні військові, і афганці, але їх було меншість.

Позивний у мене «Злий», ще з часів Дорожного контролю. У нас тоді в кожного був свій ютуб-канал, і там у мене був нікнейм «Zlou6969». Цифри — це номер моєї машини.

Розвідка яка була? Перевдягалися в цивільне, сідали на машини і їхали через їхні блокпости, записуючи на реєстратор, скільки там людей, яке в них озброєння. Потім ці дані передавали, куди треба. І не тільки ми. Багато місцевих патріотів передавало нам інформацію. Одну волонтерську родину бойовики навіть закутали.

Взагалі, 2014 рік був дуже насиченим, пролетів як один день. Перша бойова операція була в Старобільську, коли місцеві люмпени перекрили дорогу колоні десантників 80-ї бригади і не пропускали. Меленчуку тоді подзвонили, поставили задачу, ми перевдяглися в цивільне і поїхали місцевих угомняти. Довелося трошки постріляти вгору, щоб вони розбіглися, — така була моя перша бойова операція.

А після цього у нас були операції в Новоайдарі в день виборів Президента, 25 травня. Ми там затримали і козачків, і підозрілих із російськими паспортами, які їздили і громили виборчі дільниці, забирали і псували бюлетені. Ми їх затримали – десь 12 чи 14 осіб зі зброєю взяли в полон і того ж дня передали в СБУ. Тоді ж у нас з'явилася назва Батальйон «Айдар», після сутичок в Новоайдарі. «Азов» на той час уже мав свою назву, інші батальйони теж мали, а ми ходили під назвою Батальйон територіальної оборони Луганської області. Зранку на шикуванні нам кажуть: «Є пропозиція назватися «Айдар». Як вам?» Усі підтримали. Воно якось саме народилося. Там річка тече Айдар і якось до нас ця назва пристала.

Наступна операція була в ніч із 13 на 14 червня, коли ми звільняли місто Щастя. Там за 80 кілометрів був населений пункт Штурмовий, де стояв крайній блокпост десантників 80-ї бригади. І біля цього Штурмового якраз пролягала межа районів, Новоайдарського і Станичнолуганського. Ми звідти зробили рейд, звільняючи ці населені пункти. Там купа селищ, потім — місто Щастя і стратегічний міст через Сіверський Донець.

Як на мене, це була найуспішніша операція нашого батальйону, тому що за весь цей час у нас не було втрат, лише 2 чи 3 легких трьохсотих. При звільненні Щастя ми не пошкодили інфраструктуру міста, воно як було — так і лишилося.

А після цього війна показала свою справжню сутність. І не було жодної операції, щоб не страждало місцеве населення, не було пошкоджень інфраструктури, у нас були великі втрати. Взагалі, про ці операції згадувати важко, бо за кожною, навіть найбільш героїчною, стоять людські життя, якими була здобута ця перемога. Я розумію, що війни без втрат не буває, але кожна втрата болить. Скажу одне: наш батальйон — один з небагатьох, який від самого початку практично весь час на передовій. Найдовша ротація — ми зайшли в сектор у квітні 2016, а вийшли звідти у січні 2018-го.

А найважчим для мене став бій 17 червня 2014-го на Металісті, коли я вперше побачив наших двохсотих. У нас тоді було четверо загиблих, і це насправді дуже важко морально. У мене на очах загинув Андрій Колесник, позивний «Камаз», з яким за три дні до того ми були в бою пліч-о-пліч. І це тоді був страшний шок. А потім якось звик. Людина — така істота, яка звикає до всього.

Війна змінила мене. Прийшов солдатом, зараз уже капітан. На цій війні я отримав досвід і звичку не зближуватися з бійцями на війні. Тому що, якщо гине твій близький друг — це дуже боляче. Цього року я втратив ще двох таких друзів: один загинув від кулі снайпера, іншого забрала хвороба. Повірте, це дуже важко. Зараз в «Айдарі» лишилося не більше 15 людей із тих хлопців, з якими я починав. Це — кістяк батальйону, вони тепер командири рот, командири взводів.

А до ворога в мене жалості немає. Не я прийшов на чужу землю, не я пустив війну у свій дім. Якби повернутися назад у 2014 рік, я думаю, я б полонених не брав. Ворога треба знищувати, щоб він не знищив тебе. А то ми тоді їх захопимо, повернемо на той бік — а вони знову проти нас воюють. Треба було тоді бути жорсткішими — можливо і результат був би іншим.

Зараз із повним правом можна сказати, що на тому боці проти нас на 100% воюють росіяни. У них з першого кварталу 2020 року усі вже ходять з російськими паспортами. Місцевих небагато — не більше 30-40%. Але це так, «гарматне м'ясо». На командних посадах — усі кадрові російські військові, які приїжджають з Росії.

Щодо людей, які залишилися на окупованих територіях, то мені здається, що за ці 8 років їхня думка змінилася, але не так радикально, як хотілося б. Все-таки, російська пропаганда працює потужно. Та що там казати по окуповані території: я тут місяць пробув у Чернігові, чи в Києві буваю — іноді стикаєшся з таким, що не знаєш, як реагувати. З іншого боку, важко зрозуміти, що там, у Луганську, в людей в головах, бо вони там не можуть вільно висловлювати свою думку. Там існує система доносів: якщо тебе у чомусь запідозрять — одразу підвал.

Єдиний шлях у нас ці території забирати силою. Але ми маємо бути не самі. Нам потрібні такі союзники, як була Туреччина в азербайджанців у недавньому конфлікті за Нагірний Карабах. Тоді ми все зможемо. І треба розуміти, що всі ці люмпени зі зброєю, якій там були королями і робили, що хотіли — вони ж просто так не складуть зброю. Вони битимуться до останнього. Навіть, якщо Путін їм скаже звідти вийти — вони не підуть. І в нас буде єдиний вибір — знищити їх, щоб звільнити територію.

У 2014 році ми могли звільнити територію — якби не вторгнення Росії. Якщо до червня місяця вони це маскували під громадянську війну і робили приховано, то далі вони вже не ховалися і ввели регулярні частини. А зараз в ЗСУ приходять багато хлопців з Донецької та Луганської області, з територій, підконтрольних Україні. І це — вчинок. Бо дуже просто в Києві чи Львові одягнути вишиванку і казати, як ти любиш Україну. В Луганську й Донецьку таких людей завжди були одиниці. І зараз більш патріотичного населення, як на Донбасі, немає, бо вони знають, що таке війна. Так, там досі вистачає і вати, і люмпенів. Але ті, хто за Україну — вони до кінця. Вони знають, за що вони воюють.

У мене контракт — «до закінчення особливого періоду». Тобто, я можу звільнитися сам у будь-який момент. Але я знаю, що я за цей час у цій війні став профі, а армії потрібні профі, тому що це вбереже десятки життів тих, хто приходить вперше. Тому моє місце поки в «Айдарі». Мій «особливий період» закінчиться у звільненому Луганську.

Єдине, за чим шкодую — що ця війна забрала у мене час. Час, який я міг би провести з родиною, з дітьми. У мене в 2010 році в Луганську народився син, а в 2018 році, уже в Києві, народилася донька. Я не шкодую за тим майном, яке лишилося в Луганську. Я шкодую за тим часом, який я не додав дружині, дітям, які ростуть фактично без мене. Його вже не повернути — і це найбільше болить.

Віталій Применко («Кіт», «Котяра»)

підполковник ВО «Тризуб» ім. С. Бандери
ДУК «Правий сектор», «Азов»

старший солдат, старший бойовий медик роти
2-й окремий мотопіхотний батальйон «Горинь»
30-та окрема механізована бригада
імені князя Костянтина Острозького

Ми всі живемо в одній державі і буде пізно чухати потилицю, коли ворог стане біля воріт твого міста. Треба розуміти, що коли ти віддаєш московитам найменший шматок землі, вони заберуть у тебе все, навіть твоє життя. Так що крайніх немає, і «відсидітись» ні в кого не вийде. А я на війні з перших днів, від добровольчих батальйонів до ЗСУ. Це мій обов'язок, як кожного українця.

Мої предки — із Кубані, на Донбас потрапили у 1920-30-х роках, після «розкозачення». Прадіда кликали «дід Калина», він був у Кубанському війську, в чині урядника. Родина була велика, дружна, ще за царя майже всі в сім'ї отримали вищу освіту: той став агроном, інший інженером, один в офіцери вийшов, навіть жінки мали свій фах — учительки, лікарки. І біля землі працювали.

А після більшовицького перевороту — розділилися... Двоюрідний дід червоним бронепотягом командував. Потім його свої ж і розстріляли. А мій дід утік на Донбас. Сховався, прижився. Воював за свою землю під час Другої світової, мав орден «Слава».

Я народився в Сіверськодонецьку на Луганщині. Дитинство пройшло в Криму, селище Горностаївка біля Керчі, юність — на Донбасі. Звідти пішов в армію. До 1991 жив як усі: відслужив, працював — і в радгоспі, і на заводі. Крайній фах до війни — менеджер безпеки, до того працював вихователем у дитячому санаторії «Ластівка», в інших організаціях.

На початку 1990-х мені до рук потрапила ОУНівська література. Почав цікавитися, читати Степана Бандеру. Коли відбулася Незалежність, я включився в роботу. У 1994-му вступив до Конгресу українських націоналістів, познайомився із засновником «Тризуба» Василем Іванишиним. Заснував кілька організацій — Сіверську міську організацію та Артемівську (тепер — Бахмут) районну. Пізніше сформував на Донеччині та Луганщині із «рускоязычних» шахтарів дві сотні «Тризуба».

Тоді українські ідеї нормально знаходили відгук. Наша газета «Бандерівець», яку ми тоді роздавали по електричках, розліталася, як пиріжки. Хтось, правда, сприймав у штики, а хтось навпаки захищав: та ви що, нормальні хлопці, нормальні ідеї. Може вони щось змінять на краще.

А потім у багатьох не справдилися сподівання, бо всі сподівалися, що краще життя, більш заможне, настане для всіх одразу. При цьому замість Чорновола чи Лук'яненка вибрали партноменклатурщика Кравчука, інших, що оберталися біля ЦК — і далі все пішло по накатаній. Донбас просто ніхто не захотів українізувати. А на ті ж самі економічні негаразди наклалася пропаганда з боку ворога, яка лише посилювалася, при чому — на всіх відтинках.

Біда, що Донбас від початку залишився без належної уваги як з боку держави, так і з боку націоналістичних організацій. Владу це не цікавило, а нам не вистачило чи то коштів, чи то нормальних людей. Хто був чисто засланий, хто грошей хотів. Діаспора на початках допомагала дуже добре, а потім виявилось, що деякі ура-патріоти нині чудово почувують себе в окупованому Донецьку. І це теж правда.

Зате російська пропаганда була тут завжди. Так, регіон складний. Ким заселявся Донбас? Не рахуючи тих, хто ховався, як мій дід, туди виселяли примусово — люмпенів, криміналітет... Жили в халупах, непогані гроші, які заробляли тяжко, — пропивали. Філософія шахтаря: сьогодні живий — живи на повну, бо завтра може тебе не бути. На пенсію виходили рано, але довго підвищену пенсію не отримували — кілька років і... понесли. І все ж, попри таку особливу специфіку, люди Донбасу завжди приваблювали щирістю: якщо він за тебе, то він «за», а якщо «проти», то відверто... З ними можна було і треба було працювати.

Той рух, коли вони їздили до Києва на мітинги, був потужний. І в націоналістичних організаціях було багато вихідців із наших країв — і в УНСО, і пізніше в «Тризубі».

І не пацанів якихось, а й серйозних дорослих дядьків. Дехто казав: «Я русскоязычний, не хочу ломать язык, а вот дети мои пошли в украинскую школу и будут говорить по-украински». І ці російськомовні — вони були за Україну. Але їх ніхто в цьому не підтримав.

Зате всякі промосковські організації практично одразу активізувалися і почали вкладати кошти — і непогані кошти — особливо після здобуття Україною незалежності. Вкладали в усе, починаючи від спортивних клубів і культурних товариств і закінчуючи партіями. А Україна нічого не вклала — все фактично трималося на ентузіазмі одиниць.

Тому ця нарочита проросійськість Донбасу — вона більше нав'язана, спровокована. Так, були тут і нащадки окупантів. Але більшості було байдуже, більшість просто хотіла жити краще. Але не мали стратегічного мислення. Яскравий приклад: коли в Донецьку відкрили українську школу — так спочатку українці мало хто хотів віддавати дітей туди. А от євреї — з інших районів міста возили своїх нащадків. Бо, як сказала мені одна мама на лінійці: «Мой Борюсик будет учиться жить в Украине и я хочу, чтобы он занял достойное место».

Тому все, що ми бачимо зараз на Донбасі — все це результат бездіяльності нашої влади, коли все це можна було ліквідувати в зародку, нейтралізувати усіх цих завезених хлопчиків — і нічого не було б. А так... У росіян була домовленість із Партією регіонів про те, що кілька областей відділяються. Коли плавно не вийшло повернутися в Союз, довелося робити це силовим методом. Адекватної відповіді на це влада не дала, а основна маса населення — це отара, яка схиляється до того, хто сильніший. На той момент сильнішою їм видалася Росія.

Хоча зараз багато хто розчарувався і в цьому. Зараз зустрічаю тих, хто в 2014-му голосував на референдумі за Новоросію, а зараз вони кажуть: «Які ж ми були дурні. Ми ж не цього хотіли». А назад дороги вже нема. Хоча я зараз із такими практично не спілкуюся — хіба через знайомих.

До речі, в Харкові теж мало бути те, що в Донецьку і Луганську. Принаймні Кернес і ще троє все для цього зробили і взяли за це в ФСБ непогані гроші. Але Аваков вирішив по-своєму і в одну ніч із вінницьким спецназом зачистив Харківську облдержадміністрацію. Тоді російські «друзі» зажадали гроші назад. Двоє повернуло, а двоє — ні. Кернес сказав, що він усе зробив, і відмовився повертати гроші. За що й отримав кулю в спину. Другого просто ліквідували. Так що неповернення грошей ФСБ — це не жарти.

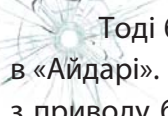
Коли почався Майдан, я був в ув'язненні. У 2011-му в Слов'янську стався вибух і не знайшли нічого кращого, як звинуватити у ньому страшного бандерівця, керівника Донецької обласної організації «Тризуба», тобто мене. Я так думаю, що у них було два варіанти: або завербувати мене, або підставити. Коли перше не вдалося, взяли за друге. Кілька років тривало розслідування, суди, потім в'язниця. На цей момент справу переглянули і закрили за відсутністю складу злочину. Але втрачені роки вже не повернеш.

Звільнили мене у березні 2014-го за відомою постановою Верховної Ради України про амністію політв'язням. І я одразу ж поїхав на Майдан, шукати своїх, «тризубівців». Там якраз формувалися підрозділи добровольців, бо всі бачили, до чого йдеться. Тоді вже організувався Батальйон «Правий сектор», хлопці з «Тризуба» покликали до себе. У мене до війни були непорозуміння з тодішнім «напівпровідником» Ярошем, бо саме з його подачі я опинився за ґратами. Через це у мене були деякі сумніви, але більшість хлопців були своїми, і були сподівання, що Ярош скористається революційною ситуацією і скочить з гачка спецслужб. Не вийшло, але то вже на його совісті.

Я влився в роботу «Правого сектора», потім увійшов у Перший батальйон ПС, поїхали в Карлівку, брали участь в інших операціях. Потім виникла потреба підсилити батальйон «Кривбас» — мене послали з групою, з якої незабаром утворився Другий батальйон ПС, яким я командував.

Потім був Іловайськ, але в ту м'ясорубку я не потрапив — мене серйозно поранили на підході, коли були бої за Зелене, Грабське. Повернувся. Воював на Маріупольському напрямку, брав участь у боях за сам Маріуполь, на Світлодарській дузі. Займався вишколами, готував хлопців, організовував базу в Михайлівці. Освоїв різні види зброї від усієї стрілецької і міномета до наводчика БМП.

Працював у напрямку розвідувально-диверсійної діяльності — була у нас спецгрупа. Звичайна робота: зачистки, перевірки, затримання. Росіяни теж траплялися під час рейдів. З російських штатних військових — лейтенант і сержантик попалися. З найманців — татарин із Уфи. Приїхав, каже, фашистів бити. Дуже боявся, що потрапить до рук «Правого сектора», бо йому вже розповіли про жорстоких «карателів», підвали і катування. Коли зрозумів, що він таки серед бійців ПС, одразу погодився на співпрацю з органами. Балакучий виявився, здав усе, що знав — і ця інформація була досить цінною. Снайпера одного разу затримали, чечена-кадірівця. Але це рідкість: зазвичай, коли засікали снайпера, його одразу ліквідовували.

Тоді багато хто з моїх земляків пішов у добробати: в «Донбасі» багато їх було, в «Айдарі». Мотивація була одна: всі розуміли, що прийшли окупанти і вся ця істерія з приводу бандерівців чи утисків російської мови — це маячня, бо нічого такого і близько не було. Всі хлопці були за незалежність, щоб Україна лишалася Україною. Були й ті, у кого щось віждали і вони прагнули помсти — окупанти ж одразу показали свою натуру: щойно ці покидьки заходили в якесь село, то мародерство було в порядку речей. І звичайно ж, що це нікому не подобалося.

На початках зброя була переважно своя — мисливські карабіни, ще дещо. Ще на майдані хлопці, хто міг, закупувалися в збройних магазинах. Бувало, що хтось якусь розкопну зброю приносив часів Другої світової, або трофей. Якщо війна, то озброюються хто чим може.

Було багато тих, хто мав свій бізнес, але кинув усе і почав вкладати гроші в армію, в те, щоб озброїтися самому і озброїти підрозділ. А коли почалося подібне війни, то вони подумали, що тут вони зараз не потрібні, а життя іде. Зараз, звичайно, тих, хто з перших днів на війні, лишилися одиниці. Комуś не сподобалися армійські умови, у когось закінчилися ресурси і він повернувся до родини, щоб допомогти. Але це той резерв, який, якщо знов почнеться гаряча фаза, він буде в строю. Та й зараз вони часто нам допомагають хто чим може. Бо волонтерка на восьмому році війни, як не дивно, досі нам потрібна.

Війна ще й не починалася. Її навіть не було оголошено. Була антитерористична операція — хоча той же Ердоган свою АТО провів за кілька днів. А цю війну не хотіла визнавати ні попередня влада, ні нинішня тим більше. Усі бояться втрат, хоча скажу чесно: коли велися активні дії з нашого боку, втрат було набагато менше. Зараз наче дали дозвіл на вогонь у відповідь, але тут все залежить від командира: хто використовує, а хто й не дуже. А кацапи розуміють тільки силу.

Ця війна стосується всіх — кого менше, кого більше. Ті, хто з нею реально зіткнувся, уже навряд чи пробачать. А вороги України, які зараз пропагують мир за будь-яку ціну, мають повну свободу. Миру не буде — буде перемога або поразка. А все інше — то так, перемир'я. А з москалями перемир'я ніколи не закінчувалося нормально. Це вже історичний факт. Якщо Московія хоче миру — це для того, щоб підготуватися і вдарити в спину.

Немає крайньої хати. Ми всі в одній державі, в одній країні. І відсидітися не вдасться. Якщо ворогу віддати шматок землі — він забере все. І дійде і до Подніпров'я, і до Карпат, і за Карпати.

І на сьогодні варіант звільнення Донбасу один — силовий. Перемога і зачистка території. Повернення Криму — це питання уже дальшої перспективи, але воно буде. Крим повернеться, якщо вести нормальну економічну політику. А взагалі для цього потрібне рішуче політичне керівництво, яке прийме необхідні рішення. Ну і без наведення порядку в тій же армії толку не буде. Але це все реально. Я не думаю, що те ж НАТО зацікавлене в тому, щоб Росія отримала ще один плацдарм.

У нас он інваліди — і ті в строю. Хлопці без рук, без ніг, на протезах — а воюють. Зараз зміна підросла — хлопці приходять вмотивовані. Ті, хто на початку війни учейку закінчили, тепер командують підрозділами. Перспективи є. Але погано, що все одно в армії багато позалишалось тих совків чи крадунів, які мають лише амбіції чи матеріальний інтерес, а толку з них ніякого. Навіть під час війни вони не переставали красти в армії. А причина головна — безкарність.

А для мене війна закінчиться тоді, коли на руїнах Кремля ми вип'ємо гальбу львівського пива. Коли окупанти зникнуть з моєї землі — отоді я зможу перевести подих.

Олена Мокренчук

начальник прес-центру оперативно-тактичного
угруповання «Північ».
Військовий журналіст,
авторка художньо-документальних книг

Я не беру до рук зброю. Головним чином тому, що мені мої пацани сказали: «Лена, не лізь, куди не треба. Ми полюбому стріляємо краще за тебе. Роби те, що ти вмієш». І я роблю. Я завжди на передовій, поряд із ними. Але у мене свій фронт – інформаційний.

Народилася я у місті Сніжному на Донеччині. Тато був директором школи, мама — завучем, тож дитинство і юність я провела, кочуючи від села до села Новозовським та Тельманівським районами, куди відправляли батьків, як тоді казали, «піднімати сільські школи». У кожному селі ми жили рік-два, потім знов переїздили. Через це у мене в школі не було справжніх друзів, бо я просто не встигала їх знайти. Зате гарних знайомих було безліч, і, коли почалася війна, це стало мені в пригоді, бо в багатьох селах Донбасу в мене знайшлися люди, які знали мене або моїх батьків.

До війни отримала історичну освіту в Донецькому національному університеті, працювала вчителькою та журналісткою на Донбасі, який колонізував тоді клан Віктора Януковича. У мене була своя інформаційна агенція «Альфа-прес», ми з колегами працювали по всій Україні. Це були 1990-ті – 2000-ні роки, коли в друкованих та новонароджених інтернет-ЗМІ був брак журналістів і їм було зручно співпрацювати з такими інформаційними агенціями. Мої колеги збирали інформацію і надсилали мені, я адаптовувала її для конкретних ЗМІ — і редакторам ЗМІ було зручно, і нам непогано.

Війну я застала в Києві. Ми з сім'єю на той час вже переїхали туди: з 2004 року я почала тут працювати, а у 2009-му забрала сюди всю сім'ю. І коли почався Євромайдан, ми всі були там. Я просто знала, хто такий Янукович, бо, як журналіст і виходець із Донеччини, знала багато такого, що інші не знали. У 2013-му ще була надія, що євроінтеграція нам допоможе вгамувати апетити банди Януковича, але коли вони провалили цю справу — ми з дітьми, друзями та колегами вийшли на Майдан.

Ще до Майдану ми з колегами створили на «Фейсбуці» групу протидії фейкам. У листопаді 2012-го, коли терористи ХАМАС розпочали проти Ізраїля чергову агресію і ізраїльтяни відповіли 8-денною військовою операцією «Хмарний стовп», я накопичила пристойний архів типових фейків, які арабські терористи використовували проти ізраїльтян.

Ми в нашій групі, щойно з'являвся фейк, починали шукати спростування. Хто перший знаходив, одразу кидав у групу, і всі одразу поширювали. Цікаво, що, коли почався Майдан, а потім — війна, росіяни почали активно вкидали в інфопростір проти України ті самі фото і відео, які два роки тому використовувались проти Ізраїлю! Тут і стало зрозумілим, що ці фейки мали одне й те саме джерело, продукувалися в одній «конторі». Лишалось тільки дістати з архіву оригінали фото й відео та розмістити їх в інтернет із відповідним роз'ясненням.

Таких фейків було дуже багато. Наприклад, представлена російських ЗМІ світлина «жінки з Донбасу» виявилася портретом жінки з Туркменістану, а фото «вбитих дітей Донбасу» насправді мали сирійське походження. «Зверства майдаунов» насправді виявлялися світлинами з агресії мусульман проти християн, наприклад, жахливі кадри того, як екстремісти в одній з країн вбили американського посла і тягали його містом, гвалтуючи труп на камеру. Так само, як і кадри, де представники ХАМАС у секторі Газа прив'язали до автомобіля двох своїх «зрадників» і тягали вулицями скривавлені тіла для залякування свого населення. Ми публікували посилання на джерело відео чи дві світлини поруч — фейк і оригінал з датами і текстом — і люди самі все розуміли. Так само працювали і з іншими інфовкидами. Згодом до нас підключилася група молоді, які знали іноземні мови і ми взялися поширювати цю інформацію на світові мережі. Переклади були на 14 мов.

Ми тоді жили на Майдані: наша квартирна хазяйка, дізнавшись, чим я займаюся, назвала мене «майданутою» і наказала звільнити квартиру. Тож ми з молодшою донькою переселилися туди: Крістіна була в одній із сотень самооборони, а я із молоддю «Нічної сцени» обладнали собі в Будинку Профспілок куточок, де можна було спати по черзі, харчувалися тут же, на Майдані.

Коли почали розкручуватися події в Криму, я з друзями поїхала туди. Ми були в Севастополі, Бахчисараї, Перевальному, Феодосії, вели з усіх міст стрім-трансляції, все це фіксували. Ми «стрімили» відео з військових частин, фіксували пересування ворожої техніки та висвітлювали через соцмережі акцію «Крым — Украина!» 8 березня в Феодосії, яку проводили кримські татарки. Ми разом з ними стояли з плакатами, як раптом підбігають чоловіки — кримські татари — і наказують втікати. І щойно ми відійшли, як по вулиці проїхала колона з більш ніж 80-ти одиниць російської військової техніки. Російські солдати знімали нас на відео, всі наші плакати про те, що ми не хочемо війни.... Той відчай не можна передати словами!

Були й інші моменти. У Сімферополі я бачила акцію «Спасём наших беркутят!». Коли ми спробували поспілкуватися з учасниками цієї акції, підійшли поближче — побачили тваринний жах в очах так званих «самооборонців». Як виявилось, в палатках учасників «мирної акції» була захована російська зброя, яку вони за кілька днів роздали «отрядам самооборони», що створювались і тренувались тут-таки, неподалік.

У Севастополі нас ледь не побили учасники ще однієї «мирної акції» коло пам'ятника загиблим у Другій Світовій війні. Кидалися бити і в Феодосії — нас тоді врятувала місцева жінка, вона вивела нас з того зомбованого натовпу, сказавши, що ми їй знайомі. Загалом багато місцевих кримчан говорили в особистих розмовах, що вони за Україну. Але в присутності озброєних російських військових говорити про це вголос було вкрай небезпечно.

Пізніше, коли ми з російськими опозиціонерами приїхали до вже окупованого Донецька, вони першими, подивившись на все, що там відбувається, сказали мені: «Э, нет. Это у вас не местные мутят. Они здесь ни при чем. Здесь те же люди, которые нас в Москве и в Питере винтили на наших митингах. Это ребята из ГРУ». Ми тоді не повірили їм — а дарма. Потім я сама не раз переконувалась, що вони таки мали рацію: коли зі мною в Миколаєві привітався той самий провокатор, якого я бачила в Феодосії. Чи коли я в Бельбеці в натовпі побачила чоловіка, якого недавно зустрічала в Сімферополі.

В Маріуполі взагалі курйозний випадок був. Там 8 травня я примітила бабцю, яку до того зустрічала в Криму біля військової частини. Тут вона так само вешталася серед тих, хто штурмував райвідділок міліції, і вигукувала: «Крым — Россия! Крым — Россия!». Інша жінка, молодша, що була з нею, штовхає її під бік, і та, отямившись, починає кричати «Донбасс — Россия! Донбасс — Россия!». Видно, заблукала у цих «гастролях», і не орієнтувалася взагалі, де вона є. Таких провокаторів було дуже багато, більш як півсотні точно. Це були спеціально завербовані чоловіки і жінки, які виконували функцію розхитування ситуації і координації атакуючих.

У мене залишилось багато відео, багато стрімів із тих подій. Колись прийде час і вони стануть вагомими доказами на суді проти Росії.

Наприкінці березня з російськими опозиціонерами ми приїхали в Донецьк із акцією «Україна — мрія». Цю акцію ми започаткували ще на Майдані, коли 22 лютого, після усіх тих жахливих розстрілів і похорон ми з львівським художником Володимиром Свачієм повісили 15-метрові холсти і запропонували людям намалювати, якою вони бачать Україну. Правда, на Донбасі нам довелося її назвати «Птиця щастья». Мер міста тоді ще був на місці, ми підійшли до нього, і він дав нам дозвіл на проведення. Виділив також поліціантів, які нас охороняли від агресивних активістів сусіднього «антимайдану» — тільки тому ми і змогли провести цю акцію. Але було складно. І, чесно скажу — страшно.

До речі, і в Донецьку, і в Луганську тоді люди підходили до нас малювати птаха свого щастя — і найчастіше брали для цього жовтий та блакитний, кольори українського прапора. Вони відкрито говорили, що бачать своє майбутнє тільки у складі України. Ці полотна ми привезли у Київ, вони зараз зберігаються в музеї Грінченка, можете прийти і подивитися.

Я вже казала, що в цій акції нас супроводжували російські опозиціонери. Їх тоді біля сорока осіб приїхало, вони хотіли застерегти українців від пастки, в яку вони можуть потрапити. Вони казали: «Українці, які хочуть в Росію, сподіваються, що вони потраплять у пізній СРСР. Насправді вони не розуміють, що нинішня Росія — це зовсім інша держава, тут у нас дуже страшно». Вони тоді розділилися на чотири команди і поїхали у Львів, Одесу, Харків і Донецьк-Луганськ. Оце з цією командою, що на Донецьк-Луганськ, ми і працювали.

Після цієї акції ми повернулись у Київ. Росіяни — учасники акції — звернулись з майданівської сцени до людей і прямо сказали: «Це не донецькі «бузять», це операція ГРУ. Місцеві тут нічого не важать, їхня думка не враховується». На жаль, до їхніх слів ніхто не дослухався.

У ті дні я як журналіст багато їздила «гарячими точками» і все фіксувала на камеру та диктофон. Як місцева, я намагалася виступати комунікатором, бо бачила, що накручені пропагандою люди почали боятися українських військових, а військові не довіряли місцевим. Хоча люди тут часто були ні до чого. 16 квітня 2014-го в Краматорську я була свідком, як російські бойовики під виглядом місцевих відібрали у військових техніку. Серед народу я бачила людей, вдягнутих у цивільне, але з кобурою

під одягом. Вони помітно відрізнялись від решти, тому й трималися позаду, за спинами збуреного ними натовпу. Наші бійці намагалися переконати людей пропустити їх, не розуміючи, що мають справу не з народними емоціями, а зі спланованою ворогом спецоперацією.

Кілька разів мене арештовували. Перший раз — коли я поїхала у захоплений Гіркіним Слов'янськ спробувати визволити наших хлопців, які потрапили в полон, або хоча б дізнатися про їхню долю. Біля СБУ нас затримали, змусили видалити фото. Потім нас допитував ГРУшник. По місту тоді ходили кадировці з автоматами. Коли спитала в них про наших хлопців, вони саркастично кинули: «Не переживайте, они у нас отдыхают». Я лише через два роки дізналася, що їх обміняли. Потім ще раз мене затримали в Краматорську.

Але по-справжньому я зрозуміла, що це війна, коли мене із моїм другом, російським опозиціонером Анатолієм Поляковим (він пізніше 9 місяців провів у полоні «ЛНР») арештували в Донецьку, в захопленій обласній адміністрації. Нас схопили і почали водити по різних поверхах адміністрації, допитувати різні люди. Зрештою, нас приводять на 11-й поверх, а там сидить мій колишній викладач факультету журналістики ДонУ Сергій Баришніков, який наче мав завербувати нас до «Новоросії», але і він толком не знав, що воно таке.

Мене рятувало те, що я тоді ще мала паспорт із донецькою пропискою. Але це був якийсь сюр, я ніяк не могла звикнути з думкою, що все це серйозно. Під кінець я вже сіла і просто заплющила очі від того всього. А мій напарник, росіянин, був нажаханий і в шоці.

Зрештою, нас привели до Пономарьова. Він теж спробував тиснути на нас, записуючи наше «зінання» на камеру. Питає: «Ви чого сюди прийшли?». А я кажу: «Ну, ви ж тут якусь Донецьку Народну Республіку будете. Я сама із Донбасу. Може, справа добра, може допомогти чим?». Він засміявся на ці слова, каже: «Виженить їх». Нас вигнали, ми йдемо, а в самих руки-ноги трусяться. Потім тих, хто після нас потрапляв, тримали в СБУ, катували. А ми ще так, легко відбулися.

Після того випадку я зрозуміла, що в цих ділків ніякої ідеології немає, що «ДНР», «ЛНР» — все це лише прикриття. Але я просто не знала, що робити. Їду після того в маршрутці на Волноваху, і в мені наростає відчай. Я розумію, що це не Майдан і дерев'яними бітами та пластмасовими касками тут нічого не зробиш. А біля мене сидить жіночка і питає: «Чого ви плачете?». Я їй кажу це все, а вона нахилиється до мене і каже: «Слухайте тихо. Там на повороті стоять наші військові. Тільки я вам цього не казала».

Підїжджаємо, дивлюся: справді — наші, ріднесенькі! Біжу до них. Вони з автоматами стоять, мабуть думали, що то за навіжена біжить до них обніматися? Це був другий батальйон 72 ОМБр. Погано вдягнені, голодні, без наметів, просто неба — вони, втім, випромінювали спокій і впевненість. Коли я приїхала, їхній командир, майор Валерій Гудзь якраз із рушником на плечі виходив з душу, який хлопці облаштували тут, у лісозмузі при дорозі. Пам'ятаю, це мене тоді неймовірно вразило: якщо вони знаходять час і можливість думати про чистоту — значить, все не так погано, як я собі уявляю.

Ми познайомилися. Я почала приїжджати до них, допомагати. Привезла їм із Маріуполя намети та продукти. Потім помчала до Києва, де друзі з Майдану завантажили моє купе продовольством, яке я далі доправляла через окупований Донецьк у Волноваху. У Донецьку пасажирів перевіряли: відкривались двері, заходив «ополченець» з автоматом і роздивлявся наші документи і речі. Мене рятувала лише місцева прописка і те, що вони не перевіряли жінок.

І так я більше стала волонтерити, ніж займатися журналістикою. Дуже хотілося зробити хоч щось, щоб захистити їхнє життя. Одного разу хлопці попросили привезти їм «розгрузки». Я миттю обдзвонила всіх, домовилися у Запоріжжі з волонтерами-швачками, а поки їхала до них – виставила у «Фейсбуці» картку і збирала на це гроші. Везла назад розгрузки через той же окупований Донецьк та ворожі блокпости. Приїхала до Волновахи о 19-й вечора, розумію, що сьогодні вже не встигну віддати їх хлопцям. Що робити? Вирішила йти пішки. Йду шість кілометрів із двома пакунками, кожен десь по 10-12 кг. А назустріч мені біжить молодий солдат — з важким автоматом, у берцях... Це був момент, коли я відчула, що ми таки справді разом, що я їх не кину, а вони — мене. Я тоді їм сказала: «Хлопці, я з вами до перемоги!».

Були й небезпечні моменти. В липні 2014-го я їхала під Ізваріне, в Червонопартизанськ, везла хлопцям одяг, біноклі, прилади нічного бачення. Все це розклала по звичайних сумках, щоб не привертати уваги, бо їхати треба було через вже окуповані Донецьк, Луганськ, Свердловськ. У Свердловськ добулась вже ввечері, близько 19.00. На вокзалі взяла таксі, щоб «доїхати до чоловіка», але насправді — до орієнтиру, вказаного бійцями бригади.

Але таксист здогадався, до кого я їду. Він висадив мене коло місцевої шахти, куди за 10 хвилин підїхали три автівки з озброєними бойовиками. Я телефоную хлопцям і кричу російською, наче чоловіку: «Ромочка, здесь какие-то уроды меня не пускают, приедь, разберись!». Мені важливо було показати, що сталася критична ситуація, і чекати на мене у визначеному місці не варто. Десь протягом години тривала ця катавасія: бойовики не могли зрозуміти, чому ця жінка «такая борзая» і хто він, мій чоловік, раз я тримаюся так зухвало. Мені ж треба було виграти час, поки мої хлопці щось придумують і врятують мене.

Але довго так тривати не могло: сонце спускалося все нижче, і темрява додавала сміливості нападникам. І хлопці таки придумали: повідомили про халепу директору шахти, який мав проукраїнські погляди і теж допомагав нашим військовим. Під виглядом того, що треба оглянути сумки, він завів мене до приміщення, де були шахтарі. Бойовики до другої години ночі крутилися довкола шахти, але зайти так і не наважились: шахтарі поглядали на них вороже. Зрештою заброди забралися геть. Глупої ночі керівники шахти непомітно вивезли мене в село неподалік. Сказали, щоб я не хвилювалася, вони самі знайдуть можливість переправити речі нашим бійцям. І таки дотримали слова — за кілька годин хлопці подзвонили і сказали, що «гостинці» вже у них. А мене рано-вранці переправили до Луганська і далі я повернулась у Волноваху, на «чисту Україну», як ми казали.

Ми тоді у Волновасі організували волонтерську організацію «Солдатська пошта», через яку доставляли хлопцям форму, біноклі, нічники, тепловізори, теплий одяг, продукти, запчастини до військової техніки тощо. Найбільше допомагали, звісно, моїй ріднесенькій 72 бригаді, яка захищала Волноваський напрямок, але й іншим уваги приділяли багато. Зараз дивисься — це сотні тонн перевезеного вантажу. Робота з 06:00 до 23:00. До вересня 14 року їздили в Слов'янськ, Сніжне, Донецьк, Червонопартизанськ, Луганськ, Кутейникове, Іловайськ, Маріуполь та інші міста, потім лишались тільки Маріуполь, Волноваха, Новотроїцьке, Старогнатівка, Гранітне, Чермалик та все, що поруч. В перший рік існування «Солдатської пошти» за місяць через мій рахунок проходили мільйони гривень. Гроші йшли з усієї України, а ще з Іспанії, США, Казахстану, Ірландії і навіть РФ. Взимку ми підтримували і місцеве населення, яке опинилося в зоні бойових дій.

Згодом мені дуже допомагала в цій роботі моя донька Крістіна, яка саме закінчила 11 клас. Ми з нею разом були на Майдані, і тут, на Донбасі, продовжили спільну боротьбу за волю України: я на той час вже стала військовослужбовцем, а вона взялась за волонтерство. Коли їй виповнилося 18 років, вже наступного дня вона повела мене у військкомат. Сказала, що твердо вирішила стати військовослужбовцем, на відницю САУ «Гвоздика», але, оскільки це лінія фронту, потрібна була згода батьків, тобто, моя. Відмовляти їй не було сенсу, бо вона вже все для себе вирішила. Крістіна пройшла відповідне навчання і потім служила разом зі мною в 72 бригаді, в артилерійському дивізіоні. Брала участь в боях під Авдіївкою, у відбитті російської агресії. Потім, коли бригада вийшла на ротацію, Крістіна разом з іншими нашими молодими військовослужбовцями поступила на навчання до військового інституту.

А в серпні 2015 року, щойно людям з донецькою пропискою дозволили служити в ЗСУ, я пішла на військову службу. Тоді якраз 72 бригаду очолив Андрій Васильович Соколов, і він дозволив мені робити бригадну газету, про що я давно мріяла. Сказав: «Робіть, що хочете, тільки показуйте мені матеріали перед тим, як роздавати газету людям».

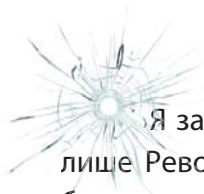
Я з радістю вхопилася за цю пропозицію. На той час про 72 бригаду мало хто знав, а мені хотілося писати про подвиги наших хлопців: що 72 ОМБр звільняла Маріуполь і утримувала його, що 72 ОМБр півтора місяці була в Донецькому аеропорту, фактично почавши оборону ДАП. Попередній комбриг, полковник Грищенко Андрій Миколайович, стояв на позиції, що про це не варто нікому казати. Мабуть, на початку війни він був і правий, обстановка того вимагала. Але зараз часи змінились, і вже можна було говорити правду.

Так ми стали робити свою бригадну газету «Честь і воля». Спочатку це був інформаційний вісник «Східний фронт», потім він виріс до розмірів повноцінної газети. Вона виходила 2015-17 роки. А потім бригада вийшла на ротацію в пункт постійної дислокації, і мене забрали в оперативне командування «Північ». Тут я служу вже більше трьох років. Війна продовжується, і я знову на фронті. На даний час перебуваю у складі операції об'єднаних сил на сході України, на Луганщині.

Бачу свою місію в тому, щоб розповідати людям про Захисників України, розповідати про те, що відбувається на фронті. Розповісти дітям моїх побратимів, якщо не дай Бог, хтось загине, ким був його тато. Синам Льоні Дергача, «Академіка», про якого зараз пишу книжку. Він був професором Чернівецького університету, кандидатом юридичних наук, мав велику кількість опублікованих наукових робіт. Такий собі вчений муж, якому на фронті було спочатку дуже важко, але він прийшов сюди сам, і ніколи про свій вибір не шкодував. Йому в підрозділ потрапило два повних аватари

— він їх перевиховав, вони стали нормальними людьми, ще й нагороди отримали. Після цього до нього інші почали скидати людей складної долі та поведінки на перевиховання. І він справді дуже багатьом людям дав путівку в життя! Він загинув у лютому 2017 року біля позиції «Царська Охота» в промзоні Авдіївки, але й досі багато хто з бійців згадує його добрим словом, щоразу пригадуючи нові й нові приклади мужності «Академіка» та його вміння розправляти людям крила. Я хочу про це розповісти.

Я стикнулася з тим, що приїжджаючи в краї, звідки родом мої побратими, і розповідаючи про їх героїзм, часто бачу недовіру в очах тих, хто знав їх до війни, по мирному життю. Якось на похованні одного нашого чудового бійця розповідаю, як він рятував двох своїх побратимів з палаючої бмп, як вивозив поранених, рятував життя тих, хто з ним поруч... А до мене дитинка підходить і каже: «Тьотя Лена, що ви розказуєте? Дядя Коля — він вісім років у тюрмі просидів. Ви що — не знаєте?». Кажу: «Я не знаю, сидів він чи ні. Я знаю, що він двох людей витяг із палаючої беги, коли боєкомплект міг вибухнути. Я знаю, що він віз пораненого в машині, коли ноші не поміщалися, а він сів на ці ноші, вхопився однією рукою за сидіння, а другою — вхопив пораненого за бронік і крикнув водію: «Жени!». І вони вдвох по тих колдобінах вивезли пораненого з-під обстрілу. І таких випадків було багато. Так, може в цивільному житті в нього були якісь промахи. Але тут він справді — герой. І я хочу про це розповідати».

Я зараз розумію, що Майдан і ця війна зробили українців нацією. Це була не лише Революція Гідності, але й революція свідомості. В радянські часи взагалі не було такого поняття, як українська нація. І всі ці Голодомори і репресії, вся ця брехня і страх виживання так перемішали все, що народжені пізніше діти відчували себе не нацією, а «советским народом». Ми наче й знали, що ми українці, але не було оцього відчуття себе, своєї ідентичності. І тут раптом прокинулася наша генетична пам'ять! Мені це нагадує євреїв, які були розсіяні по світах, але вони приїжджають на свою землю — і в них сльози на очах, вони падають на коліна і цілують рідну землю під ногами.

Тому, коли кажуть, що Майдан був така собі світоглядна битва, то так воно і є. І те, що у нас сталося в Криму і на сході — це реакція людожерської російської імперії на те, що раби прокинулися і раптом усвідомили себе. Оце їх налякало і тому вони на нас напали. А не Донбас їм був потрібен, Крим чи Луганщина. Їхня задача була — знову нас загнати у своє стійло, вбити нашу пам'ять, яка раптово прокинулася.

І вони не зупиняться. Ні Кримом, ні Донбасом не обмежаться. У них ідея-фікс, що треба відновити Російську імперію у форматі Радянського Союзу, а нас знов поневолити. Більше їм нічого не треба: щоб ми далі сміялися з недолугих анекдотів про хохлів, а вони панували над нами і зневажали нас.

Хоча насправді ніякого російського народу не існує, бо більшість росіян — це саме завойовані в різні часи й примусово асимільовані народи. Маленький приклад: одного разу ми сперечалися з одним російським опозиціонером і учасником нашого Майдану про те, хто такі росіяни. Він мені доводив, що це нація і що він — «русский». І тут я випадково увімкнула на комп'ютері пісні одного з народів півночі європейської частини Росії, здається, комі, зараз уже не пригадаю точно. А в нього раптом сльози по щоках покотилися. Каже: цю пісню мені бабуся колись в дитинстві співала. І він потім подзвонив мамі, почав копатися — і виявилось, що його предки справді належали до цього народу! В їх свідомості кричать сотні знищених народів, і цей гріх ними досі не спокутуваний. Звідси й агресія, і ці вічні намагання вивищитись за рахунок приниження інших, вкрати чужу історію, привласнити чужі здобутки і території.

Ця війна стала для України велетенським сепаратором: ті українці, які були патріотами, вони пішли на фронт, пішли у волонтерство, почали змінювати країну. Вони відмовилися від позиції «моя хата скраю» і прийняли удар на себе, розуміючи, що інакше не можна. Ті, хто мріяв про російські зарплати і пенсії — вони давно вже повийжджали до Росії і повіршували це своє питання. А ті, що були сірою масою, то вони такими й лишилися. І казати, що вони чогось хочуть, можна умовно: сьогодні скажи їм одне — вони будуть цього хотіти, завтра скажи інше — будуть іншого хотіти. Але це той самий баласт, який потрібен кораблю для стійкості та інерції ходу, щоб не перевернутися.

Може це особисте, але, коли я приходила на звільнені території, меню цю землю, як тим ізраїльтянинам, хотілося цілувати. Коло наших позицій, за спинами наших військових, земля зорана, засіяна, оброблена й квітуча. Коли ж звільняємо окуповані ворогом території — вони зарослі бур'янами в два метри зросту і закидані смертоносним залізом, їх треба чистити ще роками. Відразу видно, кому ця земля рідна, а кому ні.

У нас є величезне бажання звільнити наші території. Безкінечні типу «перемир'я» і заборона вогню, які певний час були в армії — вони дуже демотивують військових, і люди йдуть. Повертаються до своїх мирних занять. Але будьте певні, що йно ситуація поміняється — всі ті, хто пішов, повернуться. Це — як на Майдані було: коли всі були потрібні — ми всі були разом,; потреба спала — кожен пішов далі робити те, на що він найбільше здатний. Але, коли виникає загроза — ми всі знову тут.

А ще я мрію повернутися в Сніжне. У мене досі там лишаються родичі. Вони вже дуже старенькі. За цей час у моєї мами — у них було восьмеро дітей — п'ятеро старших сестер померли, і ми не змогли навіть на похорон поїхати. Лишилася молодша сестра і найменший брат. Коли почалася війна, я приїжджала до них, казала: «Давай-

те, я вас звідти вивезу». Але вони відмовилися: «Куди нам їхати, ну подумаєш, ходять там ці кадировці з автоматами, що вони нам зроблять?». А потім почалося дуже важке життя. Не було продуктів, ліків — люди не вмирають просто так. Зараз, дивлячись на цю ситуацію, я картаю себе, що не наполягла. Але з іншого боку — не можна людину силою зробити щасливою. Я зробила все можливе, щоб їх вивезти, та вони не схотіли. А тепер виходить так, що на могилу бабусі і дідуся ми не можемо поїхати, на могилу маминих сестер — так само. Але я вірю, що український прапор знову буде над Сніжним.

Війна змінила багатьох, і мене теж. Я була така собі дівочка, донька завуча і директора школи, патологічна відмінниця, яка все намагалася робити правильно. Якщо на мене хтось крикне — у мене одразу сльози, відчай, я починала плакати. А коли почалася війна, я приїхала у свою колишню редакцію, і тільки зайшла, а моя редакторка каже: «Лена, ти дуже помінялася. Ти вже плакати не будеш». І я справді відчуваю, що я тепер не буду підставляти праву щоку, коли вдарять по лівій.

І армія за ці вісім років дуже змінилася. Навіть на фотографіях це видно. Ось 2014 рік. Зараз дивишся — наче бомжі. А тоді здавалося, що це — круто! Згадую, скільки довелося докласти зусиль, щоб поміняти хлопцям стару форму, яка просто плавилася на тілі. А зараз — і форма інша, і люди інші, і мотивація інша. І до армії ставлення змінилося. Якщо в 2014-му тільки й було чути «на нас напали, на нас напали» — такий собі вічний стогін покараних рабів; то вже в 2016-му це переросло в бажання відновити справедливість і помститися за друзів. І зараз, чим далі, тим армія більш рішуча і мотивована.

Перемога наша не просто можлива, вона невідворотна. У нас вибору іншого немає: або перемогти і жити — або зникнути як нація. Просто нам усім треба нарешті зрозуміти, куди ми йдемо і чого ми хочемо насправді. Вчасно усвідомити свої помилки та повернути на вірний шлях. І стати справді одним народом. Я вірю, що це можливо.

Сослан Дзабахідзе

батальйон «Дніпро-1»
Полк патрульної служби поліції
особливого призначення «Київ»

Для мене ця війна – це біль і трагедія. Є ті, хто їде туди по адреналін, є ті, хто їде туди, щоб заробити. А є ті, хто їде за покликом серця. Мабуть, це і називається патріотизм.

Я народився в Грузії, в Південній Осетії, в місті Цхенвалі. Закінчив школу, вчився в художньому училищі. Але, коли я був на другому курсі, у нас почався грузинсько-осетинський конфлікт. Нашої сім'ї він торкнувся безпросередньо, бо у мене тато був грузином, а мама — осетинкою. І з обох сторін було багато родичів. У нас було змішане село, осетини і грузини, грузинів навіть було трошки більше.

І все було добре, всі дружили. Коли почався цей конфлікт, осетини-односельці навіть намагалися зробити так, щоб грузинів з нашого села ніхто не чіпав. Але, коли пішли жертви, то і в наших деяких осетинів падала планка і їм було все одно, кого вбивати, аби помститися. Тоді я з батьком перебралися до родичів у Тбілісі. Мама лишилася, але вона сама наполягала, щоб ми з батьком поїхали.

Основа цього конфлікту була національною, там були історичні передумови, хоча, як і на Донбасі, там свою роль відіграла Росія. Коли Радянський Союз розпався, осетини опинилися на території двох держав. Південна Осетія увійшла до складу Грузії, а Північна Осетія залишилась під Росією. І от ця частинка осетинів вирішила всіма силами приєднати нас до Північної Осетії, щоб бути разом зі «своїми братами». Приблизно, як на Донбасі, коли певна частина людей захотіла бути з Росією, тільки не самим туди їхати, а разом із територією.

А це неправильно, коли відривають частину твоєї батьківщини. Добром це ніколи не закінчується. Я це знаю по своїй землі. Я вважаю, що Південна Осетія — це споконвік грузинські території і вони мають бути у складі Грузії.

Коли конфлікт розгорівся, я вирішив відсторонитися. По-перше, мені тоді було 16 років, а по-друге, я не знав, на який бік стати, бо не міг обирати між татом і мамою. Тому я переїхав до родичів у Луганськ. Ще коли вперше приїжджав туди, зайшов у їхнє художнє училище, мені сподобалося, як там малюють і я перевівся. Закінчив я училище в 1994 році, отримав диплом художника-викладача. Але тоді такі часи почалися, що не було до малювання. Рік працював у рекламному агентстві, але грошей не вистачало, тому пішов шукати, де можна заробити: був і вантажником, і будівельником.

А в Луганську проросійські настрої були ще в 90-х. Я не раз чув від людей, що «краще б нам було бути з Росією», «росіяни нам брати». Там більшість їздили на заробітки в Росію. Я так думаю, що Росії так легко вдалося підняти смуту серед людей, що вони пустили чутки, що, якщо Україна увійде до ЄС, то кордони з Росією перекриють і не буде де заробляти.

Були й інші спостереження. У вересні 1991, нас, студентів, відправили на практику малювати місцеві краєвиди. І ми потрапили в Біловодськ, біля кордону з Росією. Мене тоді здивувало, що там усі говорили українською мовою. В той час, як в Луганську я чув тільки російську, то в селах, навіть біля кордону з Росією — була українська. І жодних мовних проблем у нас не було: усі розуміли один одного. Але тоді це мене дуже здивувало.

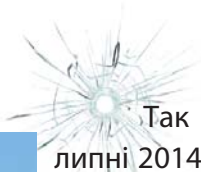
В Луганську у мене було своє життя, друзі. Зараз я з ними мало спілкуюся. Як і з родичами — я обірвав контакти в 2014 році, бо в них виявилися інші погляди і на Майдан, і на війну. І з російськими родичами теж зараз контакту немає: вони переконані, що «Крим — наш», вони — патріоти Росії, а у нас — фашисти, від яких треба всіх рятувати. Тепер мені дорога туди закрита. Я навіть до себе додому не можу приїхати, бо для того, щоб потрапити в Південну Осетію, маю їхати через Росію. З мамою спілкуюся по телефону, а тата вже немає з нами.

У 2000-му році я познайомився із майбутньою дружиною і переїхав до Києва. Тут теж перебивався заробітками, зайнявся ремонтами, навчився монтувати внутрішні сходи різної складності, тож довгий час працював монтажником сходів. До політики тоді був байдужий, а в сім'ї був єдиним годувальником, тому мені було якось не до майданів. Навіть, коли відбувалася Революція Гідності, я туди не ходив, хоча мені дуже боліла ота несправедливість і те свавілля, яке влаштували «регіонали». Стежив за новинами, але не міг собі дозволити кинути все, бо на той час мав уже трьох дітей, невиплачений кредит на квартиру, жінка не працювала і треба було утримувати родину. Це зараз дочці 20, синам 18 і 12, а тоді вони були ще маленькими.

Але коли почалися події в Криму і на сході України, я зрозумів, що не можу лишатися осторонь. Я відчув, що не хочу, щоб цей «русский мир» прийшов у мою сім'ю, до моїх дітей. Я на власні очі бачив, що відбувалося в Абхазії, в Південній Осетії і я розумів, яку роль там відіграє Росія. І в мене ці імперські амбіції викликали протест. А точкою неповернення стала кров, яка пролилася в Криму. Коли нашого офіцера, Станіслава Карачевського росіяни в спину розстріляли в коридорі гуртожитку — це стало яскравим прикладом того, як ведуть себе окупанти. Мене це дуже зачепило.

Деякий час я ще вагався, бо відчував відповідальність за родину. Але так сталося, що в Київ у відпустку приїхав мій друг, Сергій Реута, з яким я познайомився ще в Луганську (він загинув у листопаді 2014-го в Пісках). Я з ним зустрівся і дізнався, що Сергій пішов у батальйон «Дніпро-1». Я на той час вже шукав, куди піти, але в усіх оголошеннях, які потрапляли на очі, стояли обмеження: до 35 років, гарна фізична форма. А мені тоді вже було під 40, куди мені йти? А Сергій запросив у «Дніпро-1», сказав, що в них беруть усіх, аби було бажання.

Так я потрапив у «Дніпро-1». В липні 2014-го поїхав на співбесіду, потім два тижні чекав, доки пройдуть перевірки, а тоді мене запросили на полігон. Це було якраз перед Іловайськом. Ми теж мали там бути. Тоді кожного тижня на полігон заходила чергова група, і коли ми прийшли, попередню групу якраз мали відправити під Іловайськ. Їх притримали, бо сказали, що наша група теж поїде з ними, пройшовши мінімальну бойову підготовку. Але в нас було три інструктори, два із яких — колишній спецпризначенці з Армії Ізраїлю. І один із них, Гай Ліфшиць, наполіг на тому, що не можна нас, необстріляних, кидати в бій, що ми маємо пройти весь курс. І за деякий час хлопці поїхали, а нас лишили на полігоні.

Коли нас нарешті випустили з полігону, кільце біля Іловайська почало замикатися. Серед нас кинули клич добровольцям, щоб іти на прорив і передати

заблокованим частинам провізю і боєкомплект. Відгукнулося 14 хлопців, я серед них. Нас посадили в автобус — там були автобус і мікроавтобус — і ми поїхали. Але до Іловайська ми так і не потрапили — нас на підході зупинили і повідомили, що вже пізно, хлопці в оточенні.

По дорозі ми ледь не потрапили під «дружній» вогонь. Там їхала наша колона для підсилення, і ми на перехресті вийшли на неї. А темно вже, ніхто не знає, де хто. Ми їх взяли на приціл, вони нас. Слава Богу, з того боку хтось заговорив по-українськи і ми зітхнули полегшено: «Наші!» Хотіли до них приєднатися, але нам сказали, що «не положено». А на ранок ми дізналися, що вони потрапили під вогонь і не змогли пробитися. Здається, це 39 бригада була.

А з наших хлопців, з якими разом проходили вишкіл на полігоні, тих, що поїхали раніше — більше половини там і лишилося. Один тільки, здається, вийшов неушкодженим. Решта отримали поранення, а семеро загинули. Після цього пішли перші мінські домовленості, перемир'я, і ми повернулися на полігон.

Коли я прийшов у батальйон, усьому довелося вчитися з нуля. Нам пощастило — ми пройшли прискорений курс повної бойової підготовки від інструкторів з ізраїльського спецназу. У батальйоні були різні люди, і з досвідом, і навіть наші спецназівці. Але більшість — такі як я, звичайні хлопці.

Взагалі, в «Дніпрі-1» люди були найрізноманітніші. Там і бізнесмени, і прості роботяги, і колишні міліціонери — кого там тільки не було! Один із моїх друзів, він загинув, був священиком, пастирем церкви з Луганська. Іншого знайомого з Луганська поранили під Карлівкою, ледь вижив. Він потім в 2016-му перейшов у Нацгвардію.

Влітку 2015-го ми несли службу, в Чермалику. Ми тоді зайняли позиції біля річки, а з іншого берега були позиції сепарів. І в нас була така «позиційна війна»: вони пострілювали, ми пострілювали у відповідь, але головним чином — спостерігали: вони за нами, ми — за ними.

Коли ж у 2015-му добровольчі батальйони вирішили прибрати з передка, багато хто, щоб лишитися на війні, пішли в ЗСУ. Вони обирали ті бригади, які йшли на передову. А я перевівся в Полк патрульної служби поліції особливого призначення «Київ». Головним чином — щоб бути ближче до родини, бо за два роки в «Дніпрі-1» я вдома практично не бував. А діти ростуть, і батько їм теж треба. Але ми так само постійно буваємо на ротації в Авдіївці, в безпосередній близькості до зони бойових дій. Минулого року я був на самій Промці — це передній край, одного разу потрапили під обстріл, по нас спрацювали із гранатомета, дивом залишився не ушкодженим, лише легко контузило. Іншим пощастило менше: одного побратима тоді поранило, інший отримав контузію.

На окупованих територіях Донбасу зараз більше воюють місцеві, але роль кураторів та інструкторів — повністю за Росією. Якщо планується серйозна операція — підключаються російські регулярні сили. А так — вони не будуть сидіти в окопах на передку. Росія славиться своєю пропагандою і в 2014-му вона добре накрутила своїх, які масово їхали на Донбас записуватися в ополчення і воювати. До того ж, росіяни за це отримували непогані гроші, а, враховуючи те, що в Росії багато депресивних регіонів, це для них був вихід. Може й зараз там хтось із тих ще воює. Але те, що на Донбасі є російські кадрові офіцери і спецпризначенці, які періодично приїжджають туди, відпрацьовують на практиці якісь навчальні програми і їдуть назад — це однозначно.

Місцеві? Вони звикли до війни. Я помітив такий момент, що якщо в 2014-15 роках місцеве населення боялося українську армію, добровольців, Правий сектор, то зараз дехто починає вже відверто нахабніти. Мені дивно, що після всього, що сталося, досі є люди, які дивляться в бік Росії. Але це факт. У 2014 році з такими особливо не церемонилися. А зараз закони стали більш гуманними. Та й у суспільстві ставлення до добровольців, до поліцейських, до захисників змінилося, і не в кращий бік. А війна триває.

Війна змінює людей. У деяких моїх знайомих, які пройшли випробування війною, розпалися родини. Мені пощастило: моя дружина мене зрозуміла і підтримала. І навіть, коли я в 2014-му пішов у добробат, мені здається, вона мене заповажала. Війна дала мені багато друзів і побратимів. А забрала час, який я міг би провести зі своєю родиною, з дітьми.

У мене іноді питають хлопці, які служать в ЗСУ: «Для чого ти лізеш на передок? Що ти там знайшов? Тобі що, адреналіна не вистачає?». «Та ні, кажу, все мені вистачає. Я просто хочу, щоб закінчилася війна». — «Але ж вам за це навіть не платять? Ви ж поліцейські. Що таке зараз — 14 тисяч? Який сенс вам бути на нулі?». А ти дивишся — і одразу бачиш, що людина приїхала на заробітки. Є і такі, які відверто кажуть, що у них є друзі на тому боці і навіть кадрові офіцери. Мовляв, якщо навіть потрапить він у полон, то нічого з ним не станеться, він про все добазариться. Що я можу на це сказати?

У мене своя позиція. Я просто не хочу, щоб «русский мир» прийшов сюди. Мені не подобається ця ідеологія і ця політика, їхні імперські замашки. Мене хвилює майбутнє моїх дітей. Я приїхав з іншої держави, Україна мене прийняла, я отримав тут громадянство. Ще років три тому я намагався сказати середньому сину: «Ти ж грузин». А він мені каже: «Ні, тату, я українець». Мене тоді це зачепило. А він каже: «Тату, я народився і живу в Україні, розмовляю українською мовою, я — українець». Так от: мої діти — українці, і я хочу, щоб вони росли у вільній країні.

Ця війна може тривати довго. Доки в Росії не зміниться влада, ставлення росіян до України не зміниться. Це треба розуміти. І, на жаль, на цей момент, у них є сила, а Україні поки що нема що протиставити. Якщо почнеться повномасштабне вторгнення і у нас не буде підтримки НАТО, США і Європи, нам буде дуже важко втриматися. Треба бути реалістами. Америка зацікавлена в збереженні світової стабільності. А от Європа, крім Британії, поки що вичікує, шукає економічної вигоди.

Я не знаю, наскільки успішною навіть зараз була б операція із повного звільнення Донбасу. Не варто забувати, що по ту сторону кордону стоять російські війська, які зроблять усе, щоб не дати Україні звільнити Донбас. І все ж, хотілося б дожити до перемоги.

Дмитро Бабкін

Позивний «Беня»
Батальйон територіальної оборони
Донецької області «Донбас»,
Батальйон «Донбас» НГУ (в/ч 3027, 3057, 3035),
Бригада швидкого реагування НГУ (в/ч 3018)

У мене, як у чоловіка, і як у військового, є почуття вини перед тими людьми, які залишилися на окупованій території. Там же не лише сепари лишилися, але й багато літніх людей, інвалідів, яким просто не було куди і як їхати. Ми, військові, держава, спільнота, їх мали би захистити, мали би не допустити цього, що сталося, а виходить – наче зрадили. Тому в тому, що там зараз твориться, я відчуваю і свою вину.

Майже все довоєнне життя мешкав у Маріуполі. Займався дрібним бізнесом — у мене були кафешки, дискотеки, до 2008 року ще пробував розкрутити нічний клуб, але на тому воно й закінчилося. Потім років три працював у будівельній компанії. Жив цивільним життям і жодним чином не був дотичним до армії і навіть подумати не міг, що знову доведеться брати зброю до рук. Свого часу служив строкову службу та трохи за контрактом (у 1991-94 роках), але на початок війни це все, здавалося, було давно в минулому.

Мої пращури за батьком приїхали на Донбас у 1930-х роках із Курської губернії, бо там теж був голод. Дід влаштувався на металургійний завод у Єнакієво, згодом (після війни) переїхали в Маріуполь. Інший дід був із Бесарабії, шахтар, він ще із Засядьком працював в одному управлінні, — так він вільно спілкувався щирою українською мовою. Тоді весь цей край був україномовним, доки не почали українське село нищити Голодомором. У нас навіть в Ростовській області, в бік Таганрогу є містечко Шахти. Таганрог же до 1925 року відносився до України і Чехов називав себе малоросом. До речі, в Ростовській області досі в селах багато хто спілкується українською мовою.

Я трішки був у Києві на Майдані, уже на заключній фазі, коли усвідомив що це все — потрібно брати зброю до рук. Дуже цим переймався. Їхав на Майдан з Маріуполя через Львів — думав там вже можна отримати зброю, але отримав там тільки алюмінієвого щита. Потім бачив усе, що робилося в Криму, постійно моніторив новини в інтернеті. Хотілося якось це зупинити, але не знав яким чином можу стати в нагоді.

Силкові структури, які мали б цьому завадити, були деморалізовані, навіть ті, хто лишився вірним присязі, були якісь розгублені. Усі наче чекали якоїсь команди з центру, а її не було. Згодом з'ясувалося що з боку тих, хто мав виконувати накази, мали місце відвертий саботаж та зрада. Особливо це відчувалося в Криму, в Донецьку, в Маріуполі, в Луганську, в Харкові. Зараз уже усвідомлюєш, що потрібно було діяти швидко, на випередження. Потрібно було ламати ситуацію через коліно, в разі потреби — відкривати вогонь по цих негідниках. Але тоді ніхто не був морально готовий до війни.

Я почав шукати собі застосування. На той момент мені було 42 роки, тож військкомат про мене забув. Чи то через вік, чи через те, що я був із Маріуполя і, може, була вказівка місцевих не брати — остерігалися їх переходу на інший бік, хто зна?... Тому в квітні я приєднався до «партизанського загону», з якого пізніше сформувався батальйон «Донбас». На початках ми були наче поза законом. Кілька тижнів чекали, що нас візьме під себе якесь силове відомство, але тоді, навесні 2014-го, не дочекалися. А діяти треба було вже.

Ми сподівалися, що швидко, за місяць-два, розберемося із цими колаборантами, які взяли до рук зброю, поставимо їх на місце, інші заспокояться — і все буде, як раніше. Ходили в балаклавах, щоб не світити обличчя, і часто навіть не знали справжнє ім'я того, хто з тобою поряд. Але була довіра і бажання зупинити цю агресію, яка накочувалася на Донбас.

Починали ми з того, що охороняли Автомайдан у їхніх поїздках по шахтарських містечках, щоб захистити від нападу. 1-го травня — майже голими руками знесли блок-пост в Красноармійську (зараз Покровськ), «ополченців», які його охороняли, пов'язали і здали працівникам МВС в Межевій. Нас тоді було небагато, але й війни такої гарячої, з «градами», танками та мінометами, тоді ще не було. Ми справлялися.

10-го травня прибули в Маріуполь, щоби допомогти його захисникам із ЗСУ, добробатів, які там вже були на той час і напередодні, 9-го, понесли перші втрати при захисті ГУВС. Потім у Великій Новосільці (Мар'їнський район) ми звільнили райвідділ міліції, над яким підняли прапор «ДНР», і трохи привели до тями місцевих міліціантів.

Для чого ми зібралися? Я бачив, що місцеві люди зупиняють колони ЗСУ, які йдуть у бік кордону з Росією. А військові при цьому не виконують вимоги статуту. Я

служив і знаю, що за статутом, якщо їм перешкоджають, військові мають право застосувати зброю. Але тут спрацьовував психологічний момент: як підняти зброю на бабцю, яка кидається на тебе? Це ми розуміли, що за спинами цих жінок і дітей тоді стояли гіркіни і мотороли, які на це і розраховували. А ми знали, як їм протидіяти. Тому на початках ми свою місію бачили як допомогу нашим збройним силам, щоб розчищати їм дорогу до кордону. Ви ж пам'ятаєте, тоді Путін іще тільки стягував війська і вони всі стояли на Таганрозькій трасі в повній бойовій готовності.

У нас тоді не було ще постійного складу. Кістяк був, десь людей 30-50, а решта так: прийшли-пішли. Приходило багато, але хтось рвався одразу в бій, а його не було, хтось хотів з нашою допомогою вирішити якісь свої особисті питання. Комуś не вистачало масштабів для демонстрації героїзму: хтось сподівався побачити танк — а танків в нас не було, хтось хотів бомбардувати з літака — а літака теж не було. Різні були люди. В підрозділі я був з перших днів і виконував обов'язки старшини.

Тоді ми ще фактично були без зброї. Частина мала мисливську зареєстровану зброю, але не всі — у мене, наприклад, не було нічого. Та й у них (у сепарів) тоді, на початку травня, ще мало що було — тому вони й були сепари, а коли отримали зброю — стали колаборантами. Навіть на блок-постах вони стояли з якимись муляжами. В Покровську на блокпосту, наприклад, я забрав в одного пневматичний пістолет. Тим не менше, вони робили блокпости, зупиняли машини, перевіряли документи, грабували, мародерствували. Якби по всьому сходу України патріотично налаштовані чоловіки не чекали, а робили так, як ми, то все було б інакше.

Ми тоді ще були таким собі загоном територіальної оборони. Це вже після бою під Карлівкою міністр МВС Аваков звернув на нас увагу і підтягнув наш реальний підрозділ, який може чинити опір російській навалі, під крило новоствореної Національної гвардії України, яка підпорядковувалася його відомству. І відтоді вже, з кінця травня почалося формування Батальйону НГУ «Донбас» на базі військової частини 3027 в Нових Петрівцях, недалеко від Києва.

Про бій під Карлівкою 23 травня 2014 року, де ми зазнали перших втрат, написано і сказано багато. Ми розраховували захопити сепарський блокпост, але там уже були не лише місцеві зрадники, але й озброєні громадяни Росії — добре екіпіровані бійці так званого батальйону «Восток». Там навіть російське телебачення робило репортаж (в інтернеті це можна знайти), де на блокпосту засвітилася цивільна машина з російськими номерами. У мене таке відчуття, що господар тої автівки був зі зброєю в руках на блок-посту і там загинув.

Якщо бути відвертими, ми трішки недооцінили ситуацію. На ту операцію пішло лише 25 людей, з них тільки 11 мали автоматичну вогнепальну зброю, ще у двох була мисливська гладкоствольна зброя. У Семенченка, до речі, тоді теж іще зброї не було. З нами був водій, був хлопець, який усе це знімав на відео — ми спеціально наші операції записували на відео і викладали в інтернет, щоб звітувати перед суспільством, хто ми є, що ми не фейк, а робимо корисні справи. Бо ми тоді багато в чому залежали від волонтерів, які нас годували, одягали, давали інформацію, і вони мали знати, що це не дарма.

У нас тоді загинуло п'ятеро бійців — Денис Рябенко («Рябий»), Микола Козлов («Матвій»), Василь Архипов («Дід»), Олексій Мірошниченко («Федір») та Олег Ковалишин («Рейдер»). І п'ятеро отримали поранення, я в тому числі. Мені одна куля потрапила в голову по дотичній, мабуть, врятувала ще радянська залізна каска. Інша куля прошила ліву ногу, пробила артерію, пройшла сантиметрів 14, вириваючи все. Там між позиціями було лише метрів 50, стріляли з автоматичної зброї практично впритул. Так що я після бою лишився практично на одній нозі і з обличчям, залитим кров'ю.

Я до цього не був готовий. Я завжди був спортивним, підтягнутим, бойовим, морально стійким — і тут раптом в один момент я став безпорадним. Ми на операцію відводили 10 хвилин — а бій тривав більше 4-х годин. Ще два хлопця, з якими разом ми були, теж отримали вогнепальні поранення, але значно важчі ніж я. Один, Олексій Корж, позивний «Анджей», отримав кулю під праве око, інший, Богдан Пташник, теж вижив, але на все життя лишився інвалідом. Я відкотився з лінії вогню, і це мене врятувало. До речі, того їхнього стрільця, швидше за все, ліквідував наш снайпер. У нас теж був свій снайпер Ігор Дяченко, позивний «Хімік», я думаю, це він мені врятував життя. І ще «Фелікс», який вивіз поранених. З того боку теж було п'ятеро чи шестеро загиблих.

Хоча, свою місію — підняти бойовий дух в рядах захисників України та показати приклад, як чинити опір російській навалі зі зброєю в руках, знищуючи ворогів фізично, ми тоді виконали. Колаборанти після бою залишили той блокпост, але наші регулярні військові частини не стали його займати, тож за деякий час колаборанти повернулися. Пізніше у Вікіпедії з'явилася інформація, що це був перший справжній бій батальйону українських патріотів «Донбас» з колаборантами з батальйону «Восток».

З отриманим пораненням я пролежав два місяці в лікарні: червень і липень. Лікувався як цивільний, спочатку в Покровську мені надали першу медичну допомогу, зробили реанімаційні заходи та зашили. А потім, того ж дня, перевезли до Павлограду, до 4-ї міської лікарні. До речі, я безмежно вдячний тим лікарям, які мене поставили на ноги і я досі залишаюся в строю. Наш батальйон тим часом, місто за містом, зачищав від ворога територію. У липні звільнили Попасну, Лисичанськ — а я все лікувався. З серпня до вересня ходив на милицях, потім з паличкою, доки все зажило.

Моя родина тоді вже переїхала під Київ, ми в друга в Бучі жили. Я після поранення, щойно відновив із ними зв'язок, сказав, щоб вони тікали з міста, бо в Маріуполі їм загрожувала небезпека, а я не міг їх захистити. Після того, як ми потрапили в лікарню, про нас написали в місцевій газеті: що ми поранені, з іменами, прізвищами і таке інше. А мій дуже близький знайомий, який знав, де я мешкаю, під час Майдану став одним із найвідоміших провідників «руського миру» в місті. В Маріуполі тоді ще панував безлад (його звільнили лише 14 червня), донька закінчувала будівельний технікум, у сина в школі починалися канікули, тож вони виїхали. Мама, правда, лишилася в місті, я хвилювався за неї, але коли звільнили Маріуполь, Україною пішла ця визвольна хвиля, я зітхнув вільніше.

Наприкінці серпня я, спираючись на інвалідну паличку, намагався повернутися до батальйону. Він уже був у складі Нацгвардії, і я до листопада не міг оформитися, бо було видно наслідки поранень, і я не міг пройти ВЛК (військово-лікарняну комісію). Але для мене батальйон тоді був як сім'я, тому я повернувся неофіційно, майже як волонтер, і робив усе, що міг. В більшості — допомагав відділу кадрів оформити документи на тих, хто був на той час поранений, загиблий, в полоні чи пропав безвісти.

Роботи було багато — менше двох тижнів минуло від часу розстрілу наших хлопців з Іловайська у так званому «зеленому коридорі», і я взяв основний тягар на себе: зустрічав родичів, які не знали долі своїх рідних, підтримував їх, як міг. Хоча багатьох хлопців я не знав особисто — вони прийшли в батальйон після того, як я був поранений.

Наприкінці листопада я пройшов ВЛК уже як здорова людина і був зарахований до лав військової частини резервістом. Правда, пізніше довелося побігати, щоб довести факт бойового поранення, бо у мене на руках крім епікризу із цивільної лікарні нічого не було. Лише у 2018 році через суд я офіційно встановив факт отримання бойового поранення при захисті батьківщини.

Донбас був резервним батальйоном спецпризначення, тобто укомплектований за рахунок резервістів. Найважче озброєння, яке в нас було — це 82-гі старі міномети, протитанкові засоби, ПТУРи, СПГ, РПГ, були старенькі БТРи. З листопада 2014-го по січень 2015-го зведену роту тримали в резерві в Мирній Долині біля Лисичанська, але не на перших позиціях. Ми підсилювали підрозділи ЗСУ. Так було до загострення на Дебальцевському напрямку. Почалися бої за Дебальцеве, Вуглегірськ, Логвинове, де наші хлопці потрапили в засідку. Там батальйон вдруге після Іловайська, поніс дуже великі втрати.

Після Дебальцева наш батальйон частинами перекинули під Широкіно. Це вже лютий-березень 2015-го. Туди я поїхав старшиною 3-ї роти, командиром був Сергій Сиротенко (позивний «Третій»). Я ще вчився ходити без палички, а волонтери подарували мені берці, то я їх розрізав, бо нога, де куля зламала кістку, так опухала під навантаженням, що не влазила. Ми несли службу, змінюючи на позиціях побратимів із «Азова»: 5 діб ми, 5 — вони. З нами поряд ще 37-й батальйон ЗСУ був, із Запоріжжя. І ми разом тримали кілька кілометрів фронту. Це були важкі бої, ми мали втрати вбитими та пораненими майже кожного дня. Така активна фаза тривала десь до літа 2015 року, а в кінці липня нас звідти вивели. Після цього окремі наші фахові бойові групи (на кшталт мінометників та снайперів) ще залучалися до активних дій безпосередньо на передовій, а більшість, вже несли службу на блокпостах другої лінії, патрулювали і таке інше. Ще напочатку літа я став виконувати обов'язки командира взводу, був старшим безпосередньо на позиціях, умовно кажучи на ВОПі.

Семенченко тоді вже був депутатом і намагався командувати нами з Києва. І, як з'ясувалося згодом, саме він весь час «підписував» нас під такі операції, які нам були не під силу. Ми тоді ще не знали, що він не військовий і не надто розбирається у тих справах. А він приїжджав, наприклад, у штаб сектора і розповідав, що «мої хлопці зараз підуть і там усе зроблять». А якою кількістю, якими засобами — його не цікавило. А хлопці йшли і гинули.

Я свого часу був дуже наблизений до нього, якщо не правою, то лівою рукою точно, намагався у всьому йому сприяти. Мені здавалося, що це той хлопець, у якого є крила і він всіх в цій країні навчить воювати, а ми йому допоможемо. А потім, коли я почав аналізувати наші втрати і причини, з яких вони сталися, я зрозумів, що він, як

то кажуть, дупля не ріже у військовій справі. Ще пізніше я почав у ньому підозрювати корисний умисел, адже чим більшими були втрати — тим більшою була емпатія в суспільстві до батальйону «Донбас», а він намагався все це монетизувати через фінансову підтримку батальйону.

До речі, під Широкіно, як і під Іловайськом чи під Дебальцевим проти нас воювали кадрові російські військові. Кажуть, навіть приїжджали артилеристи-випускники стажуватися на нас. А чому б ні? Там була бойова артилерія і вони працювали активно по нас. Вони максимально кілометрів з 10-11 по нас із САУ гатили.

У мене було багато світлин батальйону «Донбас», мабуть, найбільше з усіх. І відео я викладав на своєму ютуб-каналі. Я взяв із собою фотоапарат і знімав наших хлопців та дівчат. Знімав, знімав, знімав. Фотоапарат мені частіше ставав в нагоді ніж автомат, бо там де гатить артилерія — автомату робити нема чого — відстані до противника не ті. В той час до мого фотоапарату ставилися скептично, а за деякий час з'ясувалося що це історія підрозділу, і хлопці ще живі... Командир роти наш, «Третій», у 2017 році загинув. Героїчний хлопець був, у нього на ФБ-сторінці залишилися мої світлини.

У «Донбасі» я був до кінця 2016-го, а тоді довелося йти в інший підрозділ, бо відбулися дуже дивні посадові призначення. Я за таких обставин не міг лишатися — це суперечило моєму світогляду і погляду на стан речей. Нас тоді перевели з Маріуполя з військової частини 3057 до в/ч 3035 в Слов'янськ. Тим більше, що майже рік ходили чутки про те, що в Нацгвардії формується новий елітний підрозділ на базі в/ч 3018 в Гостомелі. Туди був дуже жорсткий відбір, на виживання. Там не дивилися на те, воював ти чи ні: вивезли в ліс на три-п'ять діб, дали дерев'яну колоду до рук і виживай з нею як хочеш — жартую, звичайно, але випробування були серйозні. І я

той відбір пройшов. Був би молодшим, може взяли б у піхоту, а так пішов у танковий підрозділ — в забезпечення. Я повністю відповідав за усі ці моменти: гарячу їжу, розгортання табору (якщо потрібно — наметів), заправку танків паливом, підвіз боєприпасів і таке інше. Тобто майже все забезпечення танкового батальйону було на мені.

Але головним чинником мого переходу в Бригаду швидкого реагування НГУ стала родина. Попередні три роки я бачив свою сім'ю переважно лише раз на рік, в межах планової відпустки 30 днів. А так постійно: то Маріуполь, то передова, то казарми. Це важко. Я з дружиною прожив майже 30 років, діти школу закінчували. А тут Буча-Ірпінь-Гостомель — майже поряд.

Вік уже бере своє. Мені рік за офіцерським контрактом лишився. Хоча, може ще залишуся, як що не «попросять» звільнити місце.

За роки війни багато передумав, чому це сталося саме тут, саме з нами? І зрозумів, що вся ця ситуація культивувалася роками. І з боку Росії, і з боку наших олігархів, які зробили цей регіон (Схід України) своєю вотчиною. Я так думаю, що Ренат Ахметов, коли це все починалося, думав, що він все триматиме під контролем. А насправді він геть не входив у плани росіян — хто він такий для Путіна?

А в Маріуполі серед тих, хто захоплював органи влади, було багато місцевих. Я бачив на власні очі тих, хто керував захопленням Маріуполя, знаю багатьох із мого колишнього оточення, хто це підтримав. Так, зброю сепаратисти отримали з рук росіян, це ми вже пізніше дізналися. Завозили вони її своїми каналами, в тому числі морем. Що ж до фізичної присутності росіян в той час, чи були вони там — не скажу, а от тих, кого знав особисто, бачив, і це було удвічі неприємніше.

Маріуполь завжди був складним містом в електоральному плані. Я це побачив ще в 2004 році, коли підтримував кандидата в президенти Віктора Ющенка, працював від нього в комісії. Я тоді носив помаранчеву стрічку і пам'ятаю, як на мене дивилися сусіди, ледь не кидалися. Я публікував своє бачення ситуації в газеті «Приазовский рабочий», свої прогнози, куди може завести Україну Янукович і на 80% маргіналізована спільнота, яка його підтримувала. Ще тоді, ще у 2004 році. Все це підживлювалося гаслами: «Донбас годує всю Україну», «Ми — Донбас, ви без нас ніхто», «Ми — пролетаріат, ми — гегемон!» тощо.

Оце все — гегемонія пролетаріату — воно в Маріуполі культивувалося роками і десятиріччями. Але хочу сказати, що у 2014 році навіть серед тих людей, які мали проросійські настрої, було багато гідних людей. І вони не очікували, що все так обернеться, що дійде до війни. Ніхто не був готовий до того, що почнуть убивати. Наші люди самі по собі ніколи не пішли б на крайнощі. Яскравий приклад — 2004 рік: тоді теж пристрасті буяли, але ж ніхто нікого не вбивав. Тому скажу прямо: якби не Путін, не прихід росіян — жодна б людина на Донбасі не загинула.

У мене є мрія. Я не знаю, чи вистачить мого життя і здоров'я, щоб це втілити, але мені дуже хочеться звільнити Донецьк. А як максимум — повернути Крим. Хоча останнє може бути і відтермінованим у часі. Але воно обов'язково станеться.

Я вам більше скажу: ми Донбас і зараз можемо взяти. У нас є і засоби, і особовий склад, який це може зробити тижнів за два. Інша справа — чи зможемо ми втримати це? Бо Путіну зараз це розв'яже руки і він прямо і відкрито піде в наступ. І тут питання: чи готові ми до повномасштабної війни? Я думаю, що поки не готові. Тобто ми багато що можемо, порівняно з 2014-м роком. Але ще більше того, чого нам не вистачає для перемоги. Бажано було б мати ПРО (протиракетну систему якусь (і не одну), більш розвинену та сучасну ПВО, відновити ще трохи важкої техніки, мати більш рішучу підтримку союзників і НАТО, стати більш інтегрованими в систему європейської безпеки, мати не одну ескадрилью штурмових безпілотних літальних апаратів і фахівців, які вміють ними управляти. Це ж не просто так.

А от заради цієї нашої спільної перемоги кожен має займатися своєю справою. Металург має виплавляти метал, шахтар — добувати вугілля, лікар — лікувати, вчитель — вчити. І не потрібно усіх гнати до війська — толку від цього точно не буде. Скрізь мають бути професіонали, фахівці. Але той, хто захищає країну, теж має відчувати, що і він, і його родина захищені і в разі його загибелі вони не залишаться сам на сам із лихом.

У мене життя із війною розвернулося на 180 градусів. Я досі у строю і буду на своєму місці, доки стане сил і здоров'я.

Олексій Челпанов

позивний «Альпініст»
батальйон «Дніпро-1»
53-тя окрема механізована бригада
імені князя Володимира Мономаха, артилерія

Для звільнення держави червоних ліній не існує. Червона лінія має пролягти по кордону і кордон має бути під нашим контролем – це крапка. Можливість є і дуже велика. Але для цього потрібні політична воля і бажання.

До війни я жив у Донецьку. Був першим віце-президентом федерації альпінізму в Донецькій області, займався промисловим альпінізмом.

До речі, в жовтні 2013 році я був суддею Світового чемпіонату з альпінізму (воно називалося так — Світовий чемпіонат з альпінізму, хоча брали в ньому участь переважно пострадянські країни), який проходив у Криму. І вже тоді я не впізнав ні росіян, ні кримчан. До 2013 року в спілкуванні з російськими спортсменами не було жодних перепон, а тут росіяни оселилися окремо, спілкувалися передусім із кримчанами, а до всіх інших ставлення було дивне. І ще одне вразило: їх виступало 12 альпіністів, а приїхала делегація майже під сотню. Вони прибули за два місяці і в них бюджет був десь порядку двох мільйонів. Вони орендували всі автівки і роз'їхалися по всьому Криму.

Я тоді не надав цьому особливого значення. Спортсмени — вони взагалі специфічні люди. Але коли в 2014 році почалися події в Криму — все стало на свої місця. Як то кажуть, пасочка склалася. А ще я дізнався, що два роки в Криму сиділа команда із Красноярська і пробивала альпіністські маршрути. Начебто це і добра справа, але ми знали, скільки це все коштувало і тільки пожимали плечами, що це за альтруїзм. І ще тоді вони почали активно скуповувати будинки і квартири в Криму, при чому в таких місцях, де взимку нема чого робити. Наприклад, люди з Пітера купили дві квартири у Форосі, а там узимку ніякого толку, тільки сміття літає. А вони там наче організовували школи альпінізму.

І ще одне спостереження. У кримчан тоді найбільш популярною була книжка «Остров Крым» Аксьонова. Я теж почав її читати. Ну так собі, казочка. Але ніхто тоді не міг подумати, що друга її частина стане сценарієм для реальних подій.

Ще коли наші вивели війська з Криму, я зрозумів, що буде війна. До речі, в ерефії є такий публіцист Александр Широкоград. Ще на початку 1990-х він видав книжку «Украина и Россия: когда заговорят пушки?». Вона, до речі, тоді була дуже популярна і в Україні, зокрема в Харкові. Мене тоді зацікавила назва книжки і я її прочитав. Там кінцевим підсумком був поділ України на дві частини — по Дніпру. І такий натяк на Київ, що буде, як у Німеччині: Західний Берлін і Східний Берлін. Ця вся істерія нагніталася давно.

На Донбасі для цього був сприятливий ґрунт. Ще за царської Росії для того, щоб зацікавити місцеве населення більше працювати на виробництві, їм почали давати збільшену пайку. Це щоб вони повідмовлялися від своїх клапчиків землі і працювали на заводі, а все, що треба, могли купити. І за майже сто років радянської влади ця тенденція зберігалася: і шахтарі, і металурги — вони у своєму загалі були людьми небідними. Але при цьому вважали, що всі їм щось винні.

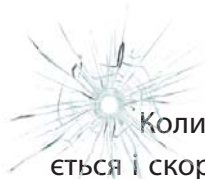
Інша причина — економічна. В останні роки багато підприємств, які були на Донеччині і Луганщині були викуплені росіянами, вони ж були головними замовниками продукції. І виходило так: є замовлення з Росії — є гроші. Немає замовлень —

отримуєш мінімалку. І це відкладало свій слід у свідомості населення. Ті, хто жив у прикордонних районах, вони тягали контрабандою бензин та інші речі — було що тягати. На заробітки їздили. А в людей же завжди таке ставлення: там, де ти заробляєш, то там краще.

Великий вплив, звичайно, мала і пропаганда: російські фільми й серіали про Другу світову, де всі вороги — це фашисти і карателі. Але головне — це заробіток. Я колись працював на коксохімзаводі. Там теж усі поставки були з Росії. І я ще тоді казав, що Росія не дасть нам вилізти. Бо щойно ми починали випускати якусь конкурентноспроможну продукцію, виходили на Європу, як нам Росія — то ціну на газ підніме, то ще щось. Нас тримали так, щоб ми виживали, але про якусь реструктуризацію чи модернізацію мова не йшла.

А ще в ті роки в Донецьку раптом побільшало людей, які нічим не могли займатися, крім рекета. Я спочатку не міг зрозуміти, що сталося, а потім спало на думку, що в кінці 1990-х — на початку 2000-х почали активно садити членів організованих банд. І якраз тоді вони повиходили (або їх повипускали). І от сіли вони 18-20-річними хлопцями, а вийшли в 35-40. І нічим, крім рекета, займатися вони не вміють. І вони знову почали збиватися в банди і займатися розбоєм. Люди від цього вже відвикли, а тут...

Я тоді займався промисловим альпінізмом. У нас була висотна бригада, яка обслуговувала «Донбас-арену». Ми в 2011 році зробили там унікальне опалення, яке дозволяло сидіти на трибуні навіть взимку і не мерзнути. І перед кінцем 2011 року одна така банда у нас гроші забрала. У нас знайомі були і в поліції, і в СБУ — і без толку, ніхто нічого не захотів робити.

Коли почалися події в Слов'янську і Краматорську, я відчув, що воно насувається і скоро прийде і до нас. Прецедент дав Крим. Звідти дзвонили родичі і друзі, розповідали, що, ой, у нас тут таке свято, всі танцюють і співають, тут Росія зараз порядки наведе. Женіть і ви ту Україну, тих бандерівців і за два тижні будете з нами. І всі ж думали, що так і буде: легко, з піснями, без крові.

То, що все це відбувалося за прямої участі росіян, було очевидно. Наприклад, біля мого будинку раптом побільшало автовок із російськими номерами. Особливо — перед великими проросійськими мітингами, які тоді показували по телебаченню як народні заворушення. Але це були заїжджі тітушки. Наших людей в Донецьку вивести на такі мітинги дуже важко, тому везли людей з Росії. Ми, коли в березні 2014-го працювали на «Донбас-арені», то бачили, як весь проспект Миру був заставлений автобусами з російськими номерами — кілометрів на три точно, один за одним. Саме тоді сталася ота сутичка, де вбили «свободівця» Дмитра Чернявського.

Усі сподівалися, що держава візьме ситуацію під свій контроль і щось зробить. Багато людей були готові кинути все і йти до військкомату, щоб захистити себе і державу. Але такого координатора так і не з'явилось, і вийшло, як у Висоцького, який співав: «Нам вождя не доставало». Партизанщина була, люди об'єднувалися в якісь групки, клеїли листівки, але то було несерйозно. Біда насувалася дуже швидко.

І коли у квітні я повертався з роботи і побачив розвішані по місту прапори так званої ДНР, я зрозумів, що це все. Я свою проукраїнську позицію ніколи не приховував. У нас із друзями була традиція кожної п'ятниці сидіти в гаражі і ще 1 травня я там співав «Лента за лентою набої подавай». А 3-го травня дочка подзвонила і сказала, щоб я додому не їхав, бо мене вже чекають. І довелося, в чому був, прямо з роботи їхати в Дніпро.

У Дніпрі я спробував податися в ЗСУ, в Нацгвардію, але на той час крайній вік, коли брали на службу, був 45 років. А мені вже тоді було 46. Тому я пішов у добробат, у «Дніпро-1». Згодом, коли в армії таки підняли вік, пішов у 32 артилерійський полк, а далі — в 53 бригаду. Я мав певний артилерійський досвід ще строкової служби, а решту довелося вчитися на ходу.

В добробатах тоді збиралися найрізноманітніші люди. Переважно патріоти, але були й такі, у яких щось віджали і вони хотіли повернути це і помститися за несправедливість. Я був реалістом і припускав, що все це затягнеться років на два-три, а більшість була налаштована закінчити все за кілька місяців. Ніхто навіть про зимовий одяг не думав. А тим більше — про якісь пільги, про УБД. Всі об'єдналися в пориві прогнати зайд і далі будувати свою країну. Підйом був колосальний.

У «Дніпрі-1» була окрема 5-та рота, яка мала назву «Донецьк». І там усі були з Донецька чи області. Для багатьох це було несподіванкою, бо з новин склалося враження, що тут усі зрадники і ненавидять Україну. У мене є побратим, який живе під Львовом, так він у 2014 році щиро дивувався, скільки на сході патріотів. Та й досі, на восьмому році війни, я зустрічаю людей звідти, які воюють з 2014 року. Дуже багато людей.

Вперше війну на власні очі я побачив 11 травня, коли проходив цей псевдореферендум щодо приєднання до Росії. Скрізь було неспокійно, на дорогах будувалися блокпости, а ми підвозили для нацгвардійців бетонні блоки. І за Красноармійськом (тепер — Покровськ) нам назустріч вибіг агресивний натовп, щоб нас зупинити. Люди бігли із заточеною арматурою, кийками, і по очах читалося, що вони біжать убивати. Ми тоді просто прорвалися, але я зрозумів, що війна виглядає саме так — коли тебе біжать убивати.

А потім почалася справжня війна. Я брав участь у звільненні селища Піски, зайшли майже в Донецьк. Там з нами була 93 бригада і, пам'ятаю, що у нас була цивільна «Таврія» і ми на ній вивозили поранених. Але нам дали наказ відступати. А потім були такі вже, поліцейські операції: обмін полонених, патрулювання. Серед полонених було багато росіян з їхніми паспортами: був Мурманськ, Петербург, Ростов. А я в Мурманську був колись до війни. Дивлюся на нього, питаю: «А ти що тут забув?». Були й наші з російськими паспортами: один із Запорізької області, інший — з Дніпропетровської.

Мене спочатку здивувала така кількість росіян. А потім згадався 2003 рік, коли ми ходили по горах. Ми ж ходили переважно по пострадянських місцях — Азія, Кавказ. І вже тоді в розмовах росіяни хвалилися, що вони могли запросто піти в банк і взяти 2-3 мільйони рублів (у них тоді долар був десь так, як у нас зараз). Я так думаю, що вони ото тоді кредитів понабиралися, а віддавати не було з чого. Тому й ішли в армію, заробити. Оті кредити зараз тут у нас і воюють.

Був період, коли я на деякий час пішов з армії, два роки очолював навчально-реабілітаційний центр для дітей з легкою і помірною розумовою відсталістю. Просто у мене з молодшою донькою почалися проблеми — вона перестала говорити, а ця програма якраз їй підходила.

Враження від того центру мені досі болять. Я думав, що це я поганий батько, що залишив дитину і пішов воювати. З'ясувалося, що є й гірші варіанти. Звичайна схема: батьки народжують, отримують за дітей гроші, а їх спихують у такий от інтернат, де держава їх годує, навчає, одягає, а вони вряди годи забирають їх на кілька днів додому. І діти, які виростають, переймають цю модель поведінки батьків. У мене в школі було таке, що за цією схемою навчалося четверте покоління. Окрема тема роми — я ніколи не міг подумати, що в дитини замість ліжка можуть бути двері, які лежать на шлакоблоках і на них накидане різне ганчір'я. Коли я вперше поїхав у об'їзд по таких родинах, перше, що я подумав — що я зарано зброю здав.

Слава Богу, в мої доньки за ці два роки, які вона була зі мною, справи зрушилися з місця, вона заговорила і я домовився з колишньою дружиною, що вона житиме з нею. Я може і лишився б з донькою, але я розумію, що є деякі речі, які дівчинці може пояснити тільки мама. Вони зараз живуть в Херсоні — виїхали з Донецька одразу після мене, хоча їхати довелося уже через Росію, бо я був у їхньому розшуку. А двоє старших дітей і батьки так і лишилися там. Їм погрожували, клеїли на двері листівки «Тут живе мати карателя», намагалися на мене тиснути через них. Але, слава Богу, це припинилося.

А я поставив дитину на ноги — і знову підписав контракт. Доки я свій дім не звільню від ворога, моє місце — тут. Мені колись, ще в 2014 році один друг сказав золоті слова: «За твою дружину ніхто не буде битися, крім тебе самого. Так само і за твою землю ніхто не буде воювати, якщо ти її не захистиш». Звернувся до свого командира, питаю: «Я вам ще потрібен?». Каже: «Потрібен». І я йому вдячний, бо зараз таким дядькам, як я, що за 50, попасти до війська дуже складно.

В Донецьку ситуація зараз дуже непроста. Мама каже, що вони всі бояться. Всі вже зрозуміли, що вляпалися в халепу і так, як з Кримом, у них не буде. Але вголос це казати бояться, тому мовчать. Були знайомі, які пішли в ополчення, але за останньою інформацією, вони вже навоювалися, тепер сидять по хатах.

Як довго це триватиме — сказати важко. Я побував в Осетії, і в Абхазії після замороження конфлікту. Це — тактика Росії: спровокувати конфлікт, тоді його заморозити і по шматочку відкушувати і постійно тримати в напрузі, щоб не давати цим країнам розвиватися. Україні така ракова пухлина тільки шкодитиме.

А моє сприйняття війни змінилося тільки в тому, що немає такої гострої гарячої фази, як в 2014 чи 2015-му. Натомість є і плюси: у нас нарешті з'явилася національна ідея — ми почали цінувати Україну і розуміти, що ми не хочемо її втратити. Порівняно навіть із 2004 роком це — величезний крок вперед. Але все має завершитися перемогою. І поверненням додому.

Пилип Красношлик

позивний «Альпініст»
старший сержант,
офіцер групи логістики
3 прикордонний загін імені Героя України
полковника Євгенія Пікуса

У нас вибору не було, бо не ми цю війну розпочинали, але ми її мусимо закінчити. Зараз наче тиша і менше стріляють, але втрати все одно є. І по нашій землі все одно топчеться ворог. Вирізали заводи, зомбують дітей, як це було в радянські часи. Тому, доки вони звідти не приберуться і ми не повернемо контроль, для мене війна не закінчиться.

Я народився в Луганську. До війни з 2006 року працював судовим експертом по ДТП міністерства юстиції України. З міліцією співпрацював, але сам міліціонером не був, у нас була своя окрема структура.

І все одно боляче, що все склалося саме так, що відсотків 70-80 міліціонерів у 2014-му перейшло на бік ворога. Частина купилася на пропаганду, бо у райвідділах зазвичай дивилися Life-News та інші російські канали. Частина пішла за керівництвом, яке сиділо в Луганській області і саме поздавало деякі приміщення — а призначали їх на ті посади ще при «професорі». Я не знаю, чи були вони в структурі ФСБ, але явно були не проти туди потрапити. Те саме було і з СБУ, коли за наказом з усіх райвідділів з усієї області позвозили зброю, а на другий день СБУ захопили і вся ця зброя опинилася в руках бандитів. Думаєте, це просто збіг? Я не думаю.

А для мене питання вибору не стояло. Я українець — і цим все сказано. Цей вибір я зробив, мабуть, років у 4. Була в мене ситуація, коли надивився в телевізорі радянської пропаганди, яка переконувала, що всі росіяни хороші, а американці — погані. Це був десь 1983 рік чи 84-й. І от приходжу я до батька і питаю так з надією: «Папа, мы же русские?». А батько подивився на мене з дивана і сказав: «Ні, синку, ми — українці». Для мене це було шоком, і тато потім десь із годину мене заспокоював і пояснював, що українці теж хороші і вони з росіянами дружать. І от цей момент, що я — не росіянин, а українець я дуже гостро запам'ятав.

А потім дізнався глибше історію свого роду. Про свого прадіда, якого розкуркулили і заслали за Урал, а там дали в руки сокиру і цвяхи — виживай, як хочеш. З Луганської області таких було сто сімей, а через два тижні їх лишилася половина. Так їх зігнали з того місця і спустили вниз по течії річки, так само без жодних засобів для виживання. І їх із усіх вижило лише дві сім'ї. Наша вижила через те, що прабабця, коли їх виселяли, встигла на себе якісь сорочки й рушники намотати і по дорозі міняла їх на хліб.

А звідти, з-за Уралу, везли людей на Донбас. У прадідову хату після виселення поселили якусь комсомолку із Пітера. На Луганщині спеціально перемішувалися народи, щоб знищити коріння — відкрийте підручник з історії, там все є. На шахтах була можливість заховатися, якщо ти порушив закон і тобі загрожував розстріл. І тікали сюди з усіх кінців. Тому тут справді багато є таких, хто лише формально має паспорт українця, але Україна їм чужа. Тих, хто вважає, що, якщо їхні батьки-діди колись сюди приїхали з Росії, то вони мають право кричати, що тут Росія.

Особливо активними були ці процеси в 1960-1970-ті роки. Сюди продумано стягувався пролетаріат з усього СРСР. У цьому й унікальність ситуації. Я на Камчатці однофамільця знайшов. З'ясувалося, що у нас спільні предки. І спочатку ми нормально спілкувалися. А з кінця 2013 року він мені з Камчатки почав розповідати що у нас тут відбувається, що на нас бандерівці нападають. Йому ж із Камчатки «відніше»...

Про те, що щось готується, в Луганську почало відчуватися десь у листопаді-грудні 2013 року, з початком Майдану. Зараз уже, аналізуючи все, що трапилося, розумієш, що це готувалося раніше. А тоді було незрозуміло, чому раптом рази в 3-4 в місті збільшилося число крадіжок? І тепер думаєш: хто були ті хлопчики, які потім почали захоплювати адміністративні будівлі? На початках здавалося, що це все місцева шантрапа. Ніхто не думав, що воно готується в таких глобальних масштабах.

Пізніше ми дізналися, що десь у квітні-травні в кожен райцентр завезли плюс-мінус по 100-200 чеченців. Жили вони по гуртожитках, хтось на місці їм знаходив приміщення. Ще бойових дій не було, а вони вже були тут. І донські козачки по посадках сиділи. Там же, біля кордону, було роздолля контрабандистів, там кордон був як сито. І всі вони вже були тут.

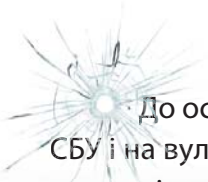
Перше, що я зробив — це подбав про те, щоб захистити себе і родину. Про окупацію тоді ніхто не думав. Деякий час після захоплення СБУ сепари всі тусувалися на тому клаптику, далі не йшли. Тоді ще на противагу їм існував Євромайдан, який очолював Шакун Сергій Вікторович. Він тоді кинув клич: хто має зброю, хто за Україну, треба об'єднуватися. Я теж під'їхав, записався. Нас, правда, ніде так і не задіяли. Хоча, може це й на краще, бо зараз ти розумієш, скільки там було агентів і скільки там

було зброї. І що якась ружбайка могла вдіяти проти калаша, які з СБУ роздавалися за бокал пива?

Нас тоді, нормальних адекватних людей, які за Україну, було достатньо. Але ж у нас, українців, менталітет такий, що ми надто м'які, все в демократію граємося. Якщо б зараз мені повернутися туди, то я б не замислювався. А тоді ж як думалося: он сусід, ну, він дурень, але хоче він ту народну республіку — його що, вбивати за це?

Деяких із тих, які тоді були особо буйні, вже нема. Інші виправдовуються: «А що я таке зробив? Я ж для народа». Один мені казав: «А що я таке зробив? Я як тоді ДТП розслідував, так і зараз. А то все хай влада там розбирається, ми люди маленькі». А дехто з тих, хто на перших порах думав, що Росія — це Бог, як припекло, в «загниваючу» Америку переїхав. А до того варення і закривашки «бідним-голодним захисникам СБУ» носили.

Було в мене кілька розмов із колишніми колегами, хто мріяв про нове сите життя під Росією. Зараз, правда, заблокував їхні номери, бо дістали дзвінками, особливо на день народження. Для мене такі люди перестали існувати з однієї простої причини: присяга дається лише раз. А якщо ти її засунув собі в дупу, то ти не людина і, тим більше, не офіцер.

До останнього в нас була надія, що Луганськ уникне окупації. Я, коли захопили СБУ і на вулицях з'явилися незрозумілі люди із зброєю, переїхав на дачу — вона тут, за два кілометри від Щастя. Деякий час жили на дачі — пам'ятаю, 13 червня ми приїхали, а 14-го наші звільнили Щастя. І далі рух пішов на Металіст.

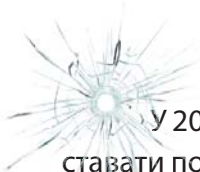
Коли це все почалося, ми встигли проскочити до початку активних дій. Міст на Щастя було заміновано, але ми доїхали до Металіста і по об'їзdnій проскочили на Трьохізбенку. Ще встигли побачити на Металісті дві амфібії — вони раніше стояли на нашому заводі і використовувалися у випадку повені чи інших стихійних лих, а тут їх вигнали. А біля амфібій були хлопці-«шахтарі» — удвічі вищі за мене і удвічі ширші в плечах. Мені дуже подобається фраза Путіна про те, як шахтарі із шахт повиходили, повикопували БУКи, «гради», як закупувалися зброєю та амуніцією у воєнторгах...

Я родину відвіз у Вінницю, але вони там лишатися не захотіли, і ми повернулися. До кінця серпня ще пожили на дачі, чекаючи, що ось-ось усе закінчиться. Тоді все видавалося тимчасовим, всі жили в режимі очікування. А коли в кінці серпня пішов відкат назад, стало очевидним, що більше чекати нема чого. Ми переїхали в Новоайдар, до друга, який на деякий час віддав нам свій порожній будинок.

Я далі продовжував працювати судовим експертом по ДТП, тому що лишився єдиним експертом на всю область, бо решта виїхали. А роботу потрібно було робити. Бо ДТП траплялися, і за участю військових у тому числі. І якщо б довелося відправляти все це на експертизу в той же Харків, то результату можна було чекати з півроку. А час не чекав. Їздив по області з кінця в кінець, намагаючись все встигнути.

Про небезпеку я тоді не думав. З мене дехто потім сміявся, дзвонили з Луганська: «Ти що, з твоєю головою, з твоїми зв'язками, ти тут ледь не міністром можеш бути, гроші лопатою будеш гребти». Але мені кривавих грошей не треба. Я їм кавав одну фразу: «Хай мої діти краще живуть в загниваючій Європі, ніж у квітнучому лайні».

Коли ситуація трохи стабілізувалася і на Луганщину повернулися інші експерти, я пішов у прикордонний загін. Спочатку був простим водієм, потім — кулеметником. А зараз — офіцер групи логістики.

У 2014-му році у нас був шанс звільнити Луганськ. Треба було просто заходити і ставати по той бік Луганська, як це зробили в Маріуполі. Всю область, мабуть, не дали б звільнити, бо там з боку Росії почали б крити. А Луганськ можна було відвоювати. Щоб ті ж луганчани бачили на власні очі, звідки воно по них летить. Маріуполь відстояли ж. Хоча менталітет, в принципі, що там, що там — однаковий. Але там побачили, звідки летить, а тут — не встигли розібратися. А росіяни стріляли в бік українських позицій, а тоді заїжджали в сусідній двір, крили з міномета, а потім розповідали, що це укропи за 20 кілометрів їх із міномета обстрілюють. А люди вірили.

Зараз ті, хто лишився на окупованих територіях, не готові до спротиву окупантам. По-перше, телебачення там досі нагнітає істерію з російських каналів і продовжує зомбувати. Недарма Геббельс кавав, що сто разів повторена брехня починає здаватися правдою. Ні, там є й адекватні люди, які не змогли виїхати з різних причин:

дехто не може кинути батьків, дехто — дім. Я думаю, після звільнення, так само, як з німцями, варто було б показати їм усе, як воно було насправді, хто звідки і як заходив.

Показати правду про той же малазійський «Боїнг». Бо вони, завдячуючи Росії, досі переконані, що його збити літаки ЗСУ. Хоча, на мою думку, це була продумана операція і ключова точка в наступі москалів. Просто вони, як німісцеві, переплутали Первомайськ в Луганській області, над яким мав пролетіти об'єкт, та Первомайськ в Донецькій. Тоді ж цих однакових комуністичних назв наплодилося в кожній області.

Тому мені найбільш вірогідною є версія, яку я почув від одного військового експерта, про те, що початково вони планували збити російський літак із Туреччини, який у той самий час пролітав над Первомайським на Луганщині. А збили Боїнг неподалік Первомайського Донецької області. І в цьому виявилася їхня фатальна помилка. Бо, якби збили російський літак, то «товариш Володечка» дав би команду на повномасштабний наступ, звинувативши на весь світ Україну в загибелі своїх громадян, а до уламків літака нікого й близько не допустив би. А так весь світ ополчився проти нього, почалося розслідування і відкрилася правда.

Тому нам потрібно не лише звільняти території, але й відбивати інформаційний простір. Не ми тут маємо ловити російські канали, а Луганськ має ловити українські канали. А для цього потрібні ретранслятори і глушилки. Бо зараз навіть тут, на українській території — нестійкий прийом українських каналів і прекрасний — російських і луганських. Тобто, навіть на українській території вони продовжують зомбувати населення. А бабуся супутникову антену купувати не буде, щоб знайти український канал.

А в Луганськ я ще повернусь. Там у мене батьківська хата, могили рідних, на яких я уже стільки років не був, і це мені болить. На тому боці лишилася дача, яку я бачу в бінокль, але прийти не можу, бо там порядкують вороги. Не знаю, коли це буде, але я туди повернусь. Це — моя земля, і я хочу, щоб мої діти жили тут вільно.

Альона Ткаченко

військовий медик
54 окрема механізована бригада
імені гетьмана Івана Мазепи
10-та окрема гірсько-штурмова бригада

Я вважаю, що для звільнення Донбасу має бути наступ. Не дипломатія, не переговори, а наступ. Їх просто треба витіснити, метр за метром, село за селом, місто за містом, як було раніше. Армія до цього готова. Люди навчилися воювати, люди навчилися прикривати один одного, у нас є нове озброєння. Наш дім має бути нашим.

Родом я із Волновахи на Донеччині. До війни працювала в Маріуполі на вагонобудівному заводі дефектоскопістом, перевіряла якість лиття. Жила з мамою і донькою — вони досі там. Є ще брат, але ми з ним зараз не спілкуємося. І тато мій від мене відмовився за мою позицію, сказав, що у нього доньки немає, бо я не на тому боці воюю.

Донбас — він завжди був якимось дивним. Це край шахтарів, які чомусь вважають, що вони головні і всі їм щось винні. У них завжди були відносно великі зарплати, які виходили за рахунок дотацій. Тобто Донбас, який казав, що годує всю Україну, насправді завжди був дотаційним регіоном. Ми мали все, що нам треба, але нам завжди здавалося, що нас недолюблюють, недооцінюють, недостатньо поважають. І виробилася така споживацька звичка: ми будемо сидіти, а нам мають за це платити, бо ж ми — шахтарі. Ми будемо жити одним днем, купимо собі гарну машину, меблі в дім, крутий телефон, але не будемо облагороджувати вулицю, вкладати гроші в дітей. І ця психологія — вона пішла з Росії. У мене купа родичів живуть у Ростові і я бачу і в них таку філософію життя.

Прикро, що це й досі, на восьмому році війни лишається актуальним. У мене був випадок у 2018 році, коли їхала з ротації у відпустку до Києва. Попутник, хлопчина років 20-ти, розговорився із 45-річним дядьком із наших країв, який всю дорогу агітував за Росію. Хлопець той прямо запитує: «І що вам дала ця Росія?» — «Та ви що, це ж заробітки, нам Росія все дає, це наша мама, ми лише за рахунок Росії і виживаємо». Хлопець тоді питає: «А чого ви не поїдете на заробітки на Західну Україну, в Європу? Заїдьте в ту саму Польщу, подивіться, як там люди живуть». І тут той чоловік каже: «А нащо мені їхати в Європу? Хай Європа сама дає нам кошти, щоб ми тут могли спокійно жити». Я не витримала, влізла у розмову. «Знаєте що, чоловіче, — кажу йому, — ніхто вам нічого не винен. У вашому віці хочете щось мати — піднімаєте задницю і працюєте». Але ж такий чоловік у нас не один.

Це ще лишилося з часів Радянського Союзу. У нас люди завжди були ментально ближчими до Росії, її вплив був дуже потужним. Вони навіть не думали над тим, щоб поїхати в ту ж Європу, подивитися, як там люди живуть. Нащо нам та Європа? То ж так далеко. Я краще поїду в Росію, в Пітері попрацюю, грошей зароблю і мені стане добре. Тут не хотіли працювати так, як на Західній Україні, а чекали, що вони сидітимуть, а їм прийдуть і все принесуть, що їм усі все винні. Край у нас такий.

До війни у нас було все спокійно. Але анексія Криму запустила ажіотаж, і 90% населення раптово захотіли в Росію. Вони були впевнені, що нас так само з піснями і танцями Росія «забере в родную гавань», і що саме так і має бути. Бо ж «Россия-мать нам друг, мы пойдём за ней». Усі чекали, що зараз і до нас прийдуть «зелені чоловічки», що ми відокремимось і приєднаємося до Росії і будемо жити щасливо. От була така установка: «Криму можна, а чому нам нельзя?».

У нас почали з'являтися оці «зелені чоловічки» — в незрозумілій формі, без шевронів. Це був не піксель, не російський дубок, це була якась незрозуміла горка, мультиками. Тоді ж почалися в народі підбурювання, що треба геть хунту, будемо відділятися. У нас почали закриватися державні адміністрації, бо ніхто не знав, до чого це все зрештою приведе. Вулиці закидалися листівками із закликами до відокремлення, при чому це робилося найчастіше вночі: зранку ти лягаєш спати, наче все добре, а на ранок двір засипаний цими листівками.

Кураторами всіх цих процесів були найчастіше приїжджі. Ми їх одразу вчисляли по розмові — у них було специфічне акцентоване пітерське акання. Його ні з чим не сплутаєш. Хоча, будемо чесними: серед місцевого населення у них було достатньо добровільних помічників.

У березні-квітні вже починалися бої в Маріуполі, Вугледарі, але таких масованих обстрілів не було. Я тоді ще працювала на заводі, їздила на роботу — там година автобусом чи електричкою. Хоча їхати вже було страшно — на дорозі траплялася і військова техніка, і перестрілки. Волноваха опинилася в ізоляції: в місто не надходили ні ліки, ні продукти. Ми були нічийі: зранку могла проходити українська техніка, а вночі заходили ДНР і брали все, що хотіли.

А 22 травня відбувся отой страшний розстріл бійців 51 бригади, які стояли в полі між Волновахою і Володимирівкою. Це сталося кілометрів за 5 від моєї хати. З вікна ми бачили спалахи, чули звуки стрілянини. А потім почули, як з міста з сиренами туди полетіли швидкі.

Тоді було дуже багато постраждалих. Лікарі не були до цього готові, дехто вперше бачив вогнепальні поранення. До їхньої честі, вони всіма силами намагалися рятувати хлопців, хто з лікарів був удома — прийшов у лікарню. Приходили й небайдужі люди, приносили одяг, але таких були одиниці. Більшість відверталися і казали: «Укропы, так им и надо». Край дуже агресивно на той час був налаштований до українців, і до військових зокрема.

Для мене це був шок. Я знала, що їх здали місцеві, що вони приходили туди, як розвідники. І взагалі, я і потім бачила, що в багатьох випадках розвідниками були місцеві. Бо військові, які прийшли захищати мирне населення, ніколи не повірять у те, що ось цей місцевий, з яким ти щойно говорив, який приніс тобі буханку хліба чи бутель води, а ти йому дав банку тушонки — він потім піде і тебе здасть. Вони непримітні, бійці їм довіряли. Тим більше — на початку 2014-го року, коли ще ніхто не був готовий, що доведеться стріляти і вбивати. Тому розвідниками завжди були місцеві. А от, хто їх підбурював, хто їх наймав, хто їм гроші платив і куди далі йшла та інформація — це вже зовсім інша справа.

Я після тих подій забрала дітей і виїхала до Києва до родичів. У мене тоді на руках опинилося троє дівчат, моя рідна донька і дві братових. Двом старшим було по сім років, молодшій — чотири. Спочатку невістка «втомилася» від материнства, а потім і брат повівся шукати щастя, то я їх забрала до себе. Потім я залишила дітей в Києві у тітки, а сама поїхала в Польщу на заробітки.

Я ще одразу хотіла піти воювати, намагалася підписати контракт. Але в мене була донецька прописка, плюс я жінка, а до жінок тоді в армії було упереджене ставлення, особливо з боку командування. Мені казали: «Куди ти лізеш, сиди вдома». Трохи важко було завойовувати своє право захищати Україну. Та й мама з донькою були проти, щоб я йшла в добробат. Мама мені прямо сказала: «Раптом щось станеться — ми хочемо знати, де ти служила і де твоя могила».

А коли я наприкінці 2015 року повернулася з Польщі і приїхала у Волноваху, то побачила, що у нас відкрили військкомат і почали брати місцевих. І тоді я, не вагаючись, взяла документи і пішла туди. Там спочатку покрутили пальцем біля скроні,

а тоді сказали: «Хочеш служити — шукай собі бригаду, яка тебе візьме. Якби ти була чоловіком — без питань. А так — ми умиваємо руки».

І я знайшла 54 окрему механізовану бригаду імені гетьмана Івана Мазепи, де мені не відмовили. Я туди приїхала, ми поспілкувалися і мені сказали: ми тебе беремо, якщо ти ідеш на учебку. Я зібралася — і поїхала в «Десну» на курси бойових медиків і з того часу я служу, рятую людські життя.

Медичної освіти у мене на той час не було. Але, ще коли працювала на заводі і нас відправляли на курси підвищення кваліфікації, я додатково брала курси тактичної медицини. Тоді це називалося медициною катастроф. Я тоді собі думала, що десь у житті мені це згодиться, бо раптом стану свідком якоїсь ДТП чи опи-

нюся в зоні стихійного лиха? Та й на підприємстві у нас рівень травматизму був достатньо високий. А тут це згодилося.

На початках у бригаді мені було дуже важко. Передусім — морально. По-перше, я була жінкою в чоловічому колективі. А по-друге, я була з Донбасу. І всі дивилися упереджено, чекали, що десь в якийсь момент я підставлю, здам координати, викличу ворожий вогонь, а сама втечу. І перші чотири місяці мені доводилося щодня доводити, що я така, як усі, що я своя, що я не кину, не підставлю і буду вигрібати на рівні з усіма. І якось так поступово стосунки налагодилися, з'явилася довіра. Були такі ситуації, коли всі машини були в роз'їздах, і мені доводилося їхати на евакуацію самій, без лікаря в парі. І я їхала, забирала пораненого, надавала допомогу. Я ніколи не тікала від відповідальності, я не зрадила, і не зникла. І це оцінили.

Спочатку я була бойовим медиком в 3-му батальйоні 54 бригади, потім нас на початку 2017 року віддали в 10-ту гірсько-штурмову бригаду. Був навіть момент, коли медики, які служили до мене, пішли, і я лишилася одна, була і т.в.о. начмеда, і санінструктором і, як я жартувала, сама собі режисер. До 2019 року я була в батальйоні, а потім перейшла, служила в розвідроті. На даний час я служу при медроті як санінструктор евакуаційного відділення.

За цей час довелося побувати в багатьох гарячих точках. Із 54 бригадою ми стояли на Світлодарській дузі, там тоді були великі бої за сепарський пункт «Муравейник» — це був найбільший їхній опорний пункт, добре укріплений. У лютому 2017-го це була Авдіївка, Промзона, куди нас перевели разом із 10 гірсько-штурмовою бригадою. Ми як ротно-тактична група їздили в Авдіївку на підтримку 72 ОМБр, вони тоді мали великі втрати. Нас взагалі тоді закинули літаком з Івано-Франківська, бо потрібне було термінове підсилення. Того ж року було Золоте, далі, у 2018-2019-му — Кримське, там по нас працювали серйозно, ми мали великі втрати. Це вже були не мінометні обстріли, і не «гради», а по нас почали працювати снайпери. Ну, і коли було загострення в Шумах, коли там загинуло четверо наших бійців — ми теж були там.

Мене часто запитують, чи буває страшно? Коли ти їдеш на евакуацію, або на ВОПах сидиш в окопі із хлопцями, то нема такого відчуття, що ти ідеш на ризик. Ти про це якось не думаєш, ти просто робиш свою роботу. Мені по-справжньому було страшно, коли я розуміла, що можу не повернутися, лише раз: це була Авдіївка, ми їхали на евакуацію важкохворого. Був сильний мінометний обстріл, нас із одного боку прикривав ліс, а з іншого машину постійно черкали осколками. Нам тоді довго відмовляли у виїзді, нам не дозволяли, казали, що це самогубство, ви їдете на смерть. Але на диво, ми прорвалися і забрали бійця. Це був не поранений — у хлопця була температура під 40, важка двостороння пневмонія, ще й задавлена — нас довго не повідомляли, думали — відлежить, і прийде в норму. Покликали нас уже тоді, коли сказали, що у нас критична ситуація, до ранку хлопець може і не дотягнути. І ми, незважаючи на бій, на обстріли — ми поїхали.

Це був єдиний раз, коли нам було реально страшно. А так — ти навіть не думаєш про це. Ну, бачиш, як летять кулі — так вони пролетіли. Ну, вчора були кулі, завтра будуть. А людей рятувати треба. Ми про це ніколи навіть і не думаємо.

Гірше — коли втрачаєш близьких людей. В Шумах я втратила двох друзів, із яки-

ми ми колись разом квартиру винаймали, і в окопах разом сиділи, завжди були плече до плеча. Коли нас викликали туди, спочатку сказали, що є один поранений і один 200-й. Ми забрали першого пораненого сапера, веземо, а

він в машині каже, що там ще є живі. Ми його швиденько передали лікарям, повертаємося, забираємо ще одного пораненого — йому під грудину вдарила снайперська куля на ізльоті. Слава Богу, був бронжилет, але був сильний забій грудини і серця, він навіть відключався. Коли ж прийшов до тями, то сказав, що там, на полі лишилося два двохсотих,

але і ще живі є. Ми його так само передали лікарям і вертаємося. Але нам довелося чекати ще десь півтори години, бо йшов масований обстріл — наші стали накривати у відповідь, щоб була змога витягти поранених. Багато часу пішло на з'ясування і накази, бо ж було оголошене «всеосяжне перемир'я», ми ж не стріляємо. А за півтори години нам кажуть, що їхати марно, що живих уже немає. І привозять чотири тіла.

Знаєте, у медиків завжди є надія, що людину можна врятувати. Навіть, коли він виглядає на мертвого, ти кидаєшся, ставиш пульсоксиметр, хапаєшся за цю ниточку життя, починаєш реанімацію. Але там уже було повне трупне оціпеніння. І ми стояли розгублені і боялися підійти. Ніхто цього не очікував. Це було забагато для одного дня.

Війна мене дуже змінила, змінила мій світогляд. Я стала більш рішуча, в чомусь — більш принципова. Минулого року їздила в Київ до тьоті, у якої ми на початку війни переховувалися, і вона теж помітила зміни. Каже: якщо ти раніше була замкнута, тиха, така собі сіренька мишка, яка боїться щось комусь сказати, то зараз ти «коня на скаку остановишь и в горящую избу войдешь».

Попри те, що я бойовий медик, самій теж не раз доводилося брати до рук зброю. І автомат, і кулемет, і міномет. А що робити? Під час обстрілів, коли рук не вистачає, хоч-не хоч, а кидаєшся на виручку, бо дефіцит кадрів був і залишається. Тому, коли обстріл, а в тебе нема поранених, то намагаєшся допомогти своїм відбити атаку, чим можеш. Стріляла з кулемета: попала — не попала, але намагаєшся цілитися в тому напрямку. З міномета крила, бо міномети були, а людей не ставало. Навчилася. Треба — допомагаю. Можу і снаряди підносити, і все, що треба.

Одна знайома спитала: «А як тобі моральний аспект: стріляти в людину, ти ж так чи інакше в когось попадеш?». Так, я розумію, що я в когось попаду. Але це — війна. Тут: або ти вбиваєш, або — тебе. Чому я не маю права захищатися? Не я прийшла на їхню землю, не я вигнала їх із дому. А за свою землю треба боротися. І ця боротьба — вона не тільки на словах, вона з кров'ю і потом, з автоматом і кулями, з втратами і перемогами. Це і є війна.

До речі, на передовій я багатьох зустрічала з наших країв. Колись у 2017 році мене як інструктора попросили провести майстер-клас для бійців, як користуватися перев'язочними матеріалами. Тоді волонтери з Італії привезли багато турнікетів, інших засобів, препаратів різних, яких ми тут ніколи не бачили. Ну і мене туди відправили, мовляв латинь є латинь, може щось прочитаєш, розберешся і поясниш людям, що

з тим робити. Там тоді стояла 72 бригада, вона основна була, ще були 52 бригада, артилеристи, 80 бригада людей дала.

І я серед тих людей зустріла дуже багато земляків, які більше року сиділи в тих лісах і полях. Це були саме люди з Донеччини, з донецькою пропискою. Їм було дуже важко, бо це був нуль, метрів 80 від лінії зіткнення, це постійні обстріли, постійне життя під прицілом снайпера — снайпери зайняли тоді всі висоти і всі багатоповерхівки навколо. Їм тоді пропонували: давайте, ми вас поміняємо.

Але вони не збиралися звідти йти, лишалися на позиціях: хтось по вісім місяців, а один — рік і два місяці, без ротації. Я спитала: «Як ви витримуєте, бо все одно хочеться і розслабитися, і якогось відпочинку?». А вони мені кажуть: «Як ми можемо піти, якщо тут чужинці? Вони в мене відібрали мій дім. Якби я хотів до Росії, я склав би валізу і поїхав туди, а не тягнув би Росію в свою хату. Тому моє місце — тут».

Ця війна потрохи змінює і Донбас. Змінилися підприємці, які перелаштували свій бізнес, які зрозуміли, що годують не Росія, а своя праця та досвід інших цивілізованих країн.

Змінилися діти, особливо підлітки, які вчать мову. Так, вдома вони іще може розмовляють російською, але вони вже в свої родини привносять українську мову й українські традиції. І вони вже більше дивляться не на Росію, а на Захід. Вони вчать не задивлятися на сусідів і не заздрити їм, а цінувати те, що ми маємо. Я була вражена тим, що, коли кілька років тому наших дітей у Волновасі перевели на українську мову навчання з усіх предметів, батьки виступили проти, а діти — підтримали. І це був переламний момент. Я тепер розумію, задля чого це все, що з нами сталося — щоб наші діти мали правильні цінності. Тоді вони зможуть постояти за себе, за свій дім. І вони вже ніколи не допустять, щоб хтось сказав, що я тут зроблю собі Росію чи Америку, бо мені так захотілося.

І їх підтримують вчителі, які теж багато в чому змінилися. Це справді освічені люди, які почали мислити й аналізувати те, що відбувається. Вони теж уже не розуміють, як можна бути за Росію, як можна пробачити стільки смертей, стільки горя країні, яка є агресором.

Але досі в багатьох родинах лишається протистояння: дітей, які мають уже нове бачення майбутнього, і середнього й старшого покоління, яке тримається за своє минуле і за Росію. Дорослих, які досі сподіваються, що все ще вернеться, прийде Росія і буде у них дешевий газ і електроенергія. А ще, оскільки ми постраждали від війни, то Росія так само нам буде виплачувати компенсацію. У мене є знайомі в Донецьку, де я вчилася, які все одно чекають Росію, чекають, що вони відокремляться, що про них Україна забуде, але при цьому вона продовжуватиме їм платити пенсії і дотації, і вони отримуватимуть гроші і від Росії, і від України. До них досі не доходить, що цього не буде ніколи, що треба самим себе витягати і треба працювати.

І от від того, яке покоління переможе, який світогляд візьме гору, і залежатиме доля Донбасу.

Наша армія за ці роки теж змінилася кардинально. Це як порівняти безхатченка і короля. Я ще пам'ятаю, як я прийшла, це був 2016 рік — у нас були проблеми з пальним, не вистачало зброї, не вистачало форми. Одного разу підбили водовоза і ми лишилися серед полів, чекали майже три тижні, що нам привезуть хоч якусь воду. Я вже не кажу, щоб помитися — просто попити чи зварити їсти води не було. А зараз, як щось ламається — ти знаєш, що завжди знайдеться заміна, до тебе приїдуть, принесуть, привезуть. Приїде як не «шишарік», то якийсь Урал, вони ризикнуть, вони приїдуть, бо є техніка. Якщо не дай Бог обстріл і згорить форма, то тобі дадуть нову. Може трошки не той розмір, але руки є, можна підшити в крайньому випадку. Зброя змінилася. Якщо раніше ми десь тільки чули, що таке є, то зараз воно є у нас. Взяти той же бій з безпілотниками — раніше це було на межі фантастики. А зараз ми самі так воюємо.

А я без армії вже не можу. Влітку 2020 року вийшла на дембель, так витримала вдома чотири місяці — і не змогла, повернулася. Хоча, на «гражданці» все наче набагато спокійніше, комфортніше: ліжка м'яке і тепле, ніхто не стріляє, ти спиш, скільки хочеш, їси, що хочеш, одягаєшся, як зручно, ідеш, куди хочеш. Життя прекрасне! Але ти розумієш, що це вже не твоє, що тобі в житті уже не вистачає того екстриму, який є на передовій. Я, коли була вдома, регулярно їздила в Маріуполь в екстрим-парк кататися на американських гірках, щоб знову відчувати цей адреналін.

З війни можна піти, але вона залишається в тебе в крові і без цього вже дуже важко. Тому зазвичай ми вертаємося: в ту ж бригаду, де служили, чи в іншу, де беруть. Нам не вистачає уже цього розпорядку, дисципліни, зібраності. А ще не стає відчуття постійної готовності, коли ти не знаєш, що з тобою буде за п'ять хвилин. Бо ти тут можеш сидіти і пити чай, а за п'ять хвилин — обстріл або тебе викликають на евакуацію. І ти кидаєш усе — і летиш, бо ти там потрібна. От цієї непередбачуваності на «гражданці» теж не вистачає. І з цим дуже важко звикнути. А для декого це взагалі неможливо.

Тому я служитиму далі, скільки стане сил і здоров'я. Я знайшла себе в армії. Мені подобається цей ритм, ця енергетика. Якщо навіть не буде війни, я сподіваюся, нас не розформують. А хвороби і травми — вони у війську були, є і будуть. І хтось має і лікувати, і підтримувати, і надавати першу допомогу, і в шпиталі відвозити. Я тут залишуся все одно. Діти в цьому мене підтримують, вони мною пишаються і для мене це — головне.

Сергій Малиш

Позивний «Малиш»
Батальйон «Азов»
БТО «Київщина»
Полк патрульної служби поліції
особливого призначення «Київ»

Мене вже налякати важко. Чим вони мене налякають? Вбити можуть? – так і я можу. Були різні інциденти. Дехто дивувався, що я – корінний луганчанин: «Як так, усі ж ваші на тому боці воюють! Ти що – зрадник?». А я кажу: «А кого я зрадив? Україну я не зраджував, а все інше – від лунавого».

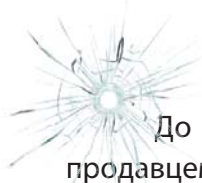
Народився я в селі Весела Тарасівка Лутугінського району Луганської області. Хоча коріння моє не звідси. Родичі по батьковій лінії — з Полтавської області: Гадяцький район, хутір Глибока Долина. Просто мій дід свого часу закінчив шахтарське училище і разом з бабусею поїхав за направленням на роботу на Луганщину. Так і опинилися тут.

До речі, хочу сказати, що Донецька і Луганська область, хоч вони і входять в так званий «регіон Донбас», але ментально люди тут зовсім різні. Донецька область більш індустріалізована, тут психологія так званого пролетаріату, тоді як Луганщина прив'язана до землі. Та й 90-ті роки на Донеччині дали про себе знати — може ще й тому, що сюди раніше звозилося багато кримінальних елементів, яким після закінчення терміну дозволяли селитися лише тут, біля шахт.

До речі, і ця війна це дуже яскраво проявила: той клаптик Луганщини, який вдалося окупувати, — він більше індустріалізований, а ті території, які нині підконтрольні Україні, — вони переважно сільськогосподарські. І населення це більш українізоване, воно тягнеться більш до Слобожанщини, ніж до Донбасу.

Свого часу деякі райони Луганщини, такі як Сватове, Старобільськ — вони взагалі належали до Харківської області. І в 2014 році, коли на деяких територіях Луганщини був той незаконний референдум про утворення «ЛНР» чи «Новоросії», то ті райони склали петицію до Харківської області із тим, щоб їх приєднали до Харківщини.

Велика помилка влади полягала в тому, що на сході України ніколи Україна не була на першому місці — от саме на державному рівні. Все, що робилося — це були зусилля окремих ентузіастів. А загалом Луганщина до війни перетворилася на таку собі вотчину місцевих князків, які усім заправляли. От взяти південні терени Луганщини — Антрацит, Красний Луч — там же були сотні незаконних шахт-копанок, які контролював відомий «регіонал» Олександр Єфремов. Ще одним «хазяїном» краю була Наталя Королевська, яка викупила потужний комбінат із виробництва морозива — у нас навіть випускалося морозиво «Королевское». А потім довела комбінат до банкрутства і його, якщо не помиляюся, попиляли на метал — ще до війни, до приходу «русских братьев».

До війни я працював помічником адміністратора у піцерії «Браво». А ще був продавцем в книжковому магазині «Східна брама». Це був єдиний в Луганську магазин, де продавалися виключно українські книжки. Асортимент у нас був великий, було багато резонансних книжок і бестселерів, цікаві історичні видання. Хоча, якщо чесно, попит на таку літературу був таким собі. Але власник книгарні, Дмитро Снегірьов, вирішив, що вона має бути: може не так для прибутку, але як своєрідний бренд.

А реальна війна для мене почалася на мій день народження, 14 червня 2014 року, коли в Луганському аеропорту впав збитий літак із нашими десантниками. Моя квартира в Луганську якраз виходила вікнами на той бік. Самого летовища я не бачив, але прокинувся тоді від вибуху і побачив у небі заграву від пожежі. І я зрозумів, що це війна, і точка неповернення пройдена.

До цього все ще були сподівання, що це непорозуміння, але воно рано чи пізно закінчиться. Так, був перед тим штурм прикордонної застави, були перестрілки, був цей незрозумілий незаконний референдум. Але все ще була надія, що все стане на свої місця. А тут я зрозумів, що це — все! Час братися за зброю.

У мене такі відчуття, що рано чи пізно доведеться воювати, з'явилися ще на початку травня. Влади в Луганську тоді вже практично не було — вона була поділена між такими супермаргінальними особами, про яких до війни я і подумати не міг, що вони можуть мати хоч якусь владу. Той же Мозговий, який колись гарно співав українські пісні і ходив у вишиванці, чи той же Дрьомов, який у Стаханові чи Алчевську ледь не бомжував. Чи Бєднов («Бетмен»), який з доброго дива раптом став одразу полковником. Всі оті донські козацьки, які там бігали, чи так зване «українське козацтво» — у нас при обласній адміністрації ще раніше діяла така собі Рада Козацтва, куди записувалися високі чини, які ніде не служили, але ж дуже їм хотілося відчувати себе козаками.

Те, що тут щось готується, стало зрозуміло, коли я повернувся з Майдану. Я був на двох Майданах: у 2004-му і в 2014-му. На другому Майдані я був від початку, хоча й наїздами, бо специфіка моєї роботи не дозволяла надовго відлучатися. З початку січня я їздив до Києва тиждень через тиждень, а коли почалася активна фаза — був уже до кінця. Був сам по собі, в сотні не записувався, бо ще з 2004-го року лишилося відчуття, що всі ці сотні — це якийсь карнавал, це несерйозно. Хотілося мати вільні руки. Я розумів, що ця ейфорія скоро закінчиться і треба бути готовими до всього.

А ще дуже хотілося побачити луганський «Беркут». Вони на Майдані були не дуже активними, але вони там були. На жаль, у Києві ми з ними так і не перетнулися, хоча багатьох із них я потім побачив у Луганську — уже із колорадськими стрічками.

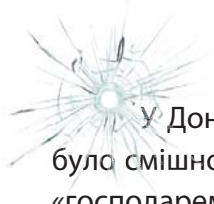

В Луганськ я повернувся десь на початку березня. І одразу відчув, що тут щось не те. Коли почала нагнітатися ситуація з Кримом, у нас одразу підняли голову про-російські організації. Наприклад, у нас була така собі «Молода гвардія», яка одразу переформатувалася в «Луганську гвардію».

Ми розуміємо, що тієї «Молодої гвардії», про яку писав Фадєєв — її ж взагалі не було. Це ще в школі в мене викликало здивування. Людина, яка виросла на Донбасі, вона ж знає, що все це — міф, що все було зовсім не так. У 2004-2005-му в нас почали відкриватися архіви СБУ, і відкрилася правда і про цю сторінку нашої історії. Так, там були хлопці і дівчата, але ніякої антифашистської діяльності вони не вели. Вони банально попалися на тому, що вкрали цигарки в німців і поділилися з молодшими, а ті попалися. В одного з «молодогвардійців» батько працював поліцаєм і коли той хлопець побачив, як вели Кошового чи когось там, побіг до батька, а він каже: «Сідай і пиши заяву». Є ж і німецькі архіви, які точно кажуть, що німці не катували. Катували свої, переважно донські козаки з 1-го корпусу СС. Вони ще з 42-го року стояли на Луганщині. Німці самі були в шоці. І ніхто підлітків у шурф живими не скидав. Просто радянській владі потрібен був яскравий героїчний міф — і вони його придумали.

Так от, у 2014 році наша «Луганська гвардія» почала виходити до центрального скверу. Він мав офіційну назву «Сквер імені Тараса Шевченка», але ми в Луганську називали його «Дураковка» — там колись давно стояла психлікарня, яку потім знесли, а на тому місці розбили парк — прямо навпроти обласної ради. І вони почали туди виходити уже з еленерівськими прапорами. Ми теж почали виходити — хлопці з Майдану, ультраси. До відкритих сутичок не доходило, але протистояння було — в прямому розумінні цього слова. І ми їх усіх уже в обличчя знали: їх було там людей п'ятдесят, ну до ста — це максимум.

У нас була ініціативна група — ми ходили до начальника міліції, бо їхні мітинги регулярно охороняла міліція. Ми казали: «Ми не хочемо конфронтації, приберіть міліцію, ми їх тихенько приберемо». Там їх на ніч лишалося з десяток, ми могли просто зайти і розігнати їх по хатах. А нам відповідали: «Ні, так не можна. Ви на Майдані відстоювали свою позицію, вони так само мають право тут відстоювати свою позицію». Ми кажемо: «Ми на Майдані стояли під українськими прапорами за єдність України, а не за розкол» — «Ні, вони теж мають право».

У Донецьку Ахметов намагався щось зробити за допомогою «гудків», але це було смішно. Кажуть, він хотів торгуватися з Києвом. Як на мене, він хотів лишатися «господарем Донецька», очолити всю цю кампанію, але росіяни його просто бортонули. Він сам був розгублений, бо не чекав, що його посунуть. У нас була тоді координація із донецькими патріотами і ми все це бачили.

А в Луганську і такого не було. Все було пущено на відкуп місцевих, бо з Києва не надходило жодних команд. А Єфремов повів себе зовсім неадекватно. І не тільки він. У нас тут була зрада на зраді. Усі органи влади і силові структури, які мали протидіяти і забезпечити мир і спокій: міліція, СБУ, прокуратура — вони самоусунулися. Не допомогло й те, що напередодні призначили нового начальника обласної міліції — попередній десь втік і на його місце прийшов інший, який досі притримувався проукраїнських позицій. Але в березні в Луганську міліції вже не було. Ходили патрулі «донських козачків» — із шевронами українського реєстрового козацтва чи ще якихось таких козацьких формувань, яких в народі називали «ряженими козаками».

І все керувалося з боку Росії. Це стало зрозуміло ще 9 березня, коли ми прийшли вшанувати пам'ять Тараса Григоровича до його пам'ятника. А з протилежного боку, в Парку воїнської слави зібралися до тисячі «представників громадськості». Як з'ясувалося — завезеної «громадськості». Ви розумієте, сам я російськомовний, але я легко розрізняю наших російськомовних і жителів Росії: там свій акцент, побудова фраз зовсім інша. Їх там було кілька сотень. А пізніше ми дізналися, що так і було: їх міліція з мигалками супроводжувала від самого кордону і назад. А автобуси були з усього прикордоння: Ростов, Волгоград, Белгород.

Нас теж охороняла міліція, але до певного моменту: коли цей весь натовп кинувся через центральну вулицю, міліція якось так різко пропала. Це було перше захоплення будівлі Луганської облдержадміністрації. Ми намагалися протидіяти, але сили були не рівні: ми ж не чекали нападу, з нами були жінки і діти, старші люди, які прийшли до пам'ятника Шевченку. Вони нас просто змели.

Потім вони звільнили адміністрацію і наче все почало затихати. Але, виявилось, це була просто генеральна репетиція. Їм потрібна була зброя. І я пам'ятаю ту неділю, коли захопили приміщення СБУ. Цього разу все робилося переважно силами своїх. Але яких своїх? Там все вже було домовлено. Напередодні був наказ звести всю зброю в одне приміщення, а наступного дня приміщення захопили. Це що — звичайний збіг? Та в житті не повірю. Там, щоб його захопити, треба знати всі ходи й виходи. А в СБУ за пів години уже зброю роздавали.

Захопленням СБУ керував Валерій Болотов. До війни він був водієм Єфремова, може ще якісь там силові питання вирішував, а тут раптом виріс до «державного діяча». Звичайно, про покійного або добре, або ніяк, але інтелектуальний рівень його був — ну, десь на рівні неандертальця. Він навіть з папірця не міг нормально прочитати те, що йому писали.

Тобто, його люди зайшли в СБУ і сиділи там. А в облдержадміністрації у нас сиділи Пристюк, Голенко, Єфремов, Заза Зугбая, Маноліс Пілавов — вся регіоналівська

братва. Вони чекали, що Болотов буде з ними, а в нього вже зовсім інші домовленості були. Росія його вже підготувала і дала зовсім інші «настанови». Одразу з'явилася «Ізбушка», якою керував новостворений блок МГБ. Очолив його «товариш Пасечник», який зараз керує ЛНР, колишній СБУшник.

Ми до втрати СБУ ще намагалися якось їм протистояти, але, коли в них з'явилася зброя, ми зрозуміли, що це вже пахне смаленим. В Луганську не залишилося жодної частини внутрішніх військ, здатної не те, що навести порядок, а навіть чинити опір: усі частини були роззброєні, практично без жодного пострілу. Були захоплені главки міліції, і міський, і обласний — вони розташовувалися практично в одному приміщенні. Нічого не працювало: ні казначейство, ні прокуратура. Я ліг спати в одній державі, а прокинувся — в іншій.

До червня я ще працював на піцерії. Нам дозволяли працювати до 19-ї години, але я лишався там ночувати, щоб охороняти майно. А з 21-ї починалася комендантська година. У мене ще були якісь сподівання, що все ще минеться, я стежив за новинами з фронту (хоча ті, щойно прийшли до влади, першим ділом вимкнули і заблокували всі українські канали, але ж був інтернет). Уже було звільнене Щастя, «Айдар» стояв у передмісті Луганська, на Металісті, 80-та аеромобільна тримала аеропорт. Я все чекав, що ось-ось.

До мене доходила інформація, що в моєму селі було кілька сутичок. Там сільська влада теж самоусунулася, а в нас з'явився один «активіст», який на сільраді повісив прапор «ЛНР». Мені дзвонять хлопці, кажуть: у нас прапор висить. Ми з хлопцями

приїхали, зняли його і спалили. Той «активіст» підскочив, почав погрожувати: «Я вас сдам, будете в Избушке».

На той час більшість людей з проукраїнськими поглядами уже або виїхали на підконтрольні території, або пішли в підпілля: розмальовували ночами стіни проукраїнськими гаслами. Я, якщо чесно, не дуже це підтримував. Я не проти ризикувати життям, але для того, щоб знищити ворога чи заволодіти зброєю. А просто так — це не серйозно.

А після захоплення СБУ така діяльність справді була небезпечною. Зброя опинилася в руках кримінальних елементів, Луганськ був поділений на райони, де кожна група займалася мародерством: могли забрати машину, майно, вивезти тебе кудись, розстріляти. А ще вони були злі після кількох невдалих спроб захопити Луганський аеропорт: коли вони зранку туди бадьоро так їхали, а під вечір поверталися з напівпорожніми машинами. У нас після одного такого бою кілька днів узагалі не було людей на блокпостах. Жодної людини. Тобто, вони на ці атаки збирали всі свої сили, які могли, весь той маргіналітет, який могли підібрати.

Але після збиття літака я зрозумів, що тут воюють не лише місцеві маргінали, а тут воює Росія. І зрозумів, що добра не буде. Тому день народження я іще провів у Луганську, а наступного дня збирався їхати в село, у Веселу Тарасівку. Подзвонив до друга, а він каже: «Не здумай. У село зайшли козачки Дрьомова, і вони тебе шукають».

Я повернув до знайомого, дав йому гроші й документи і відправив на вокзал, попросивши купити квиток у будь-якому напрямку, куди вдасться. Харків, Полтава, Київ — без різниці, головне — вибратися звідси. Я так нічого з собою і не взяв, лише документи, військовий квиток (я закінчив військову кафедру і рахувався офіцером запасу), деякі речі в сумку, телефон, ноутбук — і все. І в той же день я поїхав на Харків.

По дорозі теж перенервував добряче. Потяг мав від'їхати о 12.30 ночі, а вже перша година — а ми все стоїмо. Я дивлюся у вікно — а на пероні замість міліції якісь люди в камуфляжі і з автоматами. Я перелякався. Бо, якби вони пішли по вагонах — тікати було б нікуди. Але таки минулося. Десь біля другої потяг нарешті рушив — і на ранок я вже був у Харкові.

З Харкова поїхав до Києва. Їхав з конкретною метою — записатися в батальйон «Донбас». Я ще з Луганська зідзвонювався з їхнім штабом і вони обіцяли мене взяти. Але, коли приїхав у Київ, виявилось, що батальйон сформований і мені запропонували дочекатися, коли буде формуватися батальйон «Крим», де будуть вихідці із Криму і Луганщини, і вони мене візьмуть. Чекати не було як, і я звернувся в батальйон «Азов». Там обійшлося без зайвих формальностей: зі мною провели співбесіду і сказали, що я їм підходжу.

В «Азові» я воював із червня 2014-го по січень 2015-го. 4 серпня ми звільнили Мар'їнку, брали участь в боях за Іловайськ, обороні Маріуполя. В іловайський казан не потрапили — 22-го нас перекинули в район Маріуполя, бо в Новоазовську вже стояли росіяни, а це прямий кидок до Маріуполя. До речі, деякі «герої» досі це нам ставлять в вину, мовляв, ми знялися раніше і оголили ділянку фронту, хоча там на той момент ніякого фронту вже не було.

Найбільше мене обурило одна з передач, присвячених Іловайську, де Муженко заявив, що нам Іловайськ, виявляється, і не треба було брати, не було такої команди. Що це все добровольці, які самі проявили ініціативу. А нам треба було брати Зугрес, який трохи збоку. І це, виявляється, ми під стволи ставили Хомчака, щоб він домовлявся за коридор, бо нам не треба було виходити з Іловайська, ми могли там пересидіти. Чого ж нам про це не сказали?

Головна проблема Іловайська — незлагодженість командування. Я був там з 10 по 22 серпня. Ніхто не знав, що роблять інші підрозділи, і що робити їм. Перед тим, як ми туди їхали, нам казали, що там десь із сімдесят ополченців, яких треба вибити. Ми за добу повернемося назад. Приїхали, я поспілкувався із військовими, а мені кажуть: «Ви що, там такий укріпрайон!». А тим часом Хомчак ходив скрізь і розповідав, що все чудово, все під контролем, що кацапи не зайдуть і оточення не буде.

Після «Азова» я перевівся в ще один батальйон, «Київщина» на базі МВС. Хоча рішення це далось непросто. На це були як і особисті причини, так і банальне несприйняття служби за контрактом (бо «Азов» на той момент переходив до лав Національної Гвардії України). Я вільна людина, мені подобається, коли є якась певна свобода. А у Збройні Сили України не пішов, бо на той момент вище керівництво там було, м'яко кажучи, не дуже адекватне.

Ну, бо коли людині очевидці кажуть, що колони танків стоять під Амбросіївою, що кацапи будуть заходити, а він відповідає: «Я дзвонив Муженку, нічого там немає», — ну як на це реагувати? А зараз ця людина керує генеральним штабом. І коли я в нього зараз так само читаю: «Загрози Україні немає. Так, російська техніка стоїть на кордоні, але вони не будуть атакувати» — в мене виникає дежавю. Моє суб'єктивне враження: ця людина має сидіти, і не в Генштабі, а зовсім в інших місцях. Принаймні за Іловайськ.

Якби в будь-якій цивілізованій країні сталася така трагедія, як з нами під Іловайськом, весь штаб уже сидів би. А в нас нікого так і не покарали, і навряд чи покарають. Чому всі документи, які стосуються Іловайська, досі засекречені? Оголосили, що офіційно там загинуло 368 людей. Я не вірю. Там в рази більше загинуло.

Наша проблема в тому, що армія, силові структури досі не оновилися. Досі там лишається багато командирів і генералів, які колись із росіянами вчилися в одних училищах та інститутах. У них же однакові шаблони в голові, однакові схеми! В Сєвєродонецьку я зайшов тоді ще в міліцію і побачив там багато тих, хто присягав ЛНР. І вони досі на своїх місцях. Поки тут порядку не буде наведено — толку не буде.

А я буду воювати до кінця. Я не можу інакше. Те бидло, яке там лишилося, воно забрало у мене дім, друзів, перспективу. Я досі там у них в розстрільних списках. Я не один такий, нас багато. Можливо, коли ми звільнимо ту територію, я там жити не буду. Я просто не зможу ходити тими вулицями, дивитися в очі людям і знати, що вони, можливо, вітали окупантів, доносили на своїх. Але я хочу туди повернутися. У мене є дуже багато питань до тих людей.

ЗМІСТ

Почути Донбас. Повернути Донбас. 3

БЕЗ РОТАЦІЇ

Олександр Проскурін	6
Євген Нікітченко (Нікітос)	14
Петро Моругін («Злий»)	24
Віталій Применко («Кіт», «Котяра»)	34
Олена Мокренчук	42
Сослан Дзабахідзе	54
Дмитро Бабкін	62
Олексій Челпанов	72
Пилип Красношлик	80
Альона Ткаченко	87
Сергій Малиш	96

Наталка Позняк-Хоменко
БЕЗ РОТАЦІЇ

Публіцистичне видання

Український інститут національної пам'яті
01021, м. Київ, вул. Липська, 16
www.uinp.gov.ua
uinp@memory.gov.ua

Автор ідеї Зоя Бойченко.
Фото: Олени Максименко, Андрія Дубчака,
Олени Худякової, Костянтина Іванова

В аторській редакції
Дизайн Марти Шпинди
Відповідальний за випуск Василь Ванчура

Підписано до друку
Формат 70x100 1/8. Папір офсетний.
Гарнітура Myarid Pro. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 21. Наклад прим.
Замовлення №

Друк ТзОВ «Джура»,
м. Тернопіль, вул. Поліська, 5,
тел. 25-88-80, 25-69-40,
e-mail: dzhura09@gmail.com